
З іменем Володимира Ястребова
Станіслав Янчуков

*До 150 річчя від дня
народження В.М. Ястребова*

З ІМЕНЕМ ВОЛОДИМИРА ЯСТРЕБОВА

Кіровоград
Центрально-Українське видавництво
2005

Янчуков С.М. З іменем Володимира Ястребова. –
Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2005. –
180 с.

Пропоноване видання присвячується пам'яті видатного історика, краєзнавця, археолога, етнографа, фольклориста, педагога Володимира Ястребова і здійснене за підтримки Кіровоградської обласної ради (голова В.І. Сибірцев).

У книзі вміщені окремі матеріали про самого вченого та біографічні розповіді про краєзнавців області, творчість яких відзначена премією його імені.

Допомогу в доборі матеріалів для книги надали працівники:

- ради обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури;
- Кіровоградського обласного краєзнавчого музею;
- відділу краєзнавства обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.Чижевського.

Фото І.Демчука та з архівів лауреатів.

На кольоровій вклейці зображені атрибути лауреата премії імені В. Ястребова: знак, диплом, скульптура “Степовий орел”.

ISBN 983-566-189-5

© С. Янчуков, 2005

© Центрально-Українське видавництво, 2005

Слово до читача

18 липня 2005 року минає 150 років від дня народження Володимира Миколайовича Ястребова – видатного вченого-історика, археолога, етнографа, фольклориста, педагога.

Його ім'я особливо дороге нам, кіровоградцям, оскільки найгрунтовніші наукові розвідки та дослідження В.Ястребова стосуються саме нашого краю, з його іменем пов'язане й зародження музейної справи на наших теренах. Невипадково й обласна премія за досягнення у галузі краєзнавства носить його ім'я.

Саме ювілею Володимира Ястребова присвячується ця книжка – про нього та про лауреатів премії його імені – як данина шани і самому вченому і нинішнім його послідовникам.

Хоч ім'я Володимира Ястребова не забувають у нашому краї, а без посилання на його праці як одного з основоположників вітчизняної етнографічної науки не обходиться жодне новітнє дослідження у цій галузі, про нього мало що відомо широкому загалу. Тож для більш детального знайомства з біографією та творчим доробком Володимира Миколайовича Ястребова пропонуються біографічний нарис Наталії Бракер – відомого Єлисаветградського педагога, краєзнавця, мемуариста кінця XIX – початку XX століття, яка свого часу співпрацювала з В.Ястребовим (нарис подаємо з журналу М.Грушевського "Україна" 1929 року), стаття Олександра Босого – лауреата премії імені В. Ястребова 1997 року, старшого наукового співробітника Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського НАНУ та бібліографія творів В.М.Ястребова, укладена лауреатом премії імені В. Ястребова 1995 року, відомим сучасним краєзнавцем Олександром Чудновим.

Володимир Миколаєвич Ястребов.¹ (До тридцятих роковин смерті).

В серпні 1876 року, одночасно з великим славістом В.І.Григоровичем приїхав до Єлисавету на посаду викладача історії в земській реальній школі молоденький його учень В.М.Ястребов, тільки що скінчивши навчання.

Згадана школа була єдиним явищем на всю колишню Росію.

В перші роки свого існування, Єлисаветське земство було одним з поступовіших, і, зважаючи на брак у Єлисаветі якої-небудь середньої школи, ухвалило утворити ту школу. Ставлячись негативно до однобічних урядових програм, земська школа відводила широке місце гуманітарній освіті, що підвищувало її програму й надало їй назву «Вищої Реальної Школи». Своїм унутрішнім устроєм школа значно ріжнилася від урядових: вона не мала мундиру, карцеру та інших дисциплінарних кар, навіть інспектора і педелів. Відношення між учнями і викладачами були прості й щирі. Керувало школою обране на 3 роки земськими зборами правління, що повновладно розпоряджалося обранням директора і викладачів, а в витратах звітувалося тільки перед зборами. Як приватна, школа не мала й не давала своїм службовцям, як і учням, ніяких прав.

Розуміється до такої школи, хоч вона й добре оплачувала своїх робітників, могли йти тільки люди, що співчували її порядкам і не шукали чинів та кар'єри. Таким чином у школі згуртувався кадр діячів-педагогів, що високо підняв її над урядовими школами і залишив після себе незабутню пам'ять серед учнів і в суспільстві. Патріярхом цього осередку був

¹ Матеріал подається з особливостями правопису 1929 року.

М.Ф.Блуменфельд – людина високого досвіду і енциклопедичної освіти. Як поляк, та ще й без університетського диплому, він офіційно був тільки викладачем французької мови і помічником директора, але фактично не раз заміщав директора і взагалі мав великий вплив на життя школи. Його молодшими товаришами були: Р.В.Пржишиховський, видатний математик, за чією ініціативою влаштовано при школі одну з перших на нашому півдні метеорологічну станцію; Г.Я.Блізнін – хемик і пізніше видатний метеоролог, що прийняв станцію від її основоположника і керував нею до своєї смерті – обидва ці педагоги працювали, як видатні культурні діячі; М.Р.Завадський – викладач історії і російської мови, а з 1876 року останній земський директор школи, за якого вона досягла найкращого свого розвитку. Теж вихованець одеського університету і учень Григоровича, він закликав до школи Ястребова і передав йому свої лекції історії. Таким чином цей народженець далекого Поволжжя став нашим земляком і оддав нашому краєві все своє життя і всі свої сили.

Володимир Миколаєвич Ястребов народився 6-го червня¹ 1855 року в селі Крива Лука, Самарської губ. Його батько був священиком, але дружину взяв собі не з духовного стану, чим накликав на себе незадоволення своєї родини. Мати вмерла молодою, і В.М. згадував тільки як лазив по її ліжку, коли вона лежала хвора. Була в його ще маленька сестричка, що вмерла раніше або разом з матір'ю і хлопчик ріс самотньо. Батько його був людиною суворої вдачі, яку, мабуть, ще збільшило раннє удівство, і скінчив життя божевільним. Жіноче господарство удівця-священика пильнувала його теща «бабінька», як звав її хлопчик. Але далеко тепліше згадував він усе своє життя свою «нянічку» Варвару, селянську дівчину.

На десятому році В.М., укупі з нянею, було одвезено до

¹ Тут, очевидно, трапилась описка, бо офіційні джерела датою народження В.Я. вважають 6 липня (18 за нов. Стилем).

Самари, де він вступив до першої класи класичної гімназії. Жив він у свого дядька, куди бабінька надсилала різні сільські продукти і дуже ображалася, що з них мало чого перепадає для Володеньки.

Самарська гімназія була в ті часи ще старого типу і не мала грецької мови, що, як побачимо, пошкодило майбутньому археологові. Звісток про його гімназіяльне життя немає. Тимчасом його відносини з батьком зіпсувалися на ґрунті принципових розходжень, до того, що, коли він був уже в університеті, батько відмовився йому допомагати і йому довелося покладатися лише на свої сили.

Скінчивши гімназію 17-ти років, Ястребов вступив до одеського університету на історичний відділ історично-філологічного факультету. Спочатку він цікавився лекціями В.І.Григоровича, якого за словами своїх самарських учителів і Ф.К.Бруна, знав і високо шанував, а далі захопився блискучими лекціями історії філософії Р.В.Ординського. Але Ординський не дбав, на жаль, про підготовку спеціалістів свого предмету і Ястребов скінчив тим, що став працювати у Ф.І.Успенського. Проте школа Григоровича залишила на ньому далеко глибші сліди, що пізніше відбилися, як на загальному напрямку, так і на методах його роботи. Ось як малює його за часів студентства О.І.Маркевич, що тоді ще не був професором.

«Приблизно 1874-го року до мене з'явився молоденький студент, невеличкого росту, не дуже гарний, з темним обличчям, в окулярах; але обличчя його було таке виразне і освітлювалося таким приємним усміхом, що любо було дивитися на нього». Прийшов він за якоюсь книжкою, бо О.І.Маркевич мав уже гарну бібліотеку, до якої охоче допускав студентів. «З того часу В.М.Ястребов часто приходив до мене, брав багато книжок, і читав їх з захопленням. Я приголубив юнака, часто затримував його в себе, балакав з ним, і впевнився, що він надзвичайно серйозно ставився до своєї праці». У Ф.І.Успенського він працював над своєю дисертацією «Крестовый поход

Фридриха II». «Та й возився ж він з цим Фридрихом!» пише далі О.І.Маркевич. «Перечитав він усе, що можна було дістати для його дисертації в Одесі, балакав тільки про неї і, правду сказати, страшенно надокучив мені, хоч я й не давав йому цього помітити. За розмовою я не раз питав Ястребова: чи не думає він про професуру? але він завжди відповідав, що куди ж йому й помислити про те, щоб стати в ряд з такими велетнями, як його професори; і це говорилося цілком щиро, не зважаючи на те, що поміж його професорами не всі ж були Григоровичи та Бруни». Матеріальні умови його життя були дуже скрутні, особливо поки він не дістав стипендії. В ті часи його люба «нянічка» продала свою шевську машину за 10 карбованців і надіслала йому гроші. Та й самої стипендії не вистачало на життя, і він бігав по лекціях. «До того ж він був дуже добра людина, допомагав біднішим товаришам, або давав гроші на загально-студентські потреби, а сам бідував. У своїх справах він був дуже справний».

За свого студентства Ястребов був близький до відомого гуртка вчителя Ковальського, що його було пізніше розстріляно за озброєний опір при арешті. Довідавшись про це з газет, він був дуже схвилюваний і довго не міг заспокоїтися при думці, що людину, яку він знав живою, вбито й закопано, як собаку, та ще й військо пройшло по її могилі, щоб зрівняти її з землею.

Скінчивши університет р. 1876, Ястребов став викладачем земської реальної школи і, 13-го вересня 1876 р. був призначений на посаду викладача історії в Єлисаветську міську дівочу гімназію. Вже в Єлисаветі він скінчив свою дисертацію, за яку його затверджено кандидатом 20-го січня 1877 р., і тягнув жеребок на військову службу. У Єлисаветі він, як син, пригорнувся до В.І.Григоровича, раз-у-раз одвідував його в його маленькому помешканні, вбирав у себе його широкі замисли і мрії і, правдоподібно, сам ділився з ним своїми планами. Поховавши свого «духовного дідуся», як звав він Григоровича, Ястребов підняв знаряддя, що випало з його

мертвих рук і провів перші борозни наукового досліджування нашого краю.

Зрісши на самоті, не звиклий до товариства, він уникав знайомства з чужими і одвідував тільки сем'ї М.Р.Завадського та двох-трьох товаришів. Тільки війна 1877 р. притягла його до громадських справ. Він вступив до Червоного Хреста, мав, як і інші, свою палату у військовій лазареті, яку справно одвідував, дивуючи суспільство тим, що таскав на плечах мішок з тим, що одпускалося для його хворих: декому це здавалося умисним «оригінальничанням». Але це тяглося не довго. На вакації він поїхав до Москви, а потім віддався своїй праці, і не втручався в справи, що не мали звязку з його школою. Він був одним з ініціаторів «народніх читань», улаштованих при реальній школі, брав у справі живу участь і улаштував продаж дешевих книжок, які сам і продавав.

Перші роки свого вчителювання він був чималий дикун, що спочатку видавався старішим за свої літа, і був важкенький у взаємовідносинах через свою образливість. Полохливий і гонористий, він часто бачив образу там, де не було її й сліду, і був нерівний у своєму ставленні до людини. Щось йому вроїться в голову, і він кілька місяців не показується на очі, а там, бач – і з'являється маленька фігурка в пледі, з кипюю книжок або фотографій під пахою, і починає балакати, наче й не було нічого. Якось, напівжартуючи, він сказав, що вмере. «Ну що ж, кажу, тоді я напишу «Венок на гроб моего Агатона». Як не образиться мій В.М.! Ледве-ледве вдалося мені умовити його, що ми ж таки справді друзі, і що в моєму жарті немає ніякого лукавого змісту. Згодом, після закордонних подорожів, зносин у наукових справах з висококультурними людьми й шлюбу, ця нерівність почасти згладилася, і вільніше могла виявитися його природня добрість і сердечність. Він не скоро сходився з людьми, але кому раз дарував свою любов та пошану, тому вже був вірний до краю.

До свого викладання він ставився з надзвичайною сумлінністю і, завдяки устроєві школи, вносив в нього сучасні

наукові дані. Взагалі його лекції були зразковими. «Такого викладача не скоро знайде собі реальна школа» – сказав після його смерті хтось з його колишнього начальства. В класі він теж бував нерівний, тому, хоч всі шанували його, не всі однаково любили; проте всі добре знали, що мають в ньому найщирішого оборонця від усякої кривди. Захоплюючись предметом, він заохочував і чутливіших учнів. Раз, після закордонної подорожі, показуючи учням знімки паризького Лувра, він так прочитав Лермонтовський вірш «Умираючий Гладіаторь», що зворушив увесь клас і сам розплакався.

Випадково мені попався до рук твір одного з його учнів, характерний так для школи, як і для вчителя. Мабуть, його було складено, як реферат для одного з тих зібрань, що улаштовувались в школі. На рукопису немає ні року, ані імени автора, і він являє собою чернетку, на якій зроблені поправки рукою Ястребова. Заголовок—«Очеркъ исторіи Булгаріи в первые вѣка до паденія въ XI вѣкъ» (26 піваркушів паперу). Між іншим бачимо таку NB: «Слѣдуетъ сильно попенять автору, что онъ не сказалъ ничего о болгарской литературе, составляющей, на ряду съ политическими событіями, богатый матеріалъ для характеристики Золотого Века Болгаріи». Висновок Ястребова такий: «Сочиненіе удовлетворительно – что касается короткаго, внимательнаго знакомства съ предметомъ. Некоторая неотделанность языка й невыношенность плана».

На жаль, до архіву земської реальної школи, що, здається, досить добре зберігся, ще немає доступу, і тому не маємо даних про діяльність Ястребова, як члена педагогічної колегії, а тимчасом як раз це внутрішнє життя школи відіграло чималу роль в його нервовості і останній хворобі.

Недовго довелося В.М. викладати історію в дівочій гімназії. В грудні 1877р. реальна школа святкувала сторічний ювілей народження Олександра І-го. Як історик, він мусів сказати відповідну промову. Згадуючи про ранній шлюб

Олександра, він між иншим сказав: «Очи Ел.А. отвлекли Александра отъ серьезныхъ занятій» чи щось у цьому роді. Ці слова, а може, й загальний дух промови, здалися кураторові Голубцову неповажливими, і Ястребов мусів сам покинути посаду. В земській же школі його зачепити було неможна. Пізніше він ще якийсь час був викладачем приватної дівочої гімназії В.Ф.Кодієвої.

У своєму приватньому житті Ястребов був дуже справний і скромний, тому міг на зимові свята їздити до Одеси, «щоб освіжитися», а на вакації щороку робити далекі подорожі. Так, скінчивши університет, він їздив лікуватися на Кавказ, де з'їхався й помирився з батьком; на друге літо – до Москви, потім до Криму і два рази за кордон. Всі ці мандрівки були етапами його праці і загального розвитку. Між иншим Москва дала йому матеріал для першого твору «Детство Петра Великаго». Італія і Париж, по якому він блукав в каскетці й парусовій блузі, збудили в ньому інтерес до античного світу, мистецтва і французької літератури. Він захоплювався В. Гюго, особливо його «1793 роком». У Парижу він познайомився з П.Л.Лавровим і, правдоподібно, з Ф.К.Вовком, з яким пізніше постійно листувався в наукових справах. Костянтинопіль, як раніше Москва, наблизив його до Візантії; Крим, де він лазив по печерах Інкермана і Чуфут-Кале з відомим краєзнавцем-археологом Яковом Чепуриним, коли не збудив, то напевно зміцнив його інтерес до археології. Свої закордонні вражіння він почасти передав в статтях «Італія» і «Константинополь», уміщених в журналі «Семья и Школа».

Очевидно, вже на університетській, як ще не на гімназійній лаві вирішив він віддатися науковій праці, бо не встиг осістися в Єлисаветі, як уже починає свої розшуки й досліджування. Працюючи над «Детствомъ Петра В.», він збирає відомості про славнозвісного співака О. О. Петрова, що народився й жив в Єлисаветі, поки не втік з якоюсь заїжджою трупю. Не пам'ятаю, який з цих творів було надруковано раніше, але обидва вони написані в перші роки перебування Ястребова в Єлисаветі. Він риється по архівах

церков та колишньої фортеці, і таким чином здобуває матеріал для своїх пізніших творів: «Архивъ крепости Св. Елисаветы», «Греки въ Елисаветграде», «Чума въ северной части Елисаветградскаго у. Херсонской губ.» і ин.

У семидесятих же роках починає він і свої етнографічні розшуки. Тоді існував при реальній школі інтернат земських стипендіатів з найкращих учнів земських сільських шкіл, що взагалі проходили там чотири класи, але деякі здатніші з них кінчали весь курс і йшли у вищі школи. В.М. зумів зацікавити їх і інших учнів цією працею, і вони збирали йому пісні, казки, приказки, а також писанки й визерунки. З останніх зібрався в нього невеличкий альбом, якого у свій час було надруковано, але тепер неможна дізнатися, де й хто його видав. При школі були вечірні малювальні класи, що їх охоче одвідували учні і стороння молодь, і до яких він і сам ходив, вважаючи для себе за потрібне уміння хоч будь як малювати. Здатніші учні зробили йому цілу колекцію малюнків з писанок, що поступовно зібралися в нього. Здається, частина з цієї колекції була видана в Москві, а найкращі він надіслав гр. А.А.Бобринському для видання Археологічною Комісією, але сам тоді був майже хворий, і видання це не здійснилося. Ястребов притягнув до цієї роботи сільську інтелігенцію, учителів, священників і инш. Багато допомагала йому в цій справі його колишня учениця, учителька – Ганна Тобілевич, родичка відомих Тобілевичів, що, на жаль, вмерла молодою.

Він познайомився з великим знавцем і аматором краю старовини, священником Олександрійського повіту Василем Никифоровим, чи не його мав він на увазі, оповідаючи, як тішився Григорович «працею одного місцевого священика з географії та історії краю, у якій було багато фактичного матеріалу, пильно і з любов'ю зібраного». Приятелював він і з книгарем В.А.Менчицом, цією ходячою книжкою українського фольклору. В Олександрійському повіті він знайомиться з Хорватами й Пішчевичами, нащадками перших осельників Нової Сербії. Від них він дістає цікаві документи, як «Примечанія Александра Пишчевича на Новороссійській

Край» (К. Ст., 1884, №1), його щоденник, родовід Хорватів і т. и.

Закордонні подорожі мали дуже добрий вплив на В.М. Він втратив свою суворість, ніби помолодшав і покращав, став рівніше поводитись у товаристві і приятелював з гуртком молодих учительок дівочої гімназії. Разом з ними він захоплювався гастроллями Іванова-Козельського, і звав їх «моя ложа», тому що ходив у спільну ложу. В одній з них, Олені Карловні Рудольф, він закохався і, після деяких пертрубацій, обумовлених його нервовістю, одружився з нею 29-го червня 1883-го року.

1883 рік був взагалі зворотнім в житті Ястребова. Подружжя його видалося дуже щасливим. Олена Карловна, разом з добрим вихованням, мала велику звичку до праці, бо з ранніх літ мусіла заробляти на себе й на допомогу родині. Вона вміла на малі кошти улаштувати йому затишне огнище. Часті хвороби та дрібні діти не дозволяли О.К. брати пряму участь у працях чоловіка, але вона стояла так близько до них, що з своїх розкопів він надсилав їй листи-щоденники з докладним описом ходу праці. На жаль, в велику повідь 1900 року ці листи загинули разом з листами проф. Кондакова, Анучина, Ф.К.Вовка, А.А.Бобринського і інших наукових діячів. Можна з певністю сказати, що без Олени Карловни, тяжка спадкова хвороба, ще раніше забрала б Ястребова у дочасну могилу.

Того ж 1883-го року земська реальна школа «дістала права», цебто майже цілком перейшла до уряду. Земського директора М.Р.Завадського не було затверджено на посаді, і правління обрало за директора М. М. Петрушевського, одного з старіших викладачів школи. Чудова й талановита людина, він не підходив для цієї посади через свою м'яккість та неенергійність, і був скоро усунений. Після ще одного запроханого земством директора, воно передало кураторові шкільної округи його обрання, і директором став І.Ф.Бачинський, один з тих чехів, що їх так багато притягла до Росії шкільна реформа графа Д.А.Толстого. Всі ці зміни

відбивалися на внутрішньому житті школи й обмежували вільну роботу викладачів і поволі перетворювали оригінальну земську школу на звичайне урядове «реальное училище».

Вони ж дали Ястребову більше вільного часу, і він рішуче віддається науковій праці. Він став постійним співробітником «Кіевской Старины», де вже у 1883-му році було уміщено його «Херсонесь Таврический». Протягом 1884 р. бачимо його статті: «Домашнее воспитание начала нашего столетия», «Греки въ Елисаветграде». «Очаковская зима по рассказам современниковъ» і «Письма графа Аракчеева къ Г.П.Лисаневичу» з його передмовою. Ці твори більш нагадують історика, ніж етнографа або археолога, але тим часом його підготовча робота у цих двох дисциплінах не переривалася ні на хвилину.

Коли реальна школа «дістала права», Ястребов став завідувати так званим «историко-географическимъ музеємъ», що, згідно з міністерським уставом, складався з навчального приладдя для викладання історії й географії. До нього прилучалася невеличка археологічна колекція, що вміщала 342 речі, зібрані, мабуть, не без участі самого В.М. Беручи на увагу педагогічне значіння вивчення рідної старовини, і бажаючи врятувати від загибелі її пам'ятники, він намагається притягти пожертви до колекції, і за три роки збільшує її на 270 речей. 1884 року, за уповноваженням правління, він експонує її в будинку одеського університету підчас VI-го Археологічного З'їзду, де вона звернула на себе увагу членів З'їзду й його голови, відомого археолога графа О.С.Уварова. «Вкажу на заслугу В.М.Ястребова, пише О.І.Маркевич, у некролозі, – улаштування історичного й географічного відділу в музеї при елисаветській реальній школі: це був перший музей свого роду, який мав старовинні речі не аби якої наукової вартости, які й були набуті Ястребовим або через його посередництво. Він, очевидно, пишався своїм твором, і тому був страшенно засмучений, коли Археологічна Комісія, взявши на перегляд з музею бронзову ручку, що виображала медузу, затримала її для Ермітажу, як рідку й цікаву з наукового погляду, а музею

надіслала замість неї якісь інші речі». Після смерти Ястребова музей занепав, а тепер тільки деякі його мізерні рештки переходять у краєвому музеї.

Невідомо, коли відбулися розкопи в с. Мартоноші, що з них декілька скітських речей В.М. прийняв з колекцією, і чи брав він у них яку участь, але, здається, що його перші, цілком самостійні, розкопи провадилися біля хутора П. К. Буховецького на р. Богодушній року 1885. Улітку 1886 р. він розкопав біля с. Компаніївки три могили, що не дали яких-небудь видатних речей, але дрібницями і деталями похорону привели його до висновку, що це повинні бути могили одного з тих слов'янських племен, що, за словами літопису, перебували у наших степах. Доповідь Ястребова про ці розкопи показує, що маємо діло не з дилетантом-археологом, а з справжнім спеціалістом, добре озброєним для своєї роботи. «З нього виробився краєвий вчений в найкращому розумінні цього слова», каже О.І.Маркевич. «Він робив місцеві розкопи, збирав пам'ятки народнього побуту і поетичні твори північної Херсонщини, мало того, він володів умінням нав'язати любов до краєвої етнографії і своїм учням, що раз-у-раз збирали для нього пісні, казки, побутові і т. и. В його статтях завжди є свіжий і цінний матеріал, сумлінно переданий і справно обставлений; на Ястребова можна покластися».

Праці Ястребова звернули на себе увагу «завсігди чутливого», за словами О.І.Маркевича, московського Археологічного Товариства, і воно 30-го квітня 1885 р. обрало його своїм членом-кореспондентом, а квітня 1889 р., «взявши на увагу його невтомну й плодотворчу діяльність над вивченням історії і старовини Херсонського Краю і шануючи його постійну участь у працях Товариства і повсякчасне сумління і справне виконання всіх його доручень» – одноголосно й своїм дійсним членом. Одеське товариство «Истории и Древностей» признало його своїм членом-кореспондентом 29 січня 1887 р., а 29 березня 1893 р. – одноголосно – дійсним членом. Історично-філологічне Товариство при одеському університеті обрало його до

складу своїх членів 17-го листопаду 1892р., а Церковно-археологічне Товариство при київській духовній академії – своїм членом-кореспондентом 17-го січня 1894 р. Так шанували Ястребова відповідні наукові установи.

Але найбільше живого звязку мав Ястребов з петербурзькою Археологічною Комісією, співробітником якої став через посередництво М.П.Кондакова. «Дізнавшись від члена дорученої мені Комісії проф. М.П.Кондакова», пише йому 3-го червня 1888 р. голова Комісії граф А.А.Бобринський, «про Вашу готовність взяти участь в археологічних розкопах, що нею робляться, прохаю Вас як найскоріше повідомити мене, чи згоджується Ви взяти на себе цього літа досліджування випадково відкритого в 1869 році старого могильника в 12-ти верстах від Тамбова». Так дістав Ястребов свою найповажнішу командировку, наслідком якої був його капітальний твір: «Лядинській и Томниковській могильники Тамбовской губернії». Підготовчі роботи для видання тяглися кілька років, і лише 1893 р. його було надруковано.

З цього часу починаються постійні праці Ястребова для Археологічної Комісії. Так, від 16-го березня 1889 р. маємо командировку в с. Старі Кайдаки для огляду підземного ходу, в Лоцманську Кам'янку і на острів Каменоватий, що «згідно з зібраними Ястребовим відомостями» варті ближчого огляду в археологічному відношенні. Разом його прохають оглянути Цареву Могилу коло с. Гданцівки і «відомі йому» розкопи в с. Миколаївці, що їх робив Трост. Одержавши доповідь про це доручення і подарувавши, згідно з його бажанням здобуті при цьому речі Єлисаветській реальній школі, Комісія вже 22-го травня того ж року доручає йому досліджування «деяких з Мартоношських курганів» Новомиргородської волости Єл. повіту. 23-го травня 1890 р. «бажаючи відновити археологічні розкопи в Землі Війска Донського», Комісія командидує туди Ястребова, доручаючи йому звернути увагу: 1) на досліджування місцевости в старій Азовській фортеці, де минулого року було знайдено мармурову плиту з

латинським написом 1362 р. 2) На розкопи 2-х або 3-х курганів у Новочеркаську, в околиці того, у якому 1864 р. були знайдені «відомі Вам» старовинності Ермітажу, 3) На розкопи декількох курганів в юрті при станиці Голубинській, де в серпні минулого року випадково знайдено два золотих браслети, оздоблених камінням. Крім того, комісія бажала, щоб він оглянув новочеркаський музей і повідомив про найвидатніші у ньому старовинності. Нарешті, Комісія прохала, щоб, під час своїх мандрівок, він збирав відомості про місцеві городища, поважніші групи курганів, що йому трапляться по дорозі, про випадкові археологічні знахідки, про приватні археологічні колекції і т. и., і на підставі цих матеріалів склав в загальних рисах план дальших археологічних розкопів у південно-східній частині Військової Землі. 1891 р., одержавши від селянина с. Сергієвки Херсонського повіту декілька старовинних металевих блях, цівочок і дзвоників, Арх. Комісія доручає Ястребову зробити в Сергієвці невеликі розкопи. 16-го квітня 1892 р. йому пропонується зробити досліджування кургана в урочищі «Кучерові Буєраки» Олександрійського повіту, в 30-ти верстах від Єлисавету, що його було розрито ще 1763 р. генерал-поручиком Мельгуновим, причому знайдено було силу бронзових, срібних та золотих речей. У звіті Археологічної Комісії за 1892 р. читаємо: «В.М.Ястребов робив досліджування кургана, розкопаного ще 1763 р. з наказу г.-п. Мельгунова, причому відкрито ґрунтову гробницю з двох сполучених між собою камер, але доценту розграбовану». 16-го березня 1894 р. «наміряючись відновити досліджування Ольбійських курганів та городищ, і бажаючи доручити цю працю особі, що вже добре знайома зо всіма потрібними при таких розкопах заходами й вимогами», Археологічна Комісія звертається до В. М. Ястребова з проханням взяти на себе виконання зазначених розкопів». Ястребов указував на несприятливі умови для розкопів на селянських наділах села Парутина й подав проект розкопів в інших місцях Херсонської губернії, але Комісія бажала, щоб у всякому разі

він зробив деякі попередні розкопи в Парутині, і згоджувалася на здійснення розкопів і розвідок по місцевостях, ним вказаних. Здається, ці розкопи не дали значних наслідків і були останніми для Ястребова. На жаль не маємо відомостей про ті розкопи, що він робив з доручення інших установ, або за своєю ініціативою, але, певно, Кондаков не рекомендував би його Археологічній Комісії на таку серйозну роботу, коли б він вже не мав потрібного досвіду.

Протягом дев'ятидесятих років звільнилася посада завідуючого керченським музеєм, і проф. Кондаков закликав на неї Ястребова. Але, при своїй надзвичайній скромності, він одмовився, покликаючись на своє, на його погляд, недостатнє знання грецької мови.

Головніший твір Ястребова щодо археології нашого краю, – «Опыт топографического исследования древностей Херсонской губернии», виданий одеським товариством «Исторіи и Древностей» 1894 року, являє собою обробку археологічного матеріалу Херсонської губ. для московського археологічного товариства, що мало на меті видати археологічну мапу кол. Росії. Але, вважаючи наявний матеріал за недостатній, Ястребов пораяв товариству надіслати свою програму до групи осіб з сільської інтелігенції, що вже раніше довели свою серйозність в науковій справі, а власне – постійним кореспондентам статистичного відділу херс. губ. земської управи і метеорологічної станції Єлисаветської земської реальної школи, і декому з земських гласних. Таким чином набралось 56 відповідей. Крім того, він передрукував програму археологічного товариства у місцевих виданнях і персонально звертався до багатьох людей, прохаючи відомостей. Таким чином він здобув відомості про Олександрійський повіт – від сімох людей, про Єлисаветський – від 18, Херсонський – від трьох, Одеський – від одної, Ананієвський – від чотирьох. Взагалі, свіжо-зібраний матеріал щодо кількості далеко переважив друкований, особливо в північних повітах. Автор не

претендує на остаточну повноту свого твору, і «вважатиме себе щасливим, коли його праця послужить корисним підручником для систематичних і колективних досліджувачів у нашому краю». З менших праць маємо: 1) Погребальные обычаи въ древнихъ могилахъ бассейна р. Ингула, вид. Московського Археологічного Товариства «Древности», т. XII; 2) Разкопки въ Херсон, губ. въ 1887 г.; «Древности», т. XIII; 3) Курганы и городища Херсонського края; 4) Поездка на островъ Каменоватый... «Археологическія Известія», 1894 р. Велику вартість має також його критика монументального видання Бобринського «Кургани местечка Смели», у Записках Наукового Товариства Імени Т.Шевченка». «Наукова вартість творів Ястребова в достатній мірі визначається вже тим, що його археологічні досліджування видані петербурзьким і московським археологічними товариствами, а етнографічні – історично-філологічним товариством при новорос. університеті».

Свої етнографічні матеріяли Ястребов збирав в двох північних повітах Херс. губ. – Єлисаветському й Олександрійському і особливий інтерес їх обумовлюється великою різноманітністю населення Херсон, губ. Тут поруч з українцями живуть і росіяни, і білоруси, і молдовани, і болгари, і німці, і поляки, і євреї, і греки, що зібралися сюди з земель від Балтики до Середземного моря. Протягом цілого віку вони зжилися одно з одним і більш-менш зблизилися. Деякі, напр., молдовани, болгари, галицькі поляки, значно українізувалися, інші міцніше тримаються своєї національності, але всі говорять українською мовою. Мішаний характер населення відбився на мові і на змісті українських пісень і казок, додавши їм нові елементи і зіпсувавши старі.

1893 року вийшла з друку дуже цікава стаття Ястребова: «Малорусскіе прозвища Херс. губ.». В.М.Ястребов зібрав в Єлисавет. та Олекс. повітах мало не 400 прізвищ з поясненнями і розташував їх за внутрішнім зв'язком з проявами селянського життя, особистого й громадського. В

статті розкидано багато цікавих заміток про значіння прізвищ для вивчення мови; про те, коли, ким і за яких обставин вони даються; про те, як відбиваються у прізвищах уявлення народу про фізичні і духовні властивості, народні хиби, релігійно-моральні поняття; про перехід особистих прізвищ у топографічні назви, про перетворення прізвищ у приказки, прислів'я, дитячі пісеньки й співальні лайки. У статті 17 сторінок, але, при дріб'язковості окремих фактів, вона є великою і змістовною.

1894 р. вийшов головний твір Ястребова з етнографії «Матеріялы по этнографии Новороссійскаго края». Він складається з двох частин – I) Марновірства і звичаї; II) – Легенди, казки і оповідання. Матеріал розташований у такому порядку: уявлення про зовнішній світ (тут же і народній календар); уявлення про людину (народня медицина, демонологія, весілля і т. и.): легенди, казки і топографічні назви з місцевими поясненнями. Трапляються, переважно в казках, посилання на інші збірники українських казок. «Взагалі, каже проф. Сумцов, у збірнику видно редакторську руку, дбайливість про розпорядок і систему, уважне відношення до інтересів науки і читача». «З тої сировини (каже В. М. Ястребов у короткій передмові), яка набралася в нас протягом 10-ти років, ми подаємо тут лише те, чому або зовсім не знайшли прямих аналогій у друкованих збірниках, або знайшли варіанти, що різняться у подробицях». «Від такої обережності збірник тільки виграв». Щодо мови, проф. Сумцов згоджується з Ястребовим, що діалектичні досліджування повинні провадитися окремо від етнографічних у власному розумінні цього слова особами, що мають на це спеціальний інтерес і підготовку. Ястребов звернув увагу на деякі деталі народнього побуту, що їх до того часу пропускали дослідувачі, напр., прокльони і лайки (с. 41), освячування колодязів (с. 63), дитячі іграшки (с. 88), дитячі жарти й пустоти (с. 89), народні карткові гри. Він подає цікаві відомості про писанки (с. 28–29), що доповнюють досліджування проф. Сумцова. В невеличкій замітці д-ра

Вайсенберга про українські писанки («Zeitschrift fur Etnologie», 1894 р., с. 340) є повідомлення, що В.М.Ястребов зібрав велику колекцію писанок і готує спеціальне досліджування про них. По базарах і ярмарках Ястребов зібрав чималу колекцію дитячих іграшок, яку передав до музею земської реальної школи і готував для видання, бо й досі зберіглося декілька аркушів з їх малюнками.

Ястребов постійно працював у «Кіевской Старине», як рецензент етнографічних і археологічних видань, і містив у ній власні замітки. Цікавіші з них: 1) «Песня о Сербе»—«Кіев. Стар.», 1884 р., № 12 (Серба змальовано тут, як чепуруна й безпросвітнього гульця); 2) Гайдамацька пісня про ліс Чуту – «К. С.», 1885 р., № 2; 3) варіант казки «про зрадливу жінку» – «К. С.», 1884 р., № 4, і народні пісні Херсонського краю— «К. С.», 1894 р. Святкові – № 1 і колискові дитячі й весільні – № 3.

Коли «Записки» львівського Наукового Товариства імені Шевченка перетворилися на наукову часопись і редакція її старалась притягти співробітників з Російської України, Ястребов був одним з небагатьох, що зважилися на такий «небезпечний» в тодішніх обставинах крок і в р. 1895-6 дав туди кілька заміток і рецензій.

Через посередництво Ф.К.Вовка Ястребов став співробітником паризької «Revue des traditions populaires» і умістив у ній свій твір: «Pains de nocce rituals en Ukraine», надіславши до редакції коравай, гільце, шишки, писанки і малюнок «Молода на столі», зроблений його учнем і помішником К.Д.Морозом. Не був він невідомий і в Німеччині: останніми роками його життя Бобринський писав йому, що якийсь німецький етнограф звернувся до нього з запитанням, чи є «вчений Ястребов», що як чути, володіє незвичайним перським малюнком.

Ястребов засвоїв від Григоровича увагу й пошану до різних національних типів і ставиться з великою любов'ю і пошаною до українського племені, що й довів своїми працями. «У цих працях Ястребов з'являється вірним

наслідувачем Григоровича, скрізь проглядає увага до національних окремішностей народу, що його твори подаються; постійно чувається симпатія до українського народу, з чийого середовища взято найбільше пісень, казок, звичаїв тощо».

«Протягом багатьох років, каже проф. Сумцов, В.М.Ястребов, у скромному становищі викладача елисаветської реальної школи, продовжував роботу Григоровича. Він працював для науки, для народної самосвідомості, і в підсумку є такі результати його діяльності, що маємо певну підставу вважати Ястребова не тільки «тяглим робітником», але «собратом по науці» (Григоровича). Різноманітністю й поважністю своїх праць Ястребов продовжує роботу свого поважного вчителя-професора. Поважна наукова діяльність В. М. Ястребова є живим спростуванням думки про неможливість праці в провінції. Працювати можна, хоч, розуміється, краєвому вченому доводиться витрачати на наукові досліджування більше енергії, більше праці, через недостачу допоміжного матеріалу, і тому така діяльність заслуговує окремого громадського визнання».

Останні роки життя були дуже смутні для Ястребова: він палко любив свою родину, і на протязі місяця поховав двох дітей. Жінка його тяжко хворіла, й сам він мало тоді не захворів психічно. В реальній школі, з якою так тісно було зв'язане все його життя, запанувала казенщина: з актові залі викинули репродукції, що оздоблювали її стіни, і що він колись вибирав вкупі з учителем малювання П.А.Крестоносцевим; музей, якого він улаштовував так любовно, пересунули у гірше приміщення; йому самому при ревізіях ввічливо радили не «читати учням лекцій», а триматися підручника, що «цілком задовольняє педагогічні вимоги». В педагогічних справах стало гаслом: «Не дай богь, попечитель узнаеть!» і навіть найкращий учень брався на увагу «бо у нього є щось таке в очах». Поступово розпадався старий гурток його товаришів, які ще кріпко трималися старих традицій школи.

До того ще пішли поголоски, що дехто з учителів бере хабаря, і це було цілком нестерпуче для людини його моральної суворости. Сам він ніколи навіть не давав приватних лекцій учням своєї школи і не брав їх до себе на житло, вважаючи це за нечесне. Він відчитувався у всякій витраченій копійці підчас командировок, і залишився папірець Археологічної Комісії, яка повернула йому карбованець з копійками лишку, що він переслав при своєму звіті. «Він був справжній джентльмен», каже один з його товаришів, «нездатний до найменшої тіни підступу або зловживання; він справді не бажав нічого, що належало ближньому його».

Йому був гідкий новий дух школи; із педагогічних нарад він не раз приходив такий схвильований, що вдома плакав. Порівнюючи ставлення до себе в школі з тим, яке стрівав від наукових діячів Петербургу й Москви, він пригадував російське прислів'я: «Жалуєть царь, да не жалуєть псарь!».

В цих тяжких обставинах Ястребова рятувала тільки наукова праця. Хоч 1892 р. він видався О.І.Маркевичу «кінченою людиною», але як раз на ці роки припадає найнапруженіша його робота на розкопах і над виданням його головніших творів. Співробітництва у «Кіевской Старине» він не покидав майже до самої хвороби, і ще в № 7-8 «К.С.» за 1897 рік бачимо його рецензію на «Путевые Очерки» Е.О.Маркова, де він гостро критикує поверхове ставлення автора до рідної старовини і його загальний тон. А в серпні його вже було одвезено до лікарні. Надсилав він замітки і до «Этнографического Обозрения» і до инш. журналів.

Тільки два ясніх проміння прорізали ці хмарні часи. Восени 1892 р. в Єлисаветграді відбулося урочисте відкриття пам'ятника В. І. Григоровичу. Ястребов брав велику участь у цій справі, притяг до неї суспільство, і на свою руку зібрав 216 карб. – мало не половину всього, зібраного у Єлисаветі. На це свято приїхали делегатами з Одеси: його професор Ф.І.Успенський, старий приятель проф. О.І.Маркевич і проф. Г.Е.Афанасієв і багато часу проводили у нього. Він трошки оживився, і довго потім з задоволенням згадував дорогих

гостей. На урочистому засіданні «Історично-Філологічного Товариства», що відбулося після відкриття пам'ятника, Ястребов сказав промову, у якій згадував, як гімназіяльні вчителі заздрили йому, що він буде учнем Григоровича, як Г-ч жив у Єлисаветі і як він ставився до вивчення краю. Наприкінці промови, вказавши, що замість усього, що дають великі центри науковому робітникові, тут має він тільки цю дорогу могилу, і закінчив свою промову словами, що вилилися прямо з серця: «Не забуде її, прийде до цієї могили тубілець. Коло підніжжя цього пам'ятника черпне він повагу до знання, інтерес до навколишнього населення, до його минувшини і, як «тяглий робітник» із слів небіжчика, прилучиться до загальної дружньої праці на користь народньої самосвідомости». Промова була перейнята сумом і навіяла сум на слухачів.

Другу радість приніс Ястребову його учень К.Д.Мороз. Це був один з його кореспондентів у етнографічних справах, селянський хлопець з с. Глодосів, що скінчив двохкласну школу і мріяв бути учителем у рідному селі. В.М. зацікавився ним, допоміг йому підготуватись, держав його в себе довгий час, поки він не склав іспита, і виклопотав йому бажану посаду. Він зокрема цінував Мороза за те, що той хотів працювати у рідному селі на користь своїх односельців, дуже радів, що його бажання здійснилося, і був у близьких стосунках з ним до своєї хвороби. Що ж до Мороза, то він вклонявся перед В.М., як перед істотою вищого порядку, і після його смерті дав у «Кіевской Старине» його панегіричну характеристику.

На вакаціях 1897 р. Ястребов мав зробити з учнями екскурсію до Криму. Вона нагадувала йому його колишні мандрівки з Яковом Чепуриним по старовинностях Криму, і він пильно готувався до неї.

Але, не скінчивши її, він у Ялті захворів, мабуть від спеки, гострим психічним розладом. Його було привезено до Єлисавету і зараз же одвезено до психіатричної лікарні д-ра Платонова у Харкові. Там навесні він майже зовсім видужав,

і писав до нас, що збирається провести з сім'єю в нас літо, і професору Маркевичу, що незабаром думає їхати до Москви пошукати спокійнішої за вчителювання праці при якійсь науковій установі, бо не хоче поривати звязку з наукою. Він надіслав Маркевичу свої коротенькі спогади про улюблених професорів одеського університету, що мали бути надруковані у II-му випуску Збірника, вид. колишніми студентами рішельєвського ліцею. Лист був написаний так, що не можна було й думати про якусь хворобу.

Але раптом, наприкінці літа, наступив рецидив хвороби, і його, як незлічимого, перевезли до херсонської земської психіатричної лікарні, де він і помер 21 грудня ст. ст. 1898 року.

Де захований і кому потрібен “меч-кладенець” національної культури?

“Досі я не зустрічав людини з такою безмежною душею, що так уміє перейматися чийось становищем, власним серцем сприймати чужі втрати або ж радість, з такою гіркотою озиватися про все нище й підле, і так захоплюватися високим, ідеальним”, – із захопленням згадував свого викладача – Володимира Миколайовича Ястребова один з колишніх учнів Єлисаветградського земського реального училища.

Як науковець наприкінці XIX століття В.М. Ястребов зробив помітний внесок у розвиток української національної культури, в той час, коли завдяки не чисельній, але духовно потужній інтелігенції пробуджувалася Україна. Діапазон його наукової і творчої діяльності був надзвичайно широким: історія, географія, етнографія, археологія, педагогіка, література. І в кожному з цих сфер В.Ястребов вклав частку власної душі.

Саме він започаткував системне вивчення традиційної культури Півдня України, виробив власну методику збирання й обробки етнографічних матеріалів. Разом зі своїми учнями проводив експедиції й археологічні розкопки, публікував результати досліджень у різноманітних наукових виданнях. Ним організовано перший у Єлисаветграді історико-археологічний музей, на базі якого і було згодом створено Кіровоградський обласний краєзнавчий музей.

Володимир Ястребов не був ні уродженцем степів, ні українцем. Але про нього як про справжнього патріота й захисника української народної культури з вдячністю згадують як авторитетні колеги-науковці (А. Кримський,

О. Маркевич, М. Сумцов), так і його земляки (А. Мороз, Н. Бракер та ін). У своїх спогадах вони зберегли живий і яскравий образ поважного вченого й чуйного педагога, людини високий моральних якостей, тонкої та щирої на добро душі.

Народився В.М. Ястребов у російській глибинці. Його батько був священиком, людиною суворої вдачі, яку, очевидно, посилила рання смерть молодшої дружини, що, в свою, чергу, і викликало згодом стійкий хворобливий стан психічного здоров'я. Тож Володимир змалку виховувався нянею, якій був вдячним усе життя. Адже саме вона заклала в ньому основи світогляду, а пізніше допомогла здобути й необхідну освіту.

Першим кроком у великий світ стало для хлопця навчання у Самарській гімназії, яку він успішно закінчив. За рекомендаціями вчителів поїхав до Одеси, де вступив на історико-філологічний факультет Новоросійського університету. Студентом виявляв особливий потяг до знань, багато читав, із захопленням відвідував лекції з філософії Р. Ординського. Та найбільший вплив мали на нього лекції відомого професора-слов'янознавця В. Григоровича.

Закінчивши університет, В. Ястребов услід за В.І. Григоровичем переїздить до провінційного Єлисаветграда, де обіймає посаду викладача історії в реальній школі Єлисаветського земства. Роботою молодий історик був задоволений, захоплювався своїми учнями, на яких покладав великі надії. А лекції його були просто зразковими. "Такого викладача не скоро знайде собі реальна школа", – згодом напишуть його колеги в некролозі.

У Єлисаветі у В. Ястребова було багато однодумців. Серед них – книгар В.Менчиць, якого вважали ходячою енциклопедією українського фольклору, знавець і збирач крайової старовини священик В. Никифоров та ін. Тут він почав проводити розкопки курганів і збирати пам'ятки народного побуту та фольклору Херсонщини. Окрім всього, він умів прищепити любов до старожитностей своїм учням.

Тож вони постійно записували для нього пісні й казки, збирали писанки, візерунки й предмети побуту. До пошукової роботи він залучав інтелігенцію з навколишніх сіл – учителів, священиків. Багато допомагала йому колишня його учениця, що стала вчителькою, – Ганна Тобілевич, яка, на жаль, померла ще досить молодою.

Нестерпним для динамічної натури В. Ястребова був дух догматичного навчання й вихолощеної від творчості штучної методики, які домінували тоді в навчальних закладах Російської імперії. То ж і в Єлисаветградському земському реальному училищі панівною була казенщина: з актові зали викинули репродукції, що прикрашали її стіни (Ястребов колись оформив зал разом з учителем малювання П.А.Крестоносцевим); музей пересунули у непридатне приміщення; на педагогічних нарадах безкінечно оповіщались чергові циркуляри ідеологічно “правильного” навчання, а йому, Ястребову, при ревізіях ввічливо радили “не читати учням лекцій”, а триматися підручника, що “цілком задовольняло педагогічні вимоги”. І над всім цим витало гасло: “Не дай Бог, попечитель узнает!”...

“Ястребов не раз приходив додому надзвичайно схвилюваний”, – свідчить М. Сумцов. А коли по училищу пішов поголос, ніби дехто із учителів бере хабарі, – це страшенно обурило й стривожило В.Ястребова як людину високоморальну. “Він був справжнім джентльменом, – скаже пізніше один з його товаришів, – нездатним і до найменшої тіні підступу або зловживання”. Тому навіть приватних лекцій ніколи не давав і не брав до себе на проживання учнів, як це робили інші, вважаючи це нечесним. У той же час організовував для учнів продаж дешевих книжок і був ініціатором добровільних “народних читань” при училищі.

Значною подією в культурному житті Єлисаветграда стала організація В. Ястребовим історичного і географічного відділу при музеї реального училища. Розуміючи яке педагогічне значення для формування повноцінної особистості має вивчення рідної старовини, він намагається

залучати якомога більше жертводавців до формування музейної колекції. Особливо цінними були в ній дві кам'яні баби (нині стоять біля обласного краєзнавчого музею), кам'яні молотки, кремінний нуклеус, наконечники стріл, предмети скіфської епохи з курганів, монети, медалі, карта Єлисаветграда XVII ст. тощо. На базарах і ярмарках ним було зібрано чималу колекцію дитячих іграшок, яка також поповнила колекцію музею.

В.Ястребов пишався тим, що “з дозволу Правління училища у 1884 році колекція була експонована на виставці під час археологічного з'їзду в Одесі, була помічена і оцінена його учасниками”. А в листі до професора М. Сумцова від 23 квітня 1885 року він не без задоволення зазначає: “...у нас, який не є, а все ж є, маленький археологічний музей. У нас, нарешті, – народні читання, в яких, з гордістю можу сказати, і моя крапля меду є!”

Так, він пишався своїм музеєм, тому тяжко переживав, коли археологічна комісія, узявши на перегляд бронзову ручку від посудини у вигляді медузи, що біжить, забрала її для Ермітажу як рідкісну й цікаву в науковому відношенні, а замість неї прислала в музей інші маловартісні предмети.

Перші літературні спроби В.М. Ястребова адресувалися для дитячого читання, наприклад “Детство Петра Великого”, написане після подорожі з Єлисаветграда до Москви. Та не завжди вони були адекватно оцінені. Як свідчить А. Кримський, якийсь В. Ястребов мало не втратив місце роботи через одну із своїх ювілейних статей про імператорів Петра та Олександра I, яку спробував подати адаптованою для дитячого сприйняття, через що “фамільярно назвав царя Петра Великого – Петей”. Під враженням подорожі до Італії В. Ястребов друкує в журналі “Семья и школа” низку нарисів.

У статті, присвяченій 30-м роковинам його смерті, Наталія Бракер відзначає, що В. Ястребов свого часу активно взявся вивчати місцеві архіви церков та колишньої фортеці і таким чином здобув матеріал для своїх пізніших праць “Архив крепости Св. Елисаветы”, “Чума в северной части Елисаветградского у. Херсонской губ.” та ін.

Ще молодим вчений почав публікувати статті з місцевої історії та етнографії в “Киевской старине”, (“Домашнее воспитание начала нашего столетия”, “Греки в Елисаветграде” тощо), а пізніше вже співробітничав з цим часописом як рецензент етнографічних й археологічних видань, друкував у ньому власні дописи. Зокрема, про рідкісні пісні й самі їхні тексти (“Песня о Сербе”, гайдамацька пісня “Не славная Чута густими дубами, а славніша Чута з Низу куріннями...”, “Ой, з-під города, Лизавета сизі орли вилітали...” тощо). У “Древностях Московского Археологического общества” та “Записках Одесского общества Истории и Древностей” друкувались його звіти про проведення археологічних розкопок у краї. Серед них особливої уваги варте дослідження “Опыт топографического обозрения древностей Херсонской губернии” (1894).

Праці В. Ястребова стали широко відомими у наукових колах, а це, в свою чергу, сприяло загальному визнанню й зростанню авторитету дослідника. Тож у 1892 р. його було обрано дійсним членом історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті та членом-кореспондентом церковно-археологічного товариства при Київській Духовній Академії. Учений також став співробітником Петербурзької Археологічної Комісії, за дорученням якої провів розкопки Лядінського й Темниковського могильників у Тамбовській губернії. Звіт про них, що надрукований окремою книгою, є свідченням наукової зрілості дослідника.

Невід’ємною частиною зацікавленості Ястребова археологією був пошук історичного коріння культурних явищ, які він спостерігав у живому вигляді серед простого люду. Приваблювала його й постійна інтрига знайдених речей, на основі яких він робив спроби проникнути у таємничий світ минушини. “Можливо, у компаніївських могилах... ми маємо перші екземпляри, що належать загубленим, маловідомим племенам; можливо, вони кинуть промінь світла у темну передранкову пору давньої, але рідної нам Русі; встануть із

надр землі ці тисячолітні багатирі, свідки сивої давнини – і самі дадуть нам відповідь, звідки вони прийшли, чи не родичі вони скіфам, покажуть нам свій меч-кладенець, котрим нищили поганих, відкриють нам зачарований скарб, цінніший від куп золота та срібла”, – ділився своїми роздумами на папері В. Ястребов. Так могла мислити лише патріотично настроєна, цілеспрямована, непересічна творча особистість. І що суттєво, у наведеному висловлюванні Ястребова проглядається й життєве кредо вже нашого сучасника – археолога Бориса Мозолевського, який також все своє життя присвятив пошуку символічного й так потрібного українському народу “меча-кладенця”, але знайшов інший безцінний скарб – золоту пектораль, символ творчого духу скіфів.

За десятиліття активних досліджень В. Ястребов зі своїми учнями зібрав велику кількість етнографічного матеріалу. І в 1894 р. вийшла у світ основна його праця “Материалы по этнографии Новороссийского края собранные в Елисаветградском и Александрийском уездах Херсонской губернии В.Ястребовым”, що стала підсумком багатолітньої наукової діяльності. Про неї М. Сумцов писав: “у збірнику видно редакторську руку, дбайливість про розпорядок і систему, уважне відношення до інтересів науки і читача”.

Збірник складається з двох частин: 1. Марновірства й звичаї (уявлення про світ та уявлення про людину, народний календар, народна медицина, демонологія, обряд весілля та ін.; 2. Легенди, казки й оповідання.

Надзвичайно цікавим є словник народних версій походження назв сіл, річок, балок, курганів, скель тощо, що міститься в книзі. Також етнограф подав та прокоментував деякі словесні фрагменти обрядів та деталі народного побуту, які залишалися поза увагою інших дослідників. Передусім, вони стосуються прокльонів і лайок, освячування колодязів, дитячих ігор та іграшок, жартів і пустощів. “З тої сировини, – говорить В. Ястребов у передмові до видання, –

яка набралася в нас протягом 10-ти років, ми подаємо тут лише те, що або зовсім не має прямих аналогій у друкованих збірниках, або має лише варіанти, які різняться в подробицях”. Особливу увагу дослідника завжди привертала різноманітність люду, який мешкав у краї. Адже внаслідок стимулювання владою колонізації степу тут виникли поселення болгар, росіян, молдован, німців. У містечках компактно осідали греки, євреї, поляки. Протягом цілого століття вони зжилися один з одним і більш-менш зблизилися. А деякі етнічні групи, зокрема, серби, розчинились в українському середовищі вже в другому поколінні. В. Ястребов висловив навіть думку, що завдяки цьому тут склався новий “новоросійський” етнос, що, на наш погляд є зовсім безпідставним, адже в краї завжди домінувало українське населення (в межах 80%). Ще М. Сумцов стверджував, що “мішаний характер населення відбився переважно на мові й на змісті українських пісень та казок, додавши їм нові елементи й зіпсувавши старі... Болгари, росіяни, молдавани, галицькі поляки значно українізувалися й усі говорять українською мовою”.

Особливістю наукового підходу у В. Ястребова було те, що в його працях “немає нескінченних паралелей, якими так люблять красуватися наші етнографи, але в них завжди є свіжий і цінний матеріал, сумлінно переданий і акуратно описаний. На Ястребова можна покластися”, – зазначав О.Маркевич. Прикладом такої праці є і цікава стаття “Малорусские прозвища Херсонской губернии” (1893р.), в якій зібрано близько 400 прізвищ. В. Ястребов висловив багато цікавих думок про значення прізвищ для вивчення мови, про те, коли, ким і за яких обставин вони даються носіям, про віддзеркалення у них народних світоглядних уявлень, релігійно-етичних понять і вад, про перехід особистих прізвищ в топоніми та про їхнє перетворення у приказки, прислів’я, дитячі пісеньки, суперечки тощо.

Етнографічні дослідження В. Ястребова – це на всі сто відсотків самовіддана жертвна праця, підґрунтям якої був

лише голий ентузіазм і нестримне бажання врятувати потужну за формою, але беззахисну перед урбанізаційними процесами українську культуру, яку розмивала і безжально нищила прогресуюча примітивна солдатсько-трактирна культура міста.

“Щиро дякую Вам за теплі слова співчуття до мене в статті Вашій, надрукованій у “Киевской старине”. Ви, та ще Волков (етнограф Хведір Вовк – авт.) наповнюєте ту пустку байдужості, в якій я просто задихаюся. Я такої думки, що навчальний заклад у провінції покликаний служити науковим світочем для свого району, бути науковою станцією для проведення знань з центрів у темну масу народу і в напівсвітло “суспільства”, і для чорнової наукової роботи по збиранню й класифікації матеріалів, по виробленню будівельного матеріалу для великої будівлі науки. Це – моя заповітна мрія, до якої я незмінно прагнув і прагнутиму, провідна зоря, яка освітлює життєвий шлях, на якому постійно зустрічаються й смердючі болота, і камені спотикання”. – напише В. Ястребов у листі до професора М. Сумцова.

Як зазначає М. Ф. Сумцов, поважна наукова діяльність В.М. Ястребова – це живе спростування думки про неможливість праці в провінції. “Працювати можна, хоч зрозуміло, що крайовому вченому доводиться витратити на наукові дослідження більше енергії, більше праці, через нестачу допоміжного матеріалу, і тому така діяльність заслуговує окремого громадського визнання”. При цьому сам В. Ястребов був людиною надзвичайно вимогливою до себе. За свідченням Н. Бракер, коли професор Н. Кондаков запропонував йому посаду завідуючого керченським музеєм, той відмовився, пославшись на своє ніби недостатнє знання грецької мови.

Протягом багатьох років дослідник української старовини перебуває на скромній посаді викладача реального училища, невтомно працюючи для науки, для пробудження народної самосвідомості та освіти. За напрямом наукової діяльності

він був прямим продовжувачем справи свого відомого вчителя професора-славіста В. Григоровича. Від нього Ястребов засвоїв такі риси, як увага й пошана до різних національних типів, і ставився до українців з великою любов'ю й пошаною. Красномовним щодо цього є лист В. Ястребова до М. Сумцова (14.05.1895). Він з гіркотою пише: "Зовсім невідомий мені парубок, не зовсім грамотний, який з чуток дізнався, що я збираю етнографічні матеріали, присилає товстенний зошит чудово записаних ним повір'їв, замовлянь, переказів, анекдотів і казок, чудово як для самоука виконаний ним з натури малюнок приготування нареченої до вінчання, збірку власних його віршів і лист, котрий глибоко зачіпає мене поривами до світла і безпорадністю становища в нерівному середовищі, в становищі безправного члена сім'ї. Я послав йому екземпляр Кобзаря і просив вислати решту віршів, яких, як він пише, у нього багато, і продовжувати збирання матеріалів. Цікаво буде особисто познайомитися з ним. Хочеться написати про нього (ось би Вам – цікавий розділ для "Современной малорусской этнографии", але не знаю, куди і ткнутись із статтею, в якій необхідно буде зробити витяги з малоруських віршів мого незнайомого знайомця. Невже і мені – кацапу, шукати притулку в Галиції? – Що робити?!..."

Останні роки життя були дуже важкі й сумні для Ястребова: він палко любив свою родину, але дружина тяжко хворіла, і раптом протягом місяця він поховав двох своїх дітей, і вже сам від сімейної трагедії перебував на межі психічного розладу. Надзвичайно приголомшливою стала для нього раптова смерть В.І. Григоровича, якого вважав своїм духовним батьком. Восени 1892 року в Єлисаветграді було відкрито пам'ятник на могилі В. Григоровича. Ястребов взяв активну участь справі його спорудження. На відкриття приїхали з Одеси професори Ф.І. Успенський, О.І. Маркевич, Г.Е. Афанась'єв та інші. На урочистому засіданні з нагоди вшанування пам'яті В. Григоровича Володимир Миколайович виголосив невелику, але пережиту серцем промову "Про

значення пам'ятника для місцевої громади". Він говорив і про те, як його вчитель ставився до культури краю, котрий став йому рідним. Виступ вразив усіх присутніх щирістю промовця, який "мав щастя бути його учнем": "Не на відпочинок приїхав до нас відставний професор, а для нових праць. Незабаром після приїзду сюди він збирався здійснити, якщо навіть і не здійснив насправді, поїздки по селах з метою особистого опитування місцевих жителів і настирливо закликав до того ж і учнів, яких зустрів тут. Стародавній мудрець запалив ліхтар і шукав справжньої людини. Новий наш мудрець, Віктор Іванович, завжди носив в собі іскру Божу і теж шукав, – шукав корінного новоросійського тубільця, хранителя старовини й виробника у великій справі народної самосвідомості, – шукав – і не один раз знаходив таких тубільців. Якою світлою радістю блищали його очі, коли говорив він про працю одного місцевого священика з географії і історії краю, працю, багату фактичними відомостями, старанно і з любов'ю зібраними! ...Прийде до цієї могили тубілець. Коло підніжжя цього пам'ятника черпне він повагу до знання, інтерес до навколишнього населення, до його минувшини і, як "тяглий робітник" (зі слів небіжчика), прилучиться до загальної дружньої праці на користь народної самосвідомості".

Після цієї події В.Ястребов впав у апатію, говорив все частіше про померлих діячів, і дружина його стала небезпідставно тривожитись за його здоров'я. Хвороба вченого, викликана сімейною трагедією, знову виявилася, спровокована сонячним ударом, гостро вибухнувши 1897 року, коли Володимир Миколайович повіз своїх учнів у наукову екскурсію до Криму.

Його доставили в Єлисаветград, а потім відвезли до Харкова. На деякий час психічний розлад пройшов, але хвороба прогресувала, тому В. Ястребова змушені були помістити в Херсонську психіатричну лікарню, де він, фатально успадкувавши трагічну долю свого батька, упокоївся наприкінці 1898 р. У Херсоні його скромно і поховали.

Музей Ястребова в училищі після його смерті занепав, “тільки деякі його мізерні рештки переховуються у крайовому музеї...” – згадував О. Маркевич. Архів ученого, в якому були листи, щоденники, статті, альбоми з малюнками орнаментів, писанки, вишивки, стоси польових записів, деякий час зберігався його дружиною Ольгою Карлівною Ястребовою, а потім... За деякими свідченнями все це загинуло під час великої повені у Єлисаветграді 1900 року.

Так і закінчилося життя цього неспокійного уродженця далекого Поволжя, який вкоренився в українській землі, став віддано служити її науці, культурі, освіті й віддав їй все своє життя і всі свої сили.

Що ж залишив після себе він на землі?

Те, що може бути найбільшим пам'ятником для вчителя, в якого були учні. Добру пам'ять добрих людей. Адже зміст життя полягає зовсім не в тому, якого рангу досягнув чи посади, чи скільки знань людина змогла накопичити для себе, а в тому, щоб своєю працею й своїми творами сприяти зменшенню у світі зла у формі агресії, лицемірства, зради, продажності та здириництва, щоб виховати повноцінних громадян, передавши їм уявлення про гармонію світу, яка твориться на основі перевіреної часом народної традиції і понять про честь, совість, толерантність і взаємодопомогу. Насамкінець наведемо спогади одного з учнів В.Ястребова, котрий і сам став сільським вчителем. “...Подобалася мені в ньому якнайбільше його велика, майже геніальна доброта. У ньому гармонійно поєднувався високий розум освіченої людини, юна довірливість, що свідчить про його чесність, і дитяча простота... І ще додаю, що рівних В.М. Ястребову по душевній чистоті людей я, можливо, і зустрічав, але вище нього в цьому відношенні – ніколи”.

Р.С. На вшанування пам'яті Володимира Ястребова на Кіровоградщині започаткована обласна краєзнавча премія, що надається за помітні здобутки у сфері історії, етнології і культури краю. Найціннішою прикметою цього

конкурсу є те, що кожного року з'являється все більше і більше молодих дослідників – гідних претендентів на цю відзнаку. Сьогодні спадщина Володимира Ястребова чекає своїх дослідників.

Добрим прикладом був досвід “Народного слова” з його унікальним краєзнавчим додатком “Елисавет”, редагованим відомим дослідником Олександром Чудновим. Складена ним бібліографія творів В.Ястребова, переведені у формат CD окремі листи, статті, етнографічні записи, рецензії стають значною опорою і допомогою для подальшого вивчення культури нашого краю. Нині, в рік 150-ти річчя з дня народження видатного історика, етнографа і педагога, нагальною є потреба перевидання основної його праці “Материалы по этнографии Новороссийского края, собранные в Елисаветградском и Александрийском уездах Херсонской губернии В.Н.Ястребовым”. Також необхідно нарешті опублікувати окремим виданням і дитячі казки, записані В.Ястребовим сто років тому зі слів носіїв традиції в селах краю, які є справжніми скарбами народної мудрості. Ми звертаємося також до всіх, кому небайдужа українська культура, про фінансову підтримку цих проектів, щоб встигнути їх реалізувати до ювілею вченого.

ВЛАДИМИР НИКОЛАЕВИЧ ЯСТРЕБОВ

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ СПРАВОЧНИК

ТРУДЫ В. Н. Я С Т Р Е Б О В А
(Псевдонимы: 1) В. Я.; 2) М. А.)

КНИГИ

1. Воспитание Петра Великого. - Елисаветград, 1878. //2-е изд.
- Одесса, 1894.
2. Лядинский й Томниковский могильники. Материалы по археологии России, издаваемые императорскою археологическою комиссиею. — СПб, 1893. - 113 с.
3. Малорусские прозвища Херсонской губернии. Этнографический очерк - Одесса, 1893. - (2), 17 с.
4. Материалы по этнографии Новороссийского края, собранные в Елисаветградском и Александрийском уездах Херсонской губернии В. Н. Ястребовым, - Одесса, 1894. - 202 с.

1882 1. Эпизод из истории народного образования в г. Елисаветграде, //Педагогический Вестник. - Елисаветград, 1882, № 17-18, с. 139-142.

2. Осип Афанасьевич Петров. Годы его детства и юности. 1805-1838 гг. //Русская старина. - Москва, 1882, т. XXVI, кн. 10, с. 365-378.

1883 3. Херсонес Таврический. //Киевская старина. - Киев, 1883, т. VI, май, с. 30-48.

1884 4. Историко-статистические материалы о церквях г. Елисаветграда. //Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. - 1884, № 15, с.479-485,

5. Греки в Елисаветграде. (ОТРЫВОК из истории колонизации). 1754-1777 гг. //Киевская старина. - Киев, 1884, т. VIII, апрель, с. 673-684.

1885 6. В запорожском захолустье. //Киевская старина. - Киев, 1885, т. XШ, декабрь, с.721-729.

7. Объяснительная записка к карте Елисаветградской провинции 1772-1774 г. //Записки императорского Одесского общества истории и древностей. - Одесса, 1885, т. XIV, с. 157-165. //Отд. оттиски: - Одесса, 1885. - 9 с.

1886 8. Гайдамацкий бандурист. //Киевская старина. - Киев, 1886, № 10, с. 379-388.

9. О глиняной чаше, найденной в м. Седневка Елисаветградского уезда Херсонской губернии. //Древности Московского археологического общества, 1886, Т. 11, с. 88-91.

1887 10. Сведения об археологической коллекции при Елисаветградском земском реальном училище, //Сборник Херсонского земства, 1887, N 2, с. 17-24.

1889 11. Архив крепости св. Елисаветы. //Записки императорского Одесского общества истории и древности. - Одесса, 1889, т. XV, с. 548-593.

12. Раскопки в Херсонской губернии в 1887 г. //Древности Московского археологического общества, 1889, т. 13, с.104-119.

13. Об археологической карте Херсонской губернии. // Сборник херсонского земства. - Херсон, 1889, № 3, с. 63-67.

14. О раскопках близ с. Станишина. //Исторический вестник. - Санкт-Петербург, 1889, № 11, с.226-227.

1892 15. Курганы и городища Херсонского края. // Новороссийский календарь. - Одесса, 1892, с.63-80. Отд. оттиск.

16. Открытие памятника профессору В. И. Григоровичу в Елисаветграде. //Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. - 1892, ы 22, с. 609-615. //Отд. оттиск. - Одесса, 1892. - 7 с.

1894 17. Опыт топографического обозрения древностей Херсонской губернии. //Записки императорского Одесского общества истории и древностей - Одесса, 1894, Т. XVII,. С. 63-176.

18. О значении памятника В. И. Григоровичу для местного общества. //В книге "Памятник профессору В. И. Григоровичу на могиле его в Елисаветграде". - Одесса, 1894, с, 67-69. // Оттиск из 3-го т. "Летописи Историко-Филологического общества при Новороссийском ун-те". - Одесса, 1894. - 3 с.

1896 19. Новые данные о союзах неженатой молодежи на юге России. //Киевская старина. - Киев, 1896, № 10, с. 110-128.

1897 20. Свадебные обрядные хлебы в Малороссии. // Киевская старина. - Киев, 1897, т. LIX, ноябрь, С. 281-288.

1881 1. Сборник бытовых статей по русской истории. Русь до татарского нашествия. В. 1. В пособие учащимся составил К. Елпатьевский. Цена 50 коп. Спб. 1881. // Педагогический вестник, - Елисаветград, 1881, № 4, с. 38.

2. Историческая подготовка. Pro domo sua Профессора Петрова. Харьков 1881. //Педагогический вестник. - Елисаветград, 1881, № 6-7, с. 49-50.

1886 3. Жизнь А. С. Пищевича им самим описанная. 1764-1805. В трех частях. С предисловием и примечаниями Нила Попова. Москва 1885. //Киевская старина. - Киев, 1886, август, т. XV, с. 727-731. .

1887 4. Труды VI археологического съезда в Одессе (1884 г.). Т. I. Одесса, 1886. //Киевская старина. - Киев, 1887, № 4, с. 747-753.

5. Гр. Алексеевич Бобринский. Курганы и случайные археологические находки близ местечка Смелы. Дневники пятилетних раскопок. Спб. 1887 г. //Киевская старина. - Киев, 1887, октябрь, т. XIX, с. 361-365.

1888 6. Отчет Императорского Одесского Общества Истории и Древностей с 14-го ноября 1886 г. по 14 ноября 1887 г. Одесса. 1888. //Киевская старина. - Киев, 1888, май, Т, XXI, С. 39-42.

7. Древности. Труды Императорского Московского Археологического Общества, том XI, выпуск III. Москва. 1887. //Киевская старина. - Киев, 1888, май, Т. XXI, с. 42-44.

8. Скифские древности. Исследования А. Лаппо-Данилевского. Спб. 1887. //Киевская старина. - Киев, 1888, июнь, т. XXII, с.22-26.

9. Труды VI Археологического съезда в Одесса 1884 г. Том II. Одесса 1888. //Киевская старина. - Киев, 1888, август, т. XXII. с.35-39.

1890 10. Древности северо-западного края. Т. I. Вып. I. Изд. импер. археологической комиссии. Спб. 1890. // Киевская старина. - Киев, 1890, ноябрь, т. XXXI, с. 355-356.

1891 11. Эварницкий Д. И. Вольности запорожских козаков, историко-топографический очерк. Спб., 1890. // Киевская старина - Киев, 1891, № 2, с. 352-356.

12. Ответ Д. И. Эварницкому. // Киевская старина. - Киев, 1891, апрель, т. XXXIII, С, 177-180.

13. Этнографическое обозрение. Издание этнографического отдела императорского общества любителей естествознания, антропологии и этнографии, состоящего при московском университете под ред. секретаря отдела Н. А. Янчука, Москва, 1889-1890 г. кн. I-VII. Живая Старина. Изд. при импер. русс. географическом обществе под ред. председ. этнографического отд. В. И. Ламанского. Спб, 1890 Выпуск 1-й. // Киевская старина. - Киев, 1891, май, т. XXXIII, с. 322-327.

1892 14. Щербановская волость Елисаветградского уезда Херсонской губ. Историко-этнографическое и хозяйственно-статистическое описание Т. И. Осадчего, Херсон. 1891. // Киевская старина. - Киев, 1892, февраль, т. XXXVI, с. 359-361.

15. Южный Сборник в пользу пострадавших от неурожая, изданный одесским обществом вспомоществования литераторам и ученым. Одесса, 1892. Х+2 ненум, +256+2 нен.+222. - Цена 2 р. 50 к. // Киевская старина. - Киев, 1892, июль, т. XXXVIII, с. 133-135.

1893 16. Антонович В. Материалы по археологии России, изд. Импер. археолог. Комиссиею. № 11. - Древности юго-западного края. Раскопки в стране Древлян. Спб., 1893, // Киевская старина. - Киев, 1893, № 8, с. 318-321.

17. Отчёт императорской археологической комиссии за 1889 г. Спб., 1892, // Киевская старина. - Киев. 1893, № 8, 392.

18. Этнографическое обозрение. Книги XV, XVI и XVII (1892 № 4, 1893 №№ 1 и 2). //Киевская старина. - Киев, 1893, декабрь, т. XLIII, с. 511-515.

1894 19. Проф. В. К. Надлер. Одесса в первые эпохи ее существования. Одесса 1893. //Киевская старина. - Киев, 1894, январь, т. XLIV, с. 159-163.

20. Город Качибей или Гаджибей, предшественник города Одессы. А. Марковича. Одесса 1894. //Киевская старина. - Киев, 1894, апрель, т. XLV, с. 190-192.

21. Южная Русь при Екатерине II. Проф. А. И. Марковича. Одесса, 1893. (Отд. оттиск из "Новорос. календаря" на 1893 г.) Стр. 31. //Киевская старина. - Киев, 1894. апрель, т. XLV, с.192.

22. Николаевский календарь и справочная книга 1894 г. Изд. И. А. Фефербойма. Николаев. 1893. //Киевская старина. - Киев, 1894, апрель, т. XLV, с. 192-193.

23. Этнографическое Обозрение. Издание Этногр. Отд. Импер. Общества любит. Естествозн., Антропол. и Этногр., состоящего при Московском университете. 1893 г. №№ 3 и 4 (Кн. XVIII и XIX). Москва. 1893 и 1894. //Киевская старина. - Киев, 1894, апрель, т. XLV, с. 193-194.

24. Древности Южной России. Раскопки Херсонеса. Исследование А. А. Бертъе-Делагар. С 7 таблицами и 2 политипажами. Спб, 1893. - № 14. Древности Северо-западного края. Т. I, вып. 2. Люцинский могильник. С XV таблицами рисунков и 36 политипажами. Спб. 1893 // Киевская старина. - Киев, 1894, июнь, т. XLV, с. 546-554.

25. Отчет Императорской Археологической Комиссии за 1891 год. С 200 политипажей. СПб. 1893. //Киевская старина - Киев, 1894, июнь, т. XLV, с. 554-557.

26. Сборник импер. Рус. исторического общества. Т. 93. Спб., 1894, //Киевская старина. - Киев, 1894, № 11, с.320-323.

1895 27. Материалы по археологии России издав. Импер.

Археолог. Комиссиею № 18. Древности Южной России - курган Карагодеуашх. Исследование А. Лапло-Данилевского и В. Мальмберга. С табл. рисунок. и 88 политипажами. СПб. 1893. Цена 2 р. //Киевская старина - Киев, 1895, январь, т. XLVIII, с. 20-24.

28. Отчет Импер. Археологической Комиссии за 1892 год. С 75 политипажами. СПб. 1894. Цена 2 рубля. //Киевская старина - Киев, 1895, январь, т. XLVIII, с. 24-28.

29. Археологические Известия и Заметки, издаваемые Импер. Московским Археологич. Обществом под ред. действит. чл. А. В. Орешникова. №№ 1 - 12-й. Москва 1894. / //Киевская старина. - Киев, 1895, февраль, т. XLVIII, с. 80-82.

30. Этнографическое Обозрение. Изд. этногр. отд. Импер. общ любит. естеств., антроп. и этнографии под ред. Н. А. Янчука. Москва. 1894 г. № 1-4 (книги XX-XXIII). //Киевская старина. - Киев, 1895, март, т. XLVIII, с.126-128.

1897 31. От Киева до Бриндизи. Путевые очерки Е. Л. Маркова Гл. 1-11. Русское Обозрение. 1897 г., февраль. // Киевская старина - Киев, 1897, июль и август, т. LVIII, с. 45-50.

ПУБЛИКАЦИИ И СООБЩЕНИЯ

1883 1. Дневниковые записки А. С. Пишчевича на 1816 г. //Елисаветградский вестник. - Елисаветград, 1883, № 58.

2. К истории южно-русского духовенства в прошлом столетии. //Прибавление к "Херсонским епархиальным ведомостям", 1883, № 15, с. 399-404.

1884 3. Историко-статистические материалы о церквях г. Еписаветграда //Прибавление к "Херсонским епархиальным ведомостям", 1884, № 15, с.479-485.

4. Примечания Александра Пишчевича на Новороссийский край. //Киевская старина. - Киев, 1884, январь, т. VIII, с. 111-134.

5. Домашнее воспитание начала нашего столетия. // Киевская старина. - Киев, 1884, январь, т. VIII, с.333-336,

6. Очаковская зима по современному описанию. // Киевская старина. - Киев, 1884, август, т. IX, с.731-732.

7. Песня о сербе. //Киевская старина. - Киев, 1884, № 12, с.757-758.

1885 8. Письмо к другу от офицера, находящегося в Киеве. //Киевская старина. - Киев, 1885, ноябрь, т. XIII, с. 543-551.

9. Гайдамацкая песня. //Киевская старина. - Киев, 1885, декабрь, т. XIII, с.766.

1886 10. Каменная баба из Елисаветградского уезда // Древности. - Москва, 1886, т. XI, в. 2, с.87.

11. О глиняной чаше, найденной в м. Седневке Елисаветградского уезда //Древности. - Москва, 1886, т. XI, в. 2, с. 88-91.

12. Еще отписка о рождении уroda //Киевская старина. - Киев, 1886, август, т. XV, с.756-758.

1887 13. Народное предание о Савве Чалом. //Киевская старина. - Киев, 1887, сентябрь, т. XIX, с. 194.

14. Бугское казачество и военные поселения. (Летописные наброски о. Владимира Лобачевского). // Киевская старина. - Киев, 1887, декабрь, т. XIX, с. 591-626.

1888 15. Камень с узорами из кургана близ деревни Николаевки Александрийского уезда Херсонской губернии. //Древности. - Москва, 1888, т. XII. в. 1, прот. 869, с.94.

16. Погребальные обычаи в древних могилах бассейна реки Ингула. //Древности. - Москва, 1868, т. XII, в. 2, с. 110-117.

1889 17. Путешествие академика Гильденштедта по елисаветградской провинции в 1774 г. (Сокращенный

перевод с немецкого языка на русский язык второго тома соч. Гильденштедта "Reisen durch Russland", изданного в 1787 году, выполнил В. Н. Ястребов). //Елисаветградский вестник. - Елисаветград, 1889, №№ 38, 41, 42, 44, 49, 51, 53, 60, 64, 65, 69.

18. Раскопки в Херсонской губернии в 1887 г. //Древности. - Москва, 1889, т. XIII, в. 1, с. 104-119.

19. Дополнение к родословной Хорватов. //ТрудыVI археологического съезда. - Одесса, 1889, т. IV, с. 87-90.

1893 20. Вирша об освобождении крестьян. //Киевская старина. - Киев, 1893, июнь, т. XLIV, с. 535-588

1894 21. Святоточные песни елисаветградского и александрийского уездов Херсонской губ. //Киевская старина. - Киев, 1894, февраль, т. XLIV, с. 327-332.

22. Народные песни Херсонского края. Колыбельные. Детские. Свадебные. //Киевская старина. - Киев, 1894, март, т. XLIV, с. 559-569.

23. Варианты сказки о неверной жене. //Киевская старина. - Киев, 1894, апрель, т. XLV, с. 159-165,

24. Как баба замирала. //Киевская старина. - Киев, 1894, № 5, с. 492-493.

25. Указание на статью К. П. Сербинова о находке клада греческих колониальных монет и статуи Нептуна из дуба и окрашенной. //Древности.

- Москва, 1894, т. XV, прот. 341, с.153.

1895 26. Святоточная народная драма "Трон" (в Херсон, губ.). //Киевская старина.

- Киев, № 2, с. 55-59.

27. Несколько слов о писанках. //Киевская старина. - Киев, 1895, № 4, с. 5-6.

28. Сказка о человеке, понимавшем разговор животных. //Киевская старина.

- Киев, 1895, № 6, с.109-111.

29. Обрядовое пострижение детей. //Киевская старина. - Киев, 1895, октябрь, т. LI, с.1-2.

1896 30. Из народных уст. О превращениях. Про змия. О кладах. Что видел человек, когда “замирал”. // Этнографическое обозрение. - Москва, 1896, № 4, с.150-156.

31. Из рассказов о диких лошадях на юге России. // Киевская старина. - Киев, 1896, № 10, с.5-7.

1897 32. К поверьям относительно пчёл. //Киевская старина. - Киев, 1897, № 5.

33. Поездка на остров Каменоватый на Днепре. // Археологические известия и заметки. - Москва, 1897, № 5-6, с.197-198,

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ОБЗОРЫ

1885 1. Двадцатипятилетие Херсонских епархиальных ведомостей. //Киевская старина. - Киев, 1885, № 10, с. 342-350.

1891 2. Херсонские губернские ведомости 1839-1888 г. // Киевская старина.

- Киев, 1891, март, т. XXXVI, с. 516-534.

1895 3. Херсонские епархиальные ведомости (Прибавления). 1885-1894. //Киевская старина. - Киев, 1895. № 4, с. 20-27.

4. К библиографии малорусских сказок. //Киевская старина. - Киев, 1895, № 5, с.51-58.

На украинском языке

1992-1993 1. В Запорізькому закутку. Переклад з російської Катерини Рябоштан. //Єлисавет. - Кіровоград, 1992, № 2, с.1.

2. Весільні обряди хліба в Малоросії. Переклад з російської Катерини Рябоштан. //Єлисавет. - Кіровоград, 1992, № 4, с. 2.

3. Гайдамацька пісня. //Єлисавет. - Кіровоград, 1992, № 5, с. 1.

4. Дані про археологічну колекцію при Єлисаветградському земському реальному училищі. Переклад з російської Катерини Рябоштан. //Єлисавет. - Кіровоград, 1992, № 10, с. 1.

5. Матеріали з етнографії Новоросійського краю, зібрані в Єлисаветградському та Олександрійському повітах Херсонської губернії В. М. Ястребовим. Переклад з російської Катерини Рябоштан. //Єлисавет. - Кіровоград, 1992, № 5-13. (Публікацію перекладу не закінчено).

РАБОТЫ О В. Н. ЯСТРЕБОВЕ

1891 1. Эварницкий Д. И. По поводу рецензии книги "Вольности запорожских Козаков". //Киевская старина. - Киев, 1891, апрель, т. XXXIII, с. 174-177.

1893

2. Смирнов И. Ястребов В. Н. Лядинский и Томниковский могильники Тамбовской губернии. СПб., 1893. (Материалы по археологии России. №11). //Известия Общества археологии, истории и этнографии при Казанском университете, - Казань, 1893, т. 11, вып. 5, с. 491-494.

1894 3. Материалы по этнографии Новороссийского края, собранные в Елисаветградском и Александрийском уездах Херсонской губернии В. Н. Ястребовым. Одесса, 1894 г. Цена 1р. 50 к. //Киевская старина. - Киев, 1894, июль, т. XLVI, с. 127.

4. Крымский А. Ястребов В. Малорусские прозвища Херсонской губернии. Этнографический очерк. Одесса, 1893. //Этнографическое обозрение.

- Москва, 1894, № 1, с. 162-163.

1896 5. Крымский А. Материалы по этнографии Новороссийского края, собранные в Елисаветградском и Александрийском уездах Херсонской губернии В. Н. Ястребовым. Одесса 1894, стр. 202. //Этнографическое обозрение. - Москва, 1896, № 2-3, с. 279-283.

1897 6. Сумцов Н. Ф. В. Н. Ястребов. //Современная малорусская этнография.

- Киев, 1897, ч. 2, с. 12-22. (Оттиск из журнала "Киевская старина" за май 1895).

1898 7. Борисов Е. Херсонская губернская ученая архивная комиссия. [О В. Н. Ястребове]. //Сборник херсонского земства. - Херсон, 1898, № 1, с.201-205.

1903 8. Гошкевич В. И. [Раскопки В. Н. Ястребова]. //В. И. Гошкевич. "Клады и древности Херсонской губернии". - Херсон, 1903, с.85-86; с. 94-97.

1947 9. Семенов-Зусер С. А. [В. Н Ястребов и скифская проблема]. //Проф. С. А. Семенов-Зусер. Скифская проблема в отечественной науке. - Харьков, 1947, с.42-43.

На украинском языке

1894 1. Кримський А. Ястребов. В. Малорусские прозвища Херсонской губернии. Этнографический очерк. Одесса, 1894. //Житє і слово, 1894, т. 1. кн. 2, с. 308-309. //Акад. Аг. Кримський. Розвідки, статті та замітки. - Київ, 1928, С. 224-225. //А. Ю. Кримський. Твори в п'яти томах. - Київ, 1973, т.3, с.397-398.

1895 2. Кримський А. Материалы по этнографии Новороссийского края, собранные в Елисаветградском и Александрийском уездах Херсонской губернии В. Н. Ястребовым. Одесса 1894, стор. 202. //Житє і слово, 1895,
4 8

З іменем Володимира Ястребова
кн. V, с.303-306. //Акад. Аг. Кримський. Розвідки, статті та замітки. - Київ, 1928, с.226-229 //А. Ю. Кримський. Твори в п'яти томах. - Київ, 1973, т. 3, с.399-403.

1929 3. Бракер Наталия. Володимир Миколаєвич Ястребов. (До тридцятих роковин смерті). //Україна. -Київ. 1929, березень-квітень (33), с. 80-91. //Єлисавет, - Кіровоград, 1992, № 1, с.3; № 2, с. 3,

1930 4. Белен-де-Балю Е. В. Н. Ястребов. //Вісник Одеської комісії краєзнавства. Секція археології. - Одеса, 1930, № 4-5, с. 173-175.

1967 5. Чернецький В. В. М. Ястребов - дослідник Єлисаветградщини. //Кіровоградська правда, - Кіровоград, 1967, 25 жовт. 1976

6. Прокопенко В. Учитель, історик, етнограф. (Про В. М. Ястребова). //Кіровоградська правда. - Кіровоград, 1976, 11 квітня.

Матеріали к биографии В. Н. Ястребова

1878 1. Ястребов Владимир. //В кн. : Циркуляр по Одесскому учебному округу.
- Одесса, 1878, № 3, с.232.

1882 2. “В Н. Ястребов поместил в журнале “Семья и школа” в отделе “для детского чтения”: 1). В окрестностях Неаполитанского залива; 2). Очерк Рима; 3). В Венеции (путевые воспоминания)”. //Общий отчет Елисаветградской уездной земской управы за 1882 год. - Елисаветград, 1883, с. 262.

1883 3. Ястребов Владимир. //В кн. : Циркуляр по Одесскому учебному округу.
- Одесса, 1883, № 3, с. 82.

1887 4. Ястребов Владимир. //В кн. : Циркуляр по Одесскому учебному округу. - Одесса, 1887, № 7, с. 295.

1888 5. Ястребов Владимир. //В кн. Циркуляр по Одесскому учебному округу, - Одесса, 1888, № 7, с. 406.

1889 6. В. Н. Ястребов. //Общий отчёт Елисаветградской уездной земской управы за 1888 год. - Елисаветград, 1889, с. 194; с. 211-212.

1891 7. В. Н. Ястребов. //Общий отчет Елисаветградской уездной земской управы за 1890 год, - Елисаветград, 1891, с. 214, с. 217, с. 223.

1892 8. В. Н. Ястребов. //Общий отчёт Елисаветградской уездной земской управы за 1891 год. - Елисаветград, 1892, с.113, с.125.

1895 9. В. Н. Ястребов. //Общий отчёт Елисаветградской уездной земской управы за 1894 год. - Елисаветград, 1895, с.3, с.4, с.11, с.13, с.23.

10. В. Н. Ястребов. //Систематический свод постановлений Елисаветградского уездного земского собрания за 1865-1895 годы. Составил Е. И. Борисов. - Елисаветград, 1895, с.664, с.693, с.701, с.703, с. 706, с.710-712.

1896 11. В. Н. Ястребов. //Общий отчет Елисаветградской уездной земской управы за 1896 год. - Елисаветград, 1897, с.154, с.156; с.167, с.168, с.175.

1899 13. В. Н. Ястребов. (Некролог). //Киевская старина. - Киев, 1899, март, т.LXV, с. 146.

14. В. Н. Ястребов. (Некролог). //Киевская старина. - Киев. 1899, октябрь, т. LXVII, с. 121-126.

15. Маркевич А. И. В. Н. Ястребов. (Некролог). //Записки

З іменем Володимира Ястребова
Одеського общества истории и древностей. - Одесса. 1900,
т. 22, отд. 4, с. 43-48.

1915 16. Ястребов Владимир Николаевич. //Московское археологическое общество в первое пятидесятилетие его существования. (1864 - 1914). - Москва, 1915, т. 2, с. 425.

На українском языке

1899 1. Л. Ч. Володимир Ястребов. (Некролог). //Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Львів, 1899, т. XXIX, с. 1-4.

1927 2. Кримський А. Дещо про В. М. Ястребова. //Акад. Аг. Кримський. Розвідки, статті та замітки. - Київ, 1926, с. 229-230. //А. Ю. Кримський. Твори в п'яти томах. - Київ, 1973, т. 3, с. 403-405.

1972 3. Ястребов Володимир Миколайович (18. VII 1855 - 2.1 1899). //Радянська енциклопедія історії України. - Київ, 1972, т. 4, с. 559.

2000 4. Ястребов Володимир. //Українська література у портретах і довідках. Давня література - література XIX ст. ДОВІДНИК. - Київ: "Либідь", 2000, с.352.

ДІЯЧІ

1. Кіровоградський обласний державний архів: Ф. 60. Оп. 1. арх. N 77. арк. 18-23. [Статский советник Владимир Николаевич Ястребов... формулярный список], Ф. 60. Оп. 1. арх. № 95. Л 159-160. [Речь В. Н. Ястребова на открытии памятника В. И. Григоровичу]; Ф. 60. Оп. 1. Арх. № 106. Л 19, 21, 25, 91, 135, 187. [Послужные списки (характеристики) преподавателей земского реального училища нач. 30 дек. 1893 - 8 дек. 1895].

2. Відділ рукописів ЦНБ АН України ім. В. І. Вернадського: Ф. Х., № 16898 [Бракер Н. А. "Володимир Миколаєвич Ястребов 1855 - 1898 рр. До тридцятих роковин смерті. 1928 р.]; XIII, 3049 [Ястребов - (Саблеву) Владимиру Карповичу. Письмо 13 ноября 1887 г. из Салоник в (Петербург) о иеромонахе Венедикте. 4 лл.]; Ф. 71, № 177 [Евгеньевская волость (Тираспольского уезда Херсонской губернии). Статистико-экономическое описание волости. Изд. Херсонской губернской земской управы. 1888 г." (Рецензия). Елисаветград. 2лл.]; VШ, 3160-3161 [Ястребов В. Н. Редакция журнала "Киевская старина" - (Дашкевичу) Николаю Петровичу. 6, 11 сентября 1888 г. 1+1 Л., 2 ед. х.]. Ф. 225. № 968 [Ястребов Владимир Николаевич - (Петрову) Николаю Ивановичу. Письмо 21 февраля 1886 г. из Елисаветграда в (Киев). 2 лл.]; Ф. Х. № 16859 [Ястребов В.Н. Анучин Дмитрий Николаевич - (Ястребову) Владимиру Николаевичу. Письмо 19 Февраля 1896 г. из Москвы.].

3. Центральний державний історичний архів України у м. Києві: Ф. 2052, оп. 1, сп. 1440, л. 1; Ф. 2052, оп. 1, сп. 1438, л. 1-5; Ф. 2052, оп. 1, сп. 1439, л. 1-2. [Письма В. Н. Ястребова к Н. Ф. Сумцову].

Библиографические указатели работ В. Н. Ястребова и литературы о нем

1911 1. Систематический указатель журнала "Киевская старина" (1882-1906 г.). - Полтава, 1911.

1930 2. Максименко Ф. П. Матеріали до краєзнавчої бібліографії України - Київ, 1930, № 898.

1965 3. Ястребов Владимир Николаевич (1855-1899). // История исторической науки в СССР: дооктябрьский период. Библиография. - Москва: "Наука", 1965, с. 460.

Про премію імені В.Ястребова

У жовтні 1993 року в м. Кіровограді відбулася Міжнародна наукова конференція “Центральна Україна як історико-культурний феномен”, участь у якій, окрім місцевих науковців, взяли знані у всьому слов’янському світі вчені П.Кононенко, Є.Скляренко, Г.Сивокін з Києва, Т.Гунчак із США, Яр Славутич із Канади, В.Коптілов із Франції та ін.

Учасники конференції обговорили питання джерелознавства та історіографії Центральної України, місце і роль регіону в історії України, українознавчі та мовознавчі проблеми краю.

У рекомендаціях конференції відзначалося, що наш регіон був місцем побутування оригінальних археологічних культур – трипільської, скіфської, Чорноліської, функціонування перших слов’янських політичних об’єднань – держави антів, Київської Русі, адміністративно-територіального утворення козацької держави.

Край дав світові яскраві творчі індивідуальності – в літературі, мистецтві, науці (І.Карпенко-Карий, В.Винниченко, Є.Маланюк, Ю.Яновський, А.Тарковський, Я.Івашкевич, О.Осьмьоркін, І.Тамм), став колыскою унікального явища – українського національного професійного театру М.Кропивницького.

Дуже важливо, що ця авторитетна конференція високо поцінувала надзвичайно плідну діяльність Володимира Миколайовича Ястребова – як вченого-історика, археолога, етнографа, фольклориста, фундатора першого на наших теренах краєзнавчого музею. Тож серед іншого – теж важливого, повчального й корисного – конференція рекомендувала кіровоградцям – з одного боку – продовжити нині подвижницьку роботу Ястребова, з іншого боку – на пошанування його пам’яті – заснувати обласну краєзнавчу премію його імені.

Наша обласна рада прийняла пропозицію з абсолютним

розумінням, оперативно утворила ініціативну групу з розробки положення про премію, до якої увійшли тодішній директор краєзнавчого музею П.Босий, вчені Л.Куценко і В.Панченко, краєзнавці Ю.Матівос і О.Чуднов.

Вже 17 грудня того ж, 1993 року, XV сесія обласної ради народних депутатів І (XXI) скликання ухвалила рішення № 221 “Про заснування обласної краєзнавчої премії імені В.Ястребова” і затвердила положення про премію.

Положення передбачало, що:

- обласна краєзнавча премія присуджується щорічно на конкурсній основі за кращі науково-дослідницькі та науково-популяризаторські роботи з проблем історії, культури та природи краю;

- для участі в конкурсі (до 1 березня року змагання) подаються авторами як опубліковані, так і не публіковані роботи, але одна і та ж робота не може подаватися вдруге;

- жанр та обсяг поданих на конкурс робіт не обмежуються.

Положення передбачало присудження трьох премій, визначало розмір кожної з них, а також встановлювало, що вручення премій проводиться щорічно 18 травня – у Міжнародний день музеїв.

Згодом до положення були внесені суттєві зміни. Зокрема, нині воно передбачає, що подання на здобуття премії робить не автор (як було спочатку), а колектив – установа, організація, творча спілка, окрім того, твори, подані на конкурс, рецензуються спеціалістами та обговорюються в ЗМІ. Такий підхід сприяє як прилученню громадськості до оцінки поданих творів, так і зменшенню впливу суб’єктивного фактор при вирішенні питання лауреатства.

Були й інші зміни, але головне – беззмінно, ось уже дванадцять років поспіль, 18 травня, у Міжнародний день музеїв, на представницькому зібранні в обласному краєзнавчому музеї голова обласної ради оголошує ухвалу про присудження премій за черговий рік і вручає премії, до яких нині додаються диплом, нагрудний знак “Лауреат обласної премії” та скульптура “Степовий орел”.

1994 рік

На здобуття новозаснованої премії були представлені 7 краєзнавців: кіровоградці Леонід Куценко, Федір Шепель, Віктор Ярош; Ольга Аболмасова із Світловодська, Василь Білошапка з Олександрівки, Федір Плотнір з Нової Праги та Олександр Рябошапка із Знам'янки.

Частина номінантів мала вже чимало опублікованих праць, а дехто подав рукописи ще неопублікованих творів. Крім того, тоді ще не було в положенні про премії такої норми – рецензування творів та обговорення їх у ЗМІ.

Тож членам конкурсної комісії з присудження премії довелося докласти чимало зусиль до уважного вивчення поданих робіт, аби уникнути суб'єктивізму при визначенні переможців.

У результаті обговорення та таємного голосування перша премія була присуджена В.П.Ярошу за низку статей і нарисів у місцевих та всеукраїнських газетах і журналах, а також сім книжок і брошур з історії українського національного театру.

Другу премію здобув Л.В.Куценко за наукові публікації 1991-1993 років з питань літературного краєзнавства – дослідження творчості видатних земляків Є.Маланюка, М.Вороного, М.Зерова та ін.

Третьою премією було відзначено Ф.О.Шепеля за велику кількість публікацій у періодиці на теми громадянської війни, голодомору, політичних репресій тридцятих років у нашому краї.

Віктор Петрович ЯРОШ

Народився 18 жовтня 1914 року в селі Бистрик на Сумщині в родині вчителів. Закінчивши школу, теж пішов батьківською стежкою – вчителював, був інспектором райнаросвіти.

У 1938-1945 роках служив у армії, брав участь у боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками, нагороджений орденом Великої Вітчизняної війни та кількома медалями. Про мужність і відвагу своїх бойових побратимів Віктор Петрович розповів пізніше у книзі “В небі війни”.

Демобілізувавшись, навчався в Київському педагогічному інституті ім. М. Горького, по закінченні якого приїхав на Кіровоградщину. Упродовж 18 років він працював у газеті “Кіровоградська правда”, водночас активно впливав на розвиток літературно-творчого процесу в області, тривалий час очолював літературне об’єднання “Степ”.

Віктор Петрович мав широку ерудицію і був різнобічно обдарованою людиною, що у повній мірі проявилось, коли він (більше 10 років) був заступником начальника управління культури з питань діяльності мистецьких установ.

Тоді ж Віктор Петрович захопився дослідженням історії театру корифеїв. Вийшовши на пенсію, він кілька років

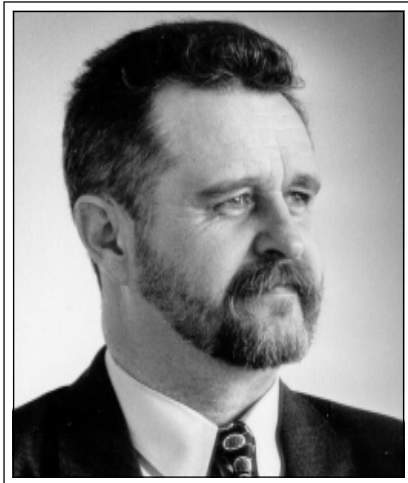
завідував літературною частиною театру імені М.Л.Кропивницького, а у 1979р. обійняв посаду наукового співробітника обласного краєзнавчого музею. Таким чином творчий пошук його невгамовної душі збігся з службовими обов'язками, і він усього себе присвятив дослідженням історії театру корифеїв.

Велику підтримку він мав від глибоких знавців театру М.К.Смоленчука та А.Ю.Тобілевича, особливо під час добору матеріалів для музею М.Л.Кропивницького.

Документальна спадщина М.Л.Кропивницького, родини Тобілевичів, інших корифеїв театру розсіялася по багатьох архівах і музеях, тож довелося В.П.Ярошу виїздити до Києва і Харкова, Житомира і С.-Петербурга та ін. міст для пошуку цих реліквій. Водночас він розшукав багатьох людей – нащадків корифеїв, які досить суттєво допомогли у формуванні фондів музею. Без перебільшення можна сказати, що через руки Віктора Петровича до музею потрапило близько 4 тисяч експонатів: рідкісних афіш і програм, оригіналів друкованих і рукописних творів, фотокарток, особистих речей тощо. Ставши одним із фундаторів музею, В.П.Ярош потім упродовж півтора десятка років його очолював.

Знайдене і досліджене Віктором Петровичем із творчої спадщини корифеїв ставало також темою розмови журналіста-дослідника з широким загалом шанувальників театру через друковане слово. Так його наукова допитливість робилася джерелом інформації для широких кіл громадськості. При цьому – не лише нашого краю: про його загальноукраїнське визнання в іпостасі театрознавця засвідчує те, що розповідь про нього вміщено в енциклопедичному словнику “Митці України” (Київ, 1992).

Творчий доробок В.Яроша (а це близько двох десятків статей у періодиці та 7 книжок і брошур) був поданий на здобуття премії імені В.Ястребова – найпершої з часу її заснування. Присудження Віктору Петровичу цієї премії стало гідним вінцем усього його творчого життя.

Леонід
Васильович
КУЦЕНКО

Народився 15 лютого 1953 року в селі Вільховому Ульяновського району у вчительській родині.

Мати була першим критиком його дитячих літературних спроб, а батько навчив, як вважає сам Леонід Васильович, любити Україну та її історію. Тож любов до нашого слова та історії рідного краю живе в ньому від дитинства і – без перебільшення – веде його по життю.

Часом переважала історія. Наприклад, навчаючись у школі, несучи солдатську службу, працюючи на будові, він бачив себе археологом. Та пізніше гору все ж взяла любов до слова, чому посприяв старший брат, переконуючи, що в українській літературі стільки “археології”, що століття не вистачить на її дослідження. Вийшло, що брат напророкував майбутнє щасливе поєднання історії та літератури у творчості Л.В.Куценка.

Початком “походу у велику науку” став філологічний факультет педагогічного інституту (нині – університету ім. В.Винниченка). Здібний і творчий студент-відмінник був помічений, а його потяг до досліджень у літературознавстві – підтриманий. Серед його старших товаришів-наставників, хто саме підтримав творчий запал юнака, був і наш незабутній письменник та вчений М.К.Смоленчук.

Успішне навчання, захоплення наукою не заважали йому ще й займатися громадською роботою. Та так, що впродовж 5 років Леонід Куценко очолював комітет комсомолу університету. І та школа роботи з молоддю, за його особистим визнанням, була для нього дуже важливою і корисною. Потім – робота на кафедрі української літератури і заглиблення в наукові пошуки: дослідження творчості життєвого шляху М.Зерова, П.Филиповича, М.Вороного, М.Куліша, Д.Чижевського, І.Микитенка, Є.Маланюка.

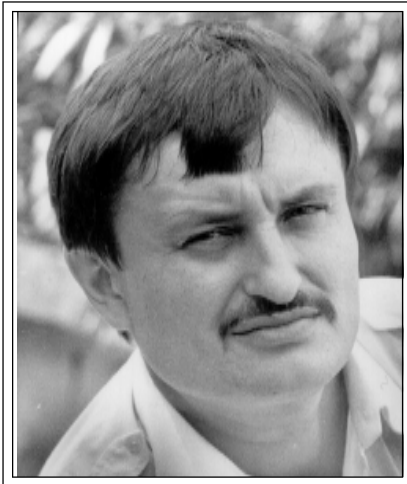
І на той час, коли була заснована премія імені В.Ястребова, Л.В.Куценко мав уже 2 книжки та цілу низку публікацій у всеукраїнських журналах і місцевій пресі. Опубліковані розвідки були глибокими і серйозними, тож цілком закономірним стало його номінування на премію і таким же закономірним – здобуття її.

Тепер – з віддалі часу – бачимо, що доробок, відзначений премією, був лише стартом Леоніда Васильовича у велику науку. Це підтвердили наступні роки – винятково плідні в його творчості: два десятки книжок, понад 300 статей у періодиці, захист докторської дисертації, здобуття вченого звання професора.

Своїм доробком Леонід Васильович вагомо збагатив наше літературознавство, а його дослідження біографій і творчості Євгена Маланюка та Юрія Дарагана у визначальній мірі сприяли поверненню їх Україні.

Л.В.Куценко став заслуженим працівником освіти України, лауреатом премії імені Є.Маланюка та Фонду Воляників-Швабінських Фундації Українського Вільного Університету США.

Не буде перебільшенням сказати про Л.В.Куценка як про видатного вченого, знаного сьогодні не лише в Україні, а й у низці зарубіжних країн.

Федір
Олександрович
ШЕПЕЛЬ

Народився 2 травня 1957 року в селі Любимівці Софіївського району на Дніпропетровщині в селянській родині. Родина була непересічною і працелюбною, і один з перших дитячих споминів Федора припадає на епізод, коли кінодокументалісти з обласного телебачення знімали про його родину фільм, і його прадід Григорій – увесь сивий, з великою білою бородою і в солом'яному брилі – виплітав з верболозу кошик. А потім зйомки були в полі, куди взяли і його, малого. А там усе цвіло і було так гарно, що – як вважає і нині Ф.Шепель – нічого красивішого відтоді в житті не бачив.

Хто зна, може саме тоді в хлопчині зароджувалась любов до рідного краю, до рідної землі, її людей, її історії – оте велике й глибинне почуття, яке залишається (шкода – не у всіх), попри навіть ті десятиліття, коли нас прагнули “виховати” всіх на один копил.

...Любимівка лежала побіля траси “Кривий Ріг – Дніпропетровськ”, тож цим шляхом після восьмирічки Федір Шепель їздив до райцентру по середню освіту, а здобувши її – у протилежному напрямі, до Дніпропетровська – вчитися на історика.

Йому пощастило на вузівських наставників – справжніх

учених М.Ковальського, Ю.Мицика, Г.Швидько. Вони підтримали й розвинули потяг до дослідництва і навчили азам цієї справи. І у здібного й наполегливого учня це віддалося сторицею: на основі глибокого вивчення польських джерел при підготовці курсових та дипломної він здобув такі факти з історії Хотинської війни 1621р., що вони стали в пригоді й його вчителям (зокрема, для другого видання книги Ю.Мицика “Як козаки воювали”).

Закінчивши університет, Ф.О.Шепель працював у школі, а в 1982-1984р.р. викладав історію країн Азії та Африки в Кіровоградському педінституті. Був заступником редактора журналу “Поріг”, кореспондентом “Народного слова”, з 1993р. – член Національної спілки журналістів України.

Потяг до досліджень з історії та краєзнавства найбільш повно реалізувався, коли Ф.О.Шепель почав працювати в прес-групі управління Служби безпеки України в Кіровоградській області. Спершу – публікував списки людей, яким повертали добрі імена відповідно до Закону “Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні”, потім підготував кілька десятків нарисів, в яких висвітлювались маловідомі сторінки історії краю, зокрема, пов’язані з іменами Миколи Вороного, Миколи Садовського, Івана Тиктора.

Ці матеріали побачили світ на сторінках місцевих та центральних газет і журналів, викликали жвавий інтерес у суспільстві, а головне, примусили іншими очима подивитись на події громадянської війни в нашому краї, роки голодомору і репресій. Власне – вони допомогли побачити правду з усім її трагізмом.

Саме це й було відзначено комісією при присудженні Ф.О.Шепелю премії імені В.Ястребова.

У подальші роки Федір Олександрович продовжує свої краєзнавчі пошуки, які втілюються у нові статті та участь у підготовці (разом з іншими авторами) нових книжок, відеофільмів, музейних експозицій.

Рік 1995

Цього року на здобуття премії ім. В.Ястребова номінувалися 8 авторів: Ніна Керімова, Юрій Матівос, Олександр Чуднов, Григорій Лещенко та Олександр Шумський з Кіровограда, Ольга Аболмасова із Світловодська, Іван Проценко з Долинської та Григорій Перебийніс з Малої Виски.

Представництво було доволі широким і – головне – різноманітним з будь-якого погляду: і географічно, і за напрямками досліджень, і за досвідом у краєзнавстві (від вісімдесятилітнього І.Проценка до зовсім юного випускника істфаку Шумського). Комісія з присудження премії відмітила ще й таку особливість того року: серед домінантів було двоє – Олександр Чуднов та Ніна Керімова – які своєю практикою багато в чому повторювали шлях самого Ястребова, перший – у дослідженні документів, а друга – у збиранні пісенного фольклору.

Взагалі, представлені роботи були солідного рівня, і журі не змогло зійтися на трьох переможцях, тож довелося третю премію поділити. І таким чином лауреатів-1995 було четверо:

перша премія – Олександру Чуднову – за велику краєзнавчу роботу, заснування, упорядкування й редагування газети “Списавет”;

друга – Юрію Матівосу за численні дослідницькі публікації з краєзнавства;

третя – Ніні Керімовій за збирання і популяризацію фольклору та Івану Проценку за багаторічні дослідження і численні публікації краєзнавчого характеру.

**Олександр
Вікторович
ЧУДНОВ**

Народився 12 березня 1959 року в м. Кіровограді.

Закінчив кіровоградську шосту школу, працював на заводі радіовиробів, служив у будівельних військах.

У 1980 році став студентом філологічного факультету педагогічного інституту ім. О. Пушкіна. Після закінчення був залишений на викладацьку роботу: вів практичні заняття з курсу загального мовознавства, пізніше читав лекції з античної літератури, західноєвропейської літератури середніх віків, епохи Відродження та XVII-XVIII століть.

Деякий час працював в обласній організації спілки письменників, а з початку 1991 року – у краєзнавчому відділі обласної наукової бібліотеки ім. Крупської.

Саме тут розкрився його талант пошуковця, дослідника-краєзнавця, який упевнено пішов стежиною Володимира Ястребова. Маючи глибоку освіченість і ерудицію, обширні знання літератури, Олександр Чуднов поступово створив унікальний відділ рідкісних видань, а пізніше очолив його. Він налагодив обширне листування з людьми, розсіяними по всьому світу, але пов'язаними з нашим краєм. Це стало одним з важливіших чинників поповнення фондів відділу. Саме завдяки його наполегливості бібліотека отримала з-за кордону книжок на суму близько 15 тис. американських

доларів. Це цінні видання, що прийшли від української та російської діаспори, серед них – багатотомні енциклопедичні видання США і Великої Британії.

Він був одним з ініціаторів присвоєння обласній бібліотеці імені Дмитра Чижевського та проведення в Кіровограді міжнародної наукової конференції “Центральна Україна як історико-культурний феномен”. Олександр ініціював і взяв на себе організаційні питання проведення у місті днів пам’яті родини Тарковських, наукових читань, присвячених пам’яті видатних філософів – уродженців нашого краю Георгія Флоровського та Дмитра Чижевського. Чимало зусиль доклав Олександр Вікторович для того, щоб у Кіровограді залишилася знаменита колекція Ільїна.

О.Чуднов автор статей, наукових розвідок і біо-бібліографічних довідників про Діонео, отця Г.Флоровського, Д.Чижевського, М.Завадського, В.Ястребова та ін. Він став засновником і редактором-упорядником систематизованого видання “Єлисавет” – першого (і на превеликий жаль останнього) видання краєзнавчого характеру на наших теренах. Він автор і ведучий низки передач обласного телебачення, присвячених історії нашого краю та життю й діяльності наших ушанованих земляків.

На момент представлення на премію ім. В.Ястребова О.Чуднов мав більше як півтора десятка солідних краєзнавчих публікацій і закономірно здобув першу премію.

Феномен Олександра Чуднова, на мій погляд, найкраще визначив його колега-краєзнавець Володимир Босько: “Таке трапляється, певне, тільки тоді, коли людина опиняється на лише їй призначеному долею місці, коли знаходить справжнє покликання...”.

І сьогодні О.Чуднов продовжує свою творчу справу. Ось найважливіші її штрихи:

2000 – створив “Електронний музей книги”;

2002-2004 – створив приватну інтернет-бібліотеку (Бібліотека Олександра Чуднова);

2004 – видав 2 енциклопедії на електронних носіях (“Діалог століть – Єлисаветград і єлисаветградці” та “Музика і Г.Нейгауз” – разом з Юрієм Любовичем).

Юрій
Миколайович
МАТІВОС

Народився 15 квітня 1938 року в с. Сасівці Компаніївського району. Любов до рідного краю та його історії зародилася, як вважає сам Юрій Миколайович, практично в дитинстві, коли його полонили розповіді діда по материнській лінії – нащадка старого козацького роду (Сасівка – село козацьке, згадується ще у документах XVII століття). Дідові довелося повоювати і в дивізії отамана Григор'єва, “злісного ворога радянської влади”, всіх вояків якого Сталін намагався “знищити як клас”. Добре, що та країна була безмежною, і було куди втекти...

Ще гриміли гармати другої світової війни, коли Юрко пішов навчатися у місцеву школу. Закінчив її з медаллю. Працював у рідному селі, служив у війську, навчався у будівельному технікумі, працював на будовах. Перепробував усі форми навчання – стаціонар, вечірнє, заочне. Коротше – шукав себе.

І аж коли почав навчатися на історичному факультеті Одеського держуніверситету, зрозумів, що знайшов справжнє покликання. Саме там дитяча цікавість до історії переросла у серйозне захоплення.

Юрій Миколайович має серйозний стаж журналістської роботи у виданнях різних рівнів – від багатотиражки до

столичних газет і журналів. Але у всіх він друкував краєзнавчі розвідки. Скільки їх було – порахувати неможливо.

Тривалий час по обласному радіо і на телебаченні йдуть розповіді Ю.Матівоса про рідний край, про його людей, про земляків, ушанованих у боях, про визволителів краю. Підсумком його досліджень стали путівники “Кіровоград” (2 видання – 1975 і 1980р.р.), “Туристські маршрути Кіровоградщини” (1982).

Саме його численні публікації з краєзнавства стали приводом для висунення на здобуття премії імені В.Ястребова і були відповідно поціновані – він став лауреатом.

У краєзнавстві він плідно працює і далі. триває його співпраця з “Голосом України”, “Кіровоградською правдою”, “Вечірньою газетою”, не сходять з екранів телепередача “Віддалена точка”.

Тридцятилітні пошуки й дослідження Юрія Матівоса з історії краю втілилися в солідну й ґрунтовну працю “Місто на сивому Інгулі”, яка побачила світ у переддень 250-річчя нашого обласного центру. У цій праці зроблено глибоке дослідження історії міста від перших поселень до сьогодні.

Ю.М.Матівос є членом Всеукраїнської спілки краєзнавців, обирався членом її правління, тривалий час очолював обласну організацію краєзнавців. З 1996р. носить звання “Почесний член Всеукраїнської спілки краєзнавців”, з 1998 – заслужений журналіст України.

Ніна
Володимирівна
КЕРІМОВА

Народилася 20 серпня 1962 року в м. Красноярську. 1975 року сім'я переїхала в Україну, у м. Жовті Води. Закінчивши там середню школу, Ніна вступила до Дніпропетровського музичного училища на музично-теоретичне відділення, де 1981 року здобула фах викладача теорії музики. Викладала в дитячій музичній школі Жовтих Вод, згодом продовжила навчання на історико-теоретичному факультеті Київської державної консерваторії.

Одержала спеціальність музикознавця та музичного критика, а також направлення у Кіровоградський педагогічний інститут ім. О.Пушкіна, де у серпні 1987 року почала викладати на кафедрі історії і теорії музики.

Викладала Ніна Володимирівна цікаво, на високому професійному рівні, брала участь у наукових вузівських конференціях, водночас захопившись вивченням пісенного фольклору нашого краю.

Це захоплення втілювалося спочатку в публікаціях у пресі, а трохи згодом – у створенні студентського фольклорного ансамблю “Гілка”. Цей ансамбль став і лабораторією вивчення пісенного багатства Кіровоградщини, і виконавцем записаних творів. Тобто, з одного боку, “Гілка” прагнула

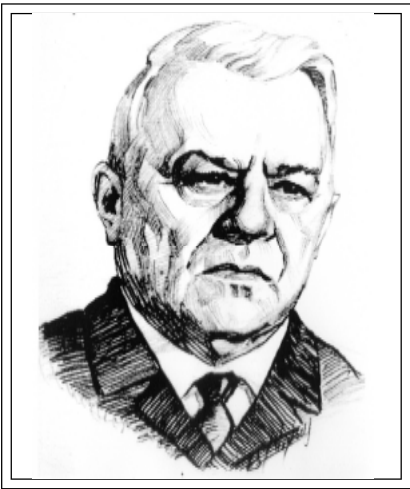
відродити, реставрувати автентичні традиції (зокрема, Новомиргородщини й Олександрійщини), з іншого боку – стала популяризатором цих знахідок як учасник і дипломант різноманітних фольклорних фестивалів (наприклад, у “Червоній руті”, у фестивалі “Покуть” (Харків) та деяких міжнародних).

Н.В.Керімова уклала аудіокасету “Вітер степовий”, здійснила кілька радіо- і телепрограм. Аудіоальбоми “Гілки” виходили у Варшаві, а компакт-диск “Традиційна музика України” – у Парижі.

Творчі дослідження Ніни Керімової на ниві нашого сімейного фольклору якраз і були відзначені премією імені Володимира Ястребова.

У той час Н.В.Керімова навчалася в аспірантурі Київського інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського і темою її наукового дослідження були “Форми традиційного багатоголосся України”. А діяльність “Гілки” стала творчою реалізацією її наукової концепції.

На жаль, у 1995 році вона перейшла на денну форму навчання в аспірантурі й на Кіровоградщину не повернулася. Звичайно, в області залишилися її послідовники, та вони поки що не мають таких здобутків, як Ніна Керімова.

**Іван
Сергійович
ПРОЦЕНКО**

Народився 7 січня 1912 року в селі Березівці Долинського району на Кіровоградщині. Закінчив у 1938 році Олександрійську педагогічну школу, 1940 року – Запорізький учительський інститут. Вчителював, керував різними школами, був інспектором відділу освіти в Долинському районі. Брав участь у Великій Вітчизняній війні та у французькому русі Опору.

Краєзнавчою роботою захопився у шістдесяті роки: досліджував історію будівництва та розвитку станції Долинської й однойменного міста, історію виникнення сіл Антонівки й Березівки, навчання в Долинській відомого українського письменника Архипа Тесленка, революційних подій 1905-1907 р.р.; підпільно-диверсійного руху, становлення закладів освіти на Долинщині.

Не оминув Іван Сергійович увагою і дослідження голодомору 1932-1933 років у районі. Активно листувався з відомими людьми краю, завдяки чому поповнив фонди низки самодіяльних музеїв району.

А взагалі І.Проценко передав у різні фонди (музеїв, архівів Кіровоградщини та Полтавщини) близько 1400 (!) розвідок і досліджень.

Його краєзнавчо-дослідницькі матеріали публікувалися в журналі “Українська мова і література в школі”, обласних і районних газетах, увійшли до історико-краєзнавчого збірника “Боковенька-2000”, оформлялись окремими розробками: “Наш край і наші земляки в літературі”, “Родовід сім’ї Проценків”, “Долинщина в роки Великої Вітчизняної війни” тощо.

Багато зусиль доклав Іван Сергійович до створення Долинського історико-краєзнавчого музею. У 1997 році в Долинському районі заснована премія за успіхи у вивченні історії та природи рідного краю, яка носить ім’я Івана Проценка. Про нього розповідається в книзі Івана Братченка “Знайшли свою долю”.

1996 рік

На премію імені В.Ястребова було висунуто 7 авторів: 4 кіровоградці (Петро Кизименко, Роман Любарський, Сергій Шевченко, Анатолій Юрченко), з Голованівська Сергій Піддубний, з Новомиргорода Ірина Омельчук та Ольга Аболмасова із Світловодська.

Знову далася взнаки та обставина, що не передбачалося публічного обговорення творів, тому членам конкурсної комісії було важко визначити переможців. Врешті було прийнято рішення першої премії не присуджувати, але вручити 2 другі та 2 треті премії. Тобто і цього року ми мали чотирьох лауреатів. Другі премії були присуджені:

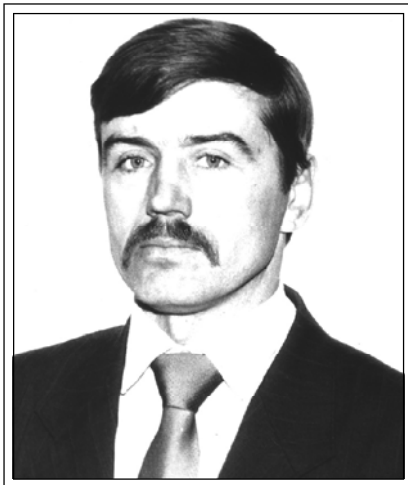
– Сергію Піддубному – за “Енциклопедію Голованівського району”,

– Сергію Шевченку – за дослідження з історії краю, етнографії та музеєзнавства;

третьої премії:

– Ользі Аболмасовій – за розвідку “Реквієм втраченого краю”, присвячену містам та містечкам, що загинули у водах Кременчуцького водосховища,

– Анатолію Юрченку – за дослідження історії поховань генерала М.Раєвського в с.Розумівці та генерала Емануеля в Єлисаветграді.

Сергій
Васильович
ПІДДУБНИЙ

Народився 16 січня 1956 року в с. Крутенькому Голованівського району в родині колгоспників. Навчався у школі, потім – у Кіровоградському технікумі механізації сільського господарства. Захоплювався спортом, був чемпіоном області з греко-римської боротьби. До призову на військову службу працював робітником (шофером, слюсарем) у Кіровограді, а після армії – у Вінницькій друкарні. Повернувшись у Голованівськ, був кореспондентом райгазети, очолював райспорткомітет. Потім доля завела його аж у Ханти-Мансійський округ Тюменської області, де довелось попрацювати і машиністом тепловоза, і водієм пожежної машини.

З 1982 року – знову в Україні, і знову – в райгазеті рідного району. Відтоді з журналістською працею пов'язав своє життя на багато років. Закінчив факультет журналістики Київського держуніверситету ім. Т.Шевченка, заснував і редагував першу в області незалежну приватну газету “Сходи”, яка виходила впродовж десяти років. 1994 року створив іншу газету районного поширення – “Там, де Ятрань”, яку редагує й понині.

Обидва ці видання вміщували багаті й цікаві матеріали історико-краєзнавчого характеру, притому мали вони яскраво

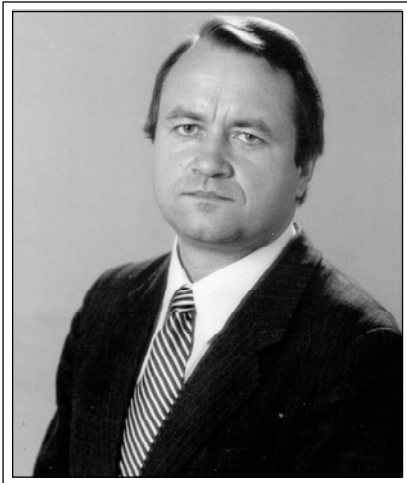
виражене патріотичне спрямування, Сергій Піддубний на той час створив і очолював районний осередок Народного Руху України.

Сергій Васильович створив і у 1993 році видав першу в нашій області (та, мабуть, і в Україні) районну енциклопедію – “Енциклопедію Голованівського району”. Видання дійсно енциклопедичне: в ньому – і історія краю, і кожного населеного пункту від найдавніших часів, і географія, і визначні люди, а – з іншого боку – воно унікальне, бо й на сьогодні – через 12 років – подібні книжки мають лише окремі райони, але – лиш подібні, а таку, як зробив Сергій Піддубний, не вдалося створити на разі нікому.

Саме ця енциклопедія вивела Сергія Васильовича в лауреати премії імені В.Ястребова.

Інтерес й любов до історичного краєзнавства у С.В.Піддубного не спадає і він продовжує свої плідні пошуки: вже будучи лауреатом, він видав “Крутеньківське євангеліє”, “Голованівщина на межі тисячоліть”, “Війна проти українського селянства”, “Між Ятранню і Бугом”, “Липовенька”, “Філософія українського слова”, “Свірневе”, “Грушка” та ін., а готує до видання книги з історії сіл Грузького, Капітанки, Перегонівки, Красногірки, а також “Голованівщина у війнах XX століття”. Крім того, він є засновником і відповідальним редактором щоквартального літературно-мистецького журналу “Ятрань”. Видання такого районного часопису є унікальним для області та, певно, й усієї України.

З лютого 2005 року С.В. Піддубний очолює Голованівську районну державну адміністрацію.

Сергій
Іванович
ШЕВЧЕНКО

Народився 30 вересня 1958 року в с. Водяному Добровеличківського району в родині спеціалістів сільського господарства. Невдовзі родина переїхала до Павлівки Світловодського району, де й пройшли шкільні роки Сергія. Навчатися випало з майбутніми вченими, письменником, нардепом та космонавтом. Навчався добре, а крім навчання, захоплювався спортом, мав розряди й чемпіонські звання, був комсомольським активістом.

Ще у шкільні роки зародився інтерес до історії, згодом він переріс у любов до цієї науки. Вона й привела Сергія Шевченка на історичний факультет Київського державного університету ім. Т.Шевченка. 1981 року він отримав кваліфікацію історика-архівіста та викладача історії і суспільствознавства і повернувся до рідного краю.

Почав архівістом Світловодського держміськархіву, а за кілька місяців очолив його. Ще через 2 роки був переведений у Кіровоград на посаду директора обласного державного архіву. Головну архівну установу області він очолював до 1991 року, але вже з 1986 почав за сумісництвом викладати на історичному факультеті педагогічного інституту ім. О.С.Пушкіна. Водночас помітно збільшилася кількість

публікацій його краєзнавчих розвідок у пресі. Вони з'являлися й раніше у Світловодських газетах. Тепер стали постійними в обласних. Окрім того, Сергій Шевченко став членом редколегій “Книги пам'яті” та “Зводу пам'яток історії та культури”, його обрали заступником голови правління обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців та головою обласної топонімічної комісії, він керував історико-краєзнавчою секцією обласного відділення Малої академії наук України. Така різнобічна діяльність С.І.Шевченка та велика кількість публікацій з питань краєзнавства стали приводом для висунення його на здобуття премії імені В.Ястребова, і він був її удостоєний.

Після 1996 року С.І.Шевченко значно примножив свої здобутки в розвитку краєзнавства в області. Він автор цілої низки книг та брошур не лише з історії краю, а й з методики організації пошукової краєзнавчої, етнографічної роботи, музеєзнавства тощо.

В останні роки вийшли значні його дослідження “На пограниччі культур: Кіровоградщина – Польща в літературних зв'язках (XIX – поч. XX ст.)” та “Українська доля нової Сербії. Історичні нариси з минулого Кіровоградщини (Кіровоградщина в українсько-сербських зв'язках (1752-2002)”.

Окрім премії ім. В.Ястребова, плідна праця Сергія Івановича відзначена також нагородами УТОПіК, обласної державної адміністрації та обласної ради, Кіровоградської міської ради, він лауреат Долинської районної краєзнавчої премії імені І.Проценка.

Ольга
Павлівна
АБОЛМАСОВА

Народилася 28 травня 1959 року в с. Андрусівці Світловодського району в родині переселенців із зони затоплення Кременчуцької ГЕС.

1976 року закінчила з золотою медаллю місцеву школу й вступила у Харківський державний інститут культури на технічне відділення бібліотечного факультету. З тих предметів, що викладалися, Ользі Павлівні найбільше припала до душі краєзнавча бібліографія. То ж коли повернулася на Світловодщину й почала працювати бібліотекарем центральної дитячої бібліотеки, пройшла курси екскурсоводів і стала громадським активістом міського музею міста Світловодська, на громадських засадах працювала в клубі “Краєзнавець”, проводила екскурсії по місту.

Тоді ж почала виступати з систематичними публікаціями краєзнавчого характеру в місцевій пресі. У 1988 році очолила міський музей – спочатку на громадських засадах, а коли 1990 року цей музей отримав статус державного закладу, – на штатній основі.

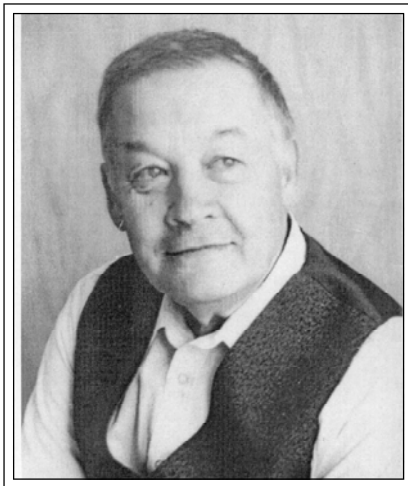
У музеї, окрім постійної експозиції, влаштовуються і діють десятки тематичних виставок (місцевих колекціонерів, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва або фондів інших музеїв, зокрема, Кіровограда, Києва, інших міст).

Музей активно співпрацює з громадськими організаціями й об'єднаннями, наприклад, з товариством з обмеженими можливостями “Добрада”, товариством єврейської культури “Міцва”, центром дитячої та юнацької творчості.

Домінуючими темами в історико-краєзнавчих пошуках Ольги Аболмасової є історія міста Світловодська та історія тих населених пунктів краю, які внаслідок свідомо створеного людьми стихійного лиха – затоплення Кременчуцьким водосховищем, навіки зникли з нашої мапи. А щоб не зникли з пам'яті людської, з нашої історії – якраз і дбає Ольга Павлівна. Саме висвітлення цих проблем і було поціноване присудженням О.П.Аболмасовій премії імені В.Ястребова.

Ольга Павлівна активно залучає до краєзнавчих пошуків учнів місцевих шкіл, консультує їх при підготовці робіт для участі в обласних та всеукраїнських конкурсах, конференціях і читаннях. Ці її старання відзначені преміями на конкурсах “Слідами історії”, “Історія краю очима юних”.

Низку публікацій і розвідок О.Аболмасової включено в книги “Ost” – тавро неволі”, “Сповіді з-за ґрат”, “Голодомор на Кіровоградщині” та ін., вона співпрацює також з редакційними колегами видань “Книга пам'яті”, та “Книга скорботи”. Ольга Павлівна запрошувалася для участі в наукових історико-краєзнавчих конференціях у Чигирині, Суботові, Кіровограді, Києві, Новому Саді (Сербія).

Анатолій
Микитович
ЮРЧЕНКО

Народився 3 серпня 1937 року в Райгороді Кам'янського району на Черкащині. Згодом родина перебралася в Олександрівку, там Анатолій пішов до школи, а закінчивши її, почав працювати культмасовиком Олександрівської РПС. Дещо пізніше, помітивши його організаторські здібності та природну музичну обдарованість, Анатолія запросили в Староосотянську школу, де він був і старшим піонервожатим, і вчителем музики.

Працював Анатолій Микитович цікаво і творчо, наслідком чого стало запрошення в районний будинок піонерів, який він згодом і очолив. Саме у цей час він натрапив на унікальну річ: чорного мармуру бюст, який випадково викопала одна жінка з Бовтишки і передала в створюваний районний музей. Пізніше виявилось, що то бюст генерала М. Раєвського. Біографія генерала та історія його усипальниці в с. Розумівці захопили Анатолія Юрченка настільки, що з цього часу він буквально “захворів” на все життя історичним краєзнавством у його конкретному прояві – історія родини Раєвських.

Почалися пошуки в музеях, архівах, бібліотеках, дехто з тих, хто добре знав Анатолія Микитовича, пов'язує з цим його захопленням вступ на філологічний факультет педінституту та переїзд у Кіровоград.

Він працював у школі-інтернаті, в бюро пропаганди обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, старшим науковим співробітником обласного краєзнавчого музею, методистом обласного будинку вчителя, але хоч що б він робив – його захоплення залишалося з ним, він вів обширне листування і досліджував свою тему.

Цьому захопленню Анатолій Микитович не зрадив і коли пішов на господарську роботу – більше півтора десятка років пропрацював на інженерних посадах у дорожньому будівництві.

Своїми пошуками й розвідками він щедро ділився з громадськістю на сторінках преси і на той час, коли він номінувався на премію імені В.Ястребова, вийшло більше трьох десятків його публікацій, за які він і отримав цю премію.

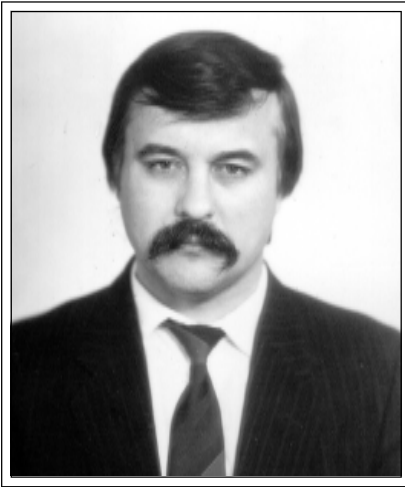
Вже пізніше, вийшовши на пенсію, А.М.Юрченко узагальнив свої сорокарічні пошуки й дослідження у книжці “Записки краєзнавця”.

1997 рік

Цей рік виявився особливо “врожайним” – на здобуття премії імені В.Ястребова номінувалося 12 робіт, авторами яких були кіровоградці: Василь Бондар, Олександр Босий, Михайло Ножнов, Петро Кизименко, Віктор Погрібний, Валентина Сіденко, Андрій Надєждін та авторський колектив “Історії Єлисаветградської гімназії”; світловодець Владислав Добросол, Анатолій Кохан з Олександрії, Григорій Перебийніс із Малої Виски та Олександр Рябошапка із Знам’янки.

Разом з розширенням географії номінантів урізноманітнилися і тематична палітра: історія краю різних часів, етнографія, охорона природи, історія мистецтва.

Конкурсна комісія, незважаючи на велику кількість робіт, доволі чітко визначила кращих і одностайно присудила першу премію Василю Бондарю за художньо-документальні книги “Голоси із 33-го. Голодомор на Кіровоградщині” та “Ми, переможені Чорнобилем”; другу – Олександрю Босому – автору концепції етногенезу українських традиційних орнаментів, – за плідну працю із збирання, вивчення та систематизації етнографічних багатств краю; третю – Михайлу Ножнову за велику дослідницьку роботу з вивчення і охорони рідної природи.

**Василь
Васильович
БОНДАР**

Народився 15 січня 1954 року в селі Теліженцях Тетіївського району на Київщині у селянській родині. Після закінчення середньої школи служив на Балтійському флоті. Пощастило йому побачити світ – “ходив” на крейсерах у далекі морські походи з візитами у колишню Югославію, Сирію, Єгипет, Польщу, Німеччину, Алжир, Францію. Після служби навчався в Київському держуніверситеті ім. Т.Шевченка.

Перші твори Василя Бондаря побачили світ 1970 року в районній газеті, коли він був ще школярем. Навчаючись в університеті, друкувався в часописах “Україна”, “Дніпро”, “Вітчизна”, “Літературній Україні”.

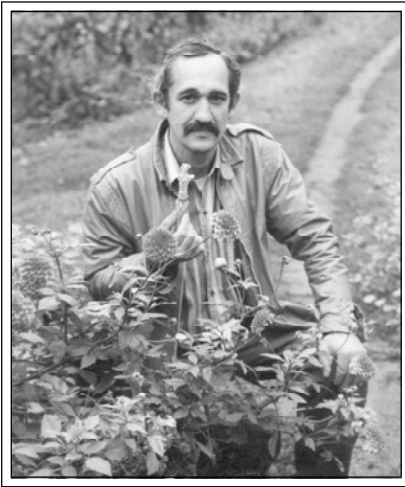
Завершивши 1980 року навчання, приїхав на Кіровоградщину. Працював у “Молодому комунарі”, “Вечірній газеті”, був кореспондентом-організатором Бюро пропаганди художньої літератури Спілки письменників України, головним редактором Центрально-Українського видавництва. Він продовжує активно друкувати свої художні твори в періодиці та у колективних збірниках, захоплюється літературним краєзнавством.

Будучи натурою небайдужою, активною, дієвою, В.Бондар не міг стояти осторонь тих процесів, які почалися після

проголошення Незалежності України: він більше займається політичною і громадською роботою, а в творчості зосереджує увагу на нашому болючому – невідомих, точніше сказати – зумисне від нас захованих, сторінках нашої недавньої історії. Так з'являються його книги про наш спільний біль – про найдраматичніші події XX століття “Голоси із 33-го. Голодомор на Кіровоградщині” та “Ми, переможені Чорнобилем”.

Саме за ці книги В.В.Бондар був удостоєний премії імені В.Ястребова. І в подальшому Василь Васильович успішно поєднує літературно-художню творчість з публіцистикою. Він став упорядником видань “Сповіді з-за ґрат” (1997), “OST – тавро неволі” (2000), що було відзначено публіцистичною премією імені В.Винниченка газети “Народне слово”, а водночас видав другу книгу прози “Смарагдові китиці у воді” (2001), відзначену обласною літературною премією імені Є.Маланюка.

Нині В.В.Бондар завідує науково-редакційним відділом підготовки багатотомного видання “Реабілітовані історією”, є головним редактором літературного часопису “Вежа”, очолює обласну організацію Національної спілки письменників України.

Олександр
Георгійович
БОСИЙ

Народився 15 травня 1958 року в с. Олександрівці Устинівського району в родині вчителів. Власне, слово “вчитель” до його батька можна застосувати лиш формально – адже викладав малювання й музику. Насправді ж він був знаним художником та написав десятки пісень про рідний край.

Виховувався Сашко у повазі до свого давнього козацького роду, який започаткував на цій землі козак Сергій Босий, заснувавши тут село Бабанку – ця неофіційна назва живе до сьогодні, і в якому були і лицедії, і священник, і маляри, і музики. То ж Олександр у незрозуміло, і болить, коли зустрічається (і на жаль часто) – з назавжди загубленими у часі і просторі родоводами сімей українців, засланих або знищених тиранічною імперією, чи з молодими людьми, котрі краще знають родовід своїх собак, ніж свій власний...

Закінчивши середню школу, Олександр освоював роботу художника-оформлювача, потім служив у війську, а після армії навчався на художньо-графічному факультеті Одеського педагогічного інституту. Отримавши диплом, працював у Новгородці – вчителем у середній школі, згодом – у будинку піонерів, ще пізніше – в профтехучилищі. Керував гуртком образотворчого мистецтва та естрадним оркестром.

У 80-ті роки запрошений художником у газету “Молодий комунар”, став членом Спілки журналістів України. Брав участь у Соборах Духовної України, які організовував Олесь Бердник, у грандіозному святкуванні 500-ліття українського козацтва. Ці заходи справили на нього величезне враження і пробудили бажання присвятити себе вивченню, збереженню й популяризації української ідеї, народних звичаїв, обрядів, культури і мистецтва.

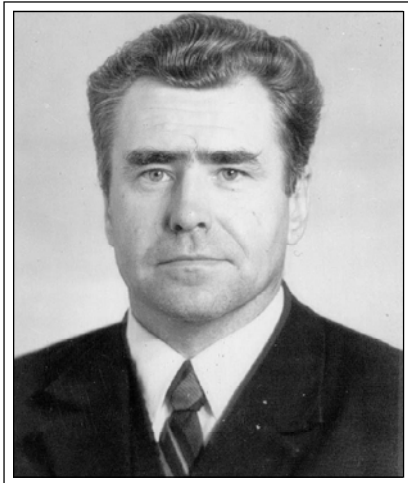
У 1991 році О.Босий перейшов на посаду викладача образотворчого мистецтва до нашого педагогічного університету. Брав участь в етнографічних експедиціях, які проводилися інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського НАНУ. Ніби наслідуючи приклад В.Ястребова, він записував від старих людей казки й легенди, пісні й притчі, замальовував рушники, килими й розписи. Таких записів він зробив від кількасот людей з різних куточків краю. Результатом його експедицій та наукових досліджень стали книги “Традиційні символи у магічних ритуалах українців”, “Вогненне мистецтво Сварога”, “Міф. Символ. Орнамент”, “Художники Кіровоградщини”, “Священне ремесло” та ін. Цей його доробок відмічений премією імені В.Ястребова.

Олександр Георгійович у 2000 році захистив кандидатську дисертацію і продовжує досліджувати символіку народних орнаментів, зміст давніх обрядів, намагається реставрувати прадавню музичну культуру наших пращурів. Він захопився реконструкцією стародавніх українських музичних інструментів. А це, у свою чергу, покликало до життя створення студентського етногурту “Ексампей” (“Священний шлях” – саме так, на думку Геродота, скіфською мовою називався наш край).

На основі давніх мелодик О.Босий пише для цього гурту музику, прагнучи, щоб живі звуки гудка, лютні, дрімби, окарини допомагали молодим людям відкривати глибинний зміст безмежного світу української культури. Саме в цьому руслі написана ним сюїта на слова знаменитого археолога-

З іменем Володимира Ястребова
поета Бориса Мозолевського “Голоси скіфських курганів”, за виконання якої “Ексампей” став лауреатом кількох фестивалів. Водночас Олександр Георгійович створив 12 етнографічних фільмів про наш край, які демонструвалися українським телебаченням.

На початку нинішнього року О.Г.Босий запрошений на посаду старшого наукового співробітника інституту мистецтвознавства, етнографії та фольклору імені М.Рильського НАНУ.

Михайло
Михайлович
НОЖНОВ

Народився 21 грудня 1937 року у Забайкаллі – місті Чита в родині військовослужбовця. У 1946 році, після демобілізації батька, сім'я переїхала в Україну, у Кіровоград – рідне місто матері. Тут він навчався в школі й ще змалку захопився пізнанням і вивченням рідної природи. Зумисне наголошую на слові “вивченням”, бо він не просто спостерігав те, що його оточує, а й прагнув зрозуміти бачене. Досить сказати, що він ще 1946 року, першокласником, записався в дитячу бібліотеку імені А.Гайдара, щоб читати книжки про природу.

Закінчивши середню школу, М.Ножнов пішов працювати на “Червону зірку” і з сільськогосподарським машинобудуванням пов’язав усе своє життя. Без відриву від виробництва він закінчив технічний вуз та аспірантуру. З 1960 року працював у спеціальному конструкторському бюро з посівних машин, яке згодом переросло в проектно-конструкторський інститут з посівних та ґрунтообробних машин. Запатентовано 4 його винаходи.

Михайло Михайлович був талановитим інженером-конструктором і 45 років свого життя присвятив розробці, випробуванню, виробництву, експлуатації та популяризації посівної техніки.

Випробовуючи техніку, він обійшов не лише

Кіровоградщину й Україну, а й мало не всю європейську частину колишнього Союзу, при цьому використовуючи кожну мить для вивчення природи. Тобто його виробничі відрядження ставали своєрідними науковими експедиціями.

Результат цих спостережень і пошуків просто вражає: 35 тисяч кольорових та чорно-білих фотонегативів та 127 загальних (96-аркушевих) зошитів шляхових нотатників! Глибокий професіоналізм у вивченні природи засвідчує й те, що Михайло Михайлович зібрав величезну бібліотеку (10 книжкових шаф) з цієї проблеми та ще був читачем кількох бібліотек у Кіровограді, Києві, Москві.

Про це знають далеко не всі кіровоградці, зате всі знають його публікації про природу краю, які упродовж десятків років, починаючи з 1957, не сходили зі шпальт усіх обласних, а також низки всеукраїнських газет і часописів, у тому числі – й наукових. Саме ця його діяльність – природознавче краєзнавство і його популяризація була відзначена премією імені В.Ястребова.

М.М.Ножнов був сумлінним збирачем народних прикмет погоди, він їх систематизував і узагальнював; збирав також народні вислови про пори року, явища природи, рослини й тварини, про хліб і хлібороба.

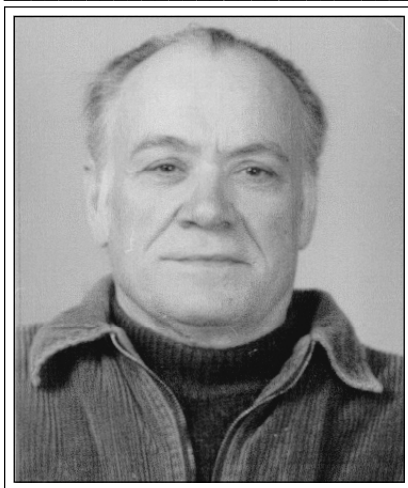
Неоціненною була його громадська робота як активного члена Українського товариства охорони птахів, товариства охорони природи, еколого-натуралістичних клубів “Живе середовище” та “ЮККА”. Понад 40 років природознавець на громадських засадах працював з школярами й студентами. Він водив їх у природознавчі екскурсії, навчав не просто дивитися й спостерігати, а й бачити незвичайне у звичному, звичайному.

Підсумок воїстину титанічної, подвижницької діяльності Михайла Михайловича – підготовлені до видання книги “Дивосвіт рідної природи” та “Календар природи центру України”. Передчасна смерть завадила здійснити видання. Але його вдова Ніла Олексіївна зберігає їх і сподівається, що все ж знайдуться меценати, і книжки побачать світ, збагативши нас знаннями про рідну природу.

1998 рік

1998 рік можна назвати дещо неврожайним, бо на премію імені В.Ястребова претендували лише 6 краєзнавців (удвічі менше, ніж попереднього року). Географічно були представлені лише міста: Кіровоград (Віктор Биков, Борис Бурдіян, Микола Данількевич), Олександрія (Кузьма Повелько), Знам'янка (Олександр Рябошапка) та Світловодськ (Ганна Крисько). Тематика робіт охоплювала проблеми історії, театрознавства, голодомору, охорони природи рідного краю.

Конкурсна комісія, очолювана на той час Л.В.Куценком, вирішила першу премію не присуджувати. Лауреатом другої премії став відомий краєзнавець із Знам'янки Олександр Рябошапка, багаторічна дослідницька робота якого відображена у низці публікацій та книжок. Дві треті премії були присуджені: Віктору Бикову за дослідження життя і творчості І.Карпенка-Карого та Борису Бурдіяну за роботи з проблем охорони та збереження природи краю.

Олександр
Антонович
РЯБОШАПКА

Народився 27 жовтня 1945 року в с. Диківці Знам'янського району. Закінчив Диківську середню школу, ще школярем захоплювався літературою, писав до районної газети. Дещо пізніше прилучився до вивчення рідного краю. Працював механізатором у рідному селі, а закінчивши Олександрійське культосвітнє училище, завідував сільським клубом.

Згодом був запрошений на роботу в Знам'янський міськком комсомолу, водночас навчався в Кіровоградському педагогічному інституті. Згодом перейшов на журналістську роботу – працював у Знам'янській райгазеті та на районному радіо. Пізніше був переведений на посаду заступника редактора Добровеличківської районної газети. Член Національної спілки журналістів України.

У червні 1976 року Олександр Рябошапка потрапив у автомобільну катастрофу, внаслідок чого став інвалідом першої групи, прикутим до інвалідного візка.

Ця тяжка фізична трагедія не зломилася його духу. Свої зусилля він зосередив на послідовній пошуково-краєзнавчій роботі. Вивчав сторінки старовини Чорнолісся, життєвий шлях визначних людей Знам'янщини (науковців, дипломатів, знаних медиків, діячів культури, військових).

Більше десятка літ присвятив Олександр Рябошапка

окремій і сумній темі – наполегливим пошукам імен загиблих визволителів рідного краю. І завдячуючи йому, десятки сімей дізналися про місцезнаходження могил своїх близьких, біля яких змогли вклонитися їхній пам'яті.

Результати краєзнавчих пошуків висвітлені в періодиці та окремих книжках Олександра Антоновича. Зокрема, “Такі незвичайні долі”, “Чорнолісся пам’ятає”, “Вічне джерело”, “Дорогі мої земляки”, “Знам’янка: залізниця, історія, люди”, “Вогонь нескорених сердець”.

Цей доробок Олександра Рябошапки відзначений премією імені В.Ястребова.

Пізніше О.А.Рябошапка видав книжку “Пам’ять крізь роки” та підготував до друку ще дві. На жаль, на видання їх немає коштів. Та він не втрачає надії.

Активну участь О.А.Рябошапка взяв у підготовці матеріалів до Книги пам’яті та Книги скорботи. Йому присвоєно звання “почесний громадянин села Диківки” та “почесний громадянин міста Знам’янки”.

Віктор
Іванович
БИКОВ

Народився 24 січня 1950 року в с. Кіровому Долинського району в родині службовців. Закінчивши у рідному селі восьмирічку, поїхав до Кривого Рогу. Там навчався в профтехучилищі, а потім працював на Інгулецькому гірничо-збагачувальному комбінаті. Гірничий фах його не полонив, тож після служби у війську Віктор вступив на філологічний факультет Кіровоградського педагогічного інституту.

Здобувши диплом, сім років віддав службі в органах міністерства внутрішніх справ, застосовуючи набуті педагогічні знання для перевиховання контингенту виправної колонії № 6.

Потім спробував себе в школі, у торгівельному об'єднанні "Медтехніка".

Але знайшов справу свого життя аж у 39 років, коли прийшов працювати науковим співробітником заповідника-музею І.К.Карпенка-Карого Хутір Надія. Почав він з обробки нових фондів надходжень і упорядкування архіву Івана Карповича. Та заглибившись у вивчення фондів музею, допитливий і уважний В.Биков несподівано – і не тільки для себе – знайшов певні "білі плями". А здавалося ж, що і творчість, і життєвий шлях І.Карпенка-Карого та його соратників досліджені в деталях!

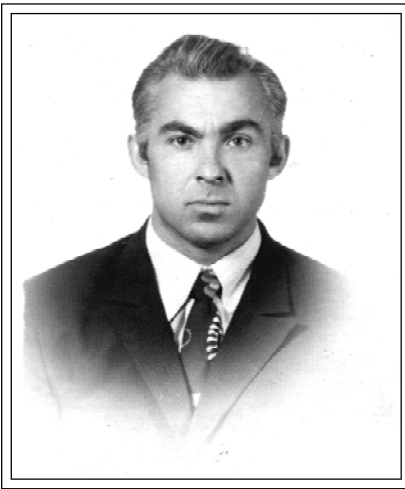
Першою його – мало не сенсаційною – знахідкою стало віднайдення не відомого раніше нашим сучасним дослідникам автографа І.Карпенка-Карого. Публікація про це стала першою серед десятків наступних виступів Віктора Івановича у пресі. І досі багато хто з газетярів пам'ятають його візити до редакції, коли він з таємничим виразом на обличчі говорив “А я оце в архіві таке знайшов...”

Важко сказати, хто ще з наших краєзнавців віддавав стільки часу роботі в архівах. Віктор Іванович з задоволенням працював навіть у тому архіві, який краєзнавці не полюбляють – в обласному нотаріальному архіві.

Завдяки своїй допитливості і послідовності він зумів знайти матеріали про юного І.Тобілевича-канцеляриста, зразки його почерка. Йому поталанило відшукати заповіт Івана Карповича, про що писали україномовні видання багатьох країн світу. Ще одна сенсаційна знахідка В.Бикова – передсмертна записка І.Карпенка-Карого до улюбленого брата П.Саксаганського.

Працюючи в музеях та архівах, досліджуючи творчість корифеїв, Віктор Іванович поспішав донести знайдене до широкої громадськості. За час роботи на Хуторі Надії він зробив більше двох десятків публікацій, що й було відзначено Ястребовською премією.

На жаль, у розквіті сил (у п'ятдесят років) Віктор Іванович пішов із життя.

**Борис
Гаврилович
БУРДІАН**

Народився 8 лютого 1938 року в с. Троїцькому Біляївського району Одещини в селянській родині. 1958 року закінчив десятирічку й пішов на службу в Радянську Армію. Відслуживши, вступив на біологічний факультет Одеського державного університету ім. І.Мечникова. За рік до закінчення через сімейні обставини перевівся на заочне відділення і поїхав у Тюменську область, де й почав працювати іхтіологом-рибоводом у науково-дослідному інституті “СибрибНДІпроект”.

За десять років роботи в інституті він пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до начальника відділу. Водночас закінчив університет і аспірантуру, захистив дисертацію на здобуття ступеня кандидата біологічних наук, а паралельно ще й керував дослідно-показовим рибгоспом. За цей час він мав 27 наукових та науково-популярних публікацій.

1977 року Б.Г.Бурдіан повернувся в Україну і почав викладати в Кіровоградському педагогічному інституті природознавство. У 1984 році він став доцентом, а з 1988 – виконував обов’язки професора. Водночас вів плідну природоохоронну роботу. Входив до правління обласної

організації Українського товариства охорони природи, очолював осередок цього товариства у своєму ВНЗі та секцію природоохоронної пропаганди у тодішньому товаристві “Знання”, систематично виступав з публікаціями у періодиці. Він був непересічним знавцем фауни нашого краю, що знайшло відображення як в періодичній пресі, так і в книжках, підготовлених ним особисто або в співавторстві. Зокрема, у кількох посібниках з природознавства та проблем охорони природи, а також у книжках “Шкільний атлас. Кіровоградщина”, “Там, на неходжених стежинах”.

Цей його доробок і відзначено премією імені В.Ястребова.

1999 рік

Цього року на присудження премії імені В.Ястребова претендували 9 краєзнавців.

Четверо з них – Нінель Бокій, Семен Бонфельд, Петро Кизименко та Роман Дайдакулов – представляли обласний центр, інші – розширювали географію краєзнавчих пошуків: Гайворон представляв Леонід Солгутовський, Вільшанку – Іван Гуржос, Голованівськ – Сергій Піддубний, Знам'янку – Олександр Рябошапка, Світловодський район – Іван Рак.

Найвищу оцінку конкурсної комісії здобула творча та громадська діяльність Нінелі Михайлівни Бокій, яка, окрім здійснення низки результативних розкопок і видання наукових та науково-популярних праць, ініціювала проведення ряду наукових конференцій, виховала кількох учнів, що стали відомими через свої краєзнавчі дослідження.

Другу премію присуджено Леоніду Солгутовському за працю "Гайворонщина в роки Великої Вітчизняної війни" та багаторічну пошуково-дослідницьку роботу. Третім лауреатом став (на превеликий жаль – помертв) Петро Кизименко, який пішов із життя молодим, але залишив по собі прекрасну пам'ять багатьма дослідженнями з історії нашого краю.

Нінель
Михайлівна
БОКІЙ

Народилася 20 червня 1937 року в селищі Ново-Миколаївці Запорізької області. У дитинстві довелося їй помандрувати разом з батьками – побувала на Поволжі в евакуації, а після війни – на Волині й Рівненщині. Ще у школі відчула потяг до історії, наслідком чого стало навчання на історичному факультеті Київського державного університету ім. Т. Шевченка.

Закінчивши університет, деякий час була науковим працівником у Софійському соборі в Києві (тоді – лише музейної установи), водночас брала участь в археологічних експедиціях Інституту археології Академії Наук.

1996 року переїхала в Кіровоград, де очолила відділ обласного краєзнавчого музею, водночас навчаючись в аспірантурі Інституту археології АН. Розробляла наукову проблему “Скіфський період на пограниччі степу і лісостепу Дніпровського правобережжя”.

Із створенням у Кіровоградському педінституті історичного факультету Нінель Михайлівна була запрошена на викладацьку роботу. Захистивши дисертацію, вона викладає археологію України, історію України, основи демографії, антропологію. Та все ж пріоритетними в її діяльності залишаються археологічні дослідження. Їх вона

в різний час проводила майже у всіх районах області (за винятком Гайворонського й Компаніївського).

Найбільш значними з наукового погляду є дослідження ґрунтового скіфського могильника IV ст. до н.е. у Світловодську, ґрунтового могильника IX-IV ст. до н.е. (кінця доби бронзи) в с. Заломи Знам'янського району, скіфських поховань V ст. до н.е. в с. Омельник Онуфріївського району та в с. Зашита Новомиргородського району, ґрунтового могильника стародавніх угрів (к. X – поч. XI ст.) у с. Суботці Знам'янського району.

У більшості цих розкопок брали участь під її керівництвом студенти історичного факультету – учасники літньої археологічної практики. Нині, ось уже впродовж кількох років, послідовно ведуться розкопки золотоординського міста XIV століття біля с. Торговиці Новоархангельського району – це надзвичайно важливі дослідження для уточнення і навіть коригування української історіографії.

На підставі своїх досліджень Н.М.Бокій видала цілу низку наукових та науково-популярних праць з історії та археології краю, що й було відзначено премією імені В.Ястребова.

Її археологічні дослідження, поза тим, популяризують інші краєзнавці, наприклад, В.Журавський у книжці “Скіфські старожитності Світловодська”, або використовують при підготовці нових історико-краєзнавчих праць, наприклад, Олександр Мокрицький – автор-упорядник книжки “Новомиргородщина”.

Більше того, її археологічні дослідження Торговицьких розкопів практично лягли в основу збірки “Центральна Україна за доби класичного середньовіччя: студії з історії XIV століття”, виданої в Києві Інститутом історії НАН і поширеної, крім України, у Литві та Польщі.

Леонід
Ізрайлович
СОЛГУТОВСЬКИЙ

Народився 27 липня 1925 року в с. Хащуватому Гайворонського району. Навчатися почав у рідному селі, а закінчив у евакуації – в Оренбурзькій області. Закінчивши школу, був у ній же вчителем та піонервожатим.

З 1943 до 1950 служив у армії, брав участь у боях з гітлерівськими загарбниками, пройшов шлях від східних районів Донбасу до Австрійських Альп, мав близько двох десятків нагород та 3 поранення.

З 1950 року працював у закладах освіти, водночас закінчив історичний факультет Вінницького педінституту, а пізніше ще й Московський заочний університет мистецтв.

Викладаючи історію чи будучи завучем школи, Леонід Ізрайлович прагнув прищепити вихованцям любов до рідного краю та його історії, залучав їх до пошукової роботи. Так виник спочатку музей причетної до визволення Гайворонщини 5-ї гвардійської танкової армії, а згодом – і історико-краєзнавчий музей села і району з фондом більш як 2 тисячі експонатів.

Паралельно він з успіхом займався музичним вихованням школярів – писав музику, організовував інструментальні ансамблі і навіть оркестри народних інструментів.

Тож одні його учні перемагали в олімпіадах істориків –

від районних до республіканських, – а інші – в художніх конкурсах і фестивалях, теж – до всеукраїнського рівня.

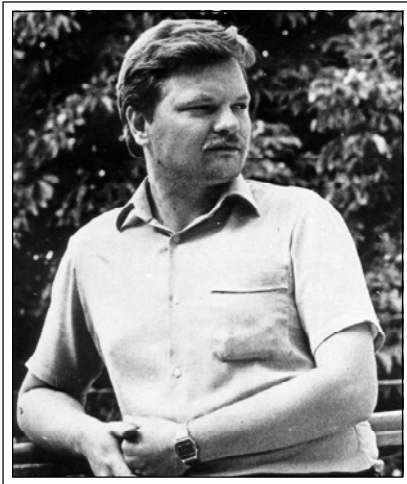
Та все ж найголовнішим його захопленням, яке пройшло через усе життя, було краєзнавство: пошуки і науково-дослідницька робота в межах свого рідного краю. З документами про Гайворонщину він працював в архівах Вінниці й Кіровограда, Києва й Кам'янця-Подільського, Москви й Санкт-Петербурга. Брав участь у написанні тому “Історія міст і сіл УРСР. Кіровоградська область”.

Л.І.Солгутовський написав історію села Хашуватого, а разом з Петром Кизименком – історію району. Він прискіпливо і послідовно розкрив події Великої Вітчизняної війни на Гайворонщині у книзі на цю тему, за яку й був удостоєний премії імені В.Ястребова, ставши першим серед учителів області лауреатом цієї премії.

У його доробку також дослідження політичного, економічного і культурного розвитку краю з XVIII до початку XXI століття, викладені в працях “Нариси з історії Гайворонщини” та “Кріпосне право на Гайворонщині”. А всього він мав близько 300 публікацій. Багаті краєзнавчі матеріали Л.І.Солгутовського використали його послідовники у солідній роботі з історії Гайворонщини “Перлина Подільського краю” (під редакцією журналіста-краєзнавця Олексія Павличенка).

Л.І.Солгутовський був незмінним і активним учасником усіх краєзнавчих заходів у області і, крім премії імені В.Ястребова, удостоївся також премії імені В.Антоновича Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

Л.І.Солгутовський помер у 2002 році. Його іменем названо вулицю в рідному селі.

Петро
Миколайович
КИЗИМЕНКО

Народився 18 жовтня 1964 року в с. Котовському Вільшанського району в родині робітників. У зв'язку з переїздами батьків навчався в рідному селі, місті Ростові, а закінчив школу в м. Кіровограді.

З малих років відчував інтерес до вивчення історії й реалізував цю мрію, вступивши на історичний факультет Кіровоградського педагогічного інституту. Навчаючись, брав активну участь у студентських наукових конференціях, у пошуково-дослідницькій роботі. І коли після закінчення вузу трапилася нагода працювати в обласному краєзнавчому музеї, Петро Кизименко використав її й упродовж десяти років працював науковим співробітником музею. У січні 1997 року був запрошений на посаду головного наукового співробітника державного архіву області.

Маючи ґрунтовну фахову освіту, Петро Кизименко вирізнявся ще й глибиною підходу до вивчення першоджерел, документів минулих років, і тому те, про що він говорив чи писав, сприймається як маловідоме про відоме.

Систематично публікувати свої розвідки він почав у 1990 році. Його історико-краєзнавчі нариси друкувалися в

“Молодому комунарі”, “Кіровоградській правді”, “Народному слові”, “Вечірній газеті”, “Єлисаветі” та ін.

Широкий резонанс викликали свого часу його наукові дослідження “Євреї в Єлисаветграді”, “Бугогартівська паланка”, “Гайдамаки”, “Гайворонщина” (разом з Л.Солгутовським), “Невідома війна. ОУН-УПА на Кіровоградщині”.

Особливе місце в його доробку належить оглядам єлисаветградської преси 1917-1918 років, що систематично публікувалися у “Вечірній газеті” під рубрикою “Наш край 80 років тому”, а також серії нарисів про видатних людей, пов’язаних з нашим краєм. Він став визнаним краєзнавцем і був обраний головою міської організації СКУ.

Кілька тем творчості Петра Миколайовича є наскрізними. Передусім – козацька. Спершу були окремі статті, потім вони увійшли до ґрунтового дослідження “Козаки не за порогами”, а вже на його основі народилася книга “Краю мій, або запорозька слава серединної України”. Іншим розділом цієї книги пройшла тема гайдамацького руху в наших краях.

Доробок Петра Кизименка був поцінований 1999 року премією імені В.Ястребова, але – на превеликий жаль – уже помертв. Він пішов із життя зовсім молодим і повним творчих задумів.

По смерті Петра Миколайовича його вдова Ольга підготувала книгу (здійснила добір і упорядкування рукописів) і за підтримки обласного краєзнавчого музею, державного архіву області та авіакомпанії “Урга” було здійснене прекрасне видання “Пам’ять степів” – справжній пам’ятник талановитому історичному нашого краю.

У відділі краєзнавства обласної універсальної бібліотеки ім. Д. Чижевського створено іменний каталог праць Петра Кизименка.

Рік 2000

На здобуття премії імені В.Ястребова того року було представлено 8 робіт, у тому числі – 2 колективні – “Заповідні куточки Кіровоградської землі” та “Веселі Боковеньки”. Саме колективна праця (“Заповідні куточки...”) була визнана кращою і – це поки що єдиний випадок в історії премії імені В.Ястребова – стала лауреатом. Творцями книги були наше обласне управління екологічної безпеки та Київські установи – міжвідомча комплексна лабораторія наукових основ заповідної справи НАНУ і науковий центр досліджень з проблем заповідної справи, то ж і вийшла вона під загальною редакцією київського доктора біологічних наук Т.Л.Андрієнко. Та в основному книгу створили кіровоградці В.Сіденко, П.Терещенко, В.Вовк, В.Діброва та ін., при тому автором проекту й низки розділів була Валентина Миколаївна Сіденко, і саме їй вручалися лауреатські відзнаки. То ж саме про неї і буде наша розповідь.

З шести індивідуальних номінантів-2000 (Борис Кокуленко, Галина Смірнова, Дмитро Фартушняк, Леонід Солгутовський, Володимир Шурапов, Анатолій Юрченко) конкурсна комісія другу премію присудила Борису Кокуленку за створення музейної експозиції з історії хореографії нашого краю та книжку “Степова Терпсіхора”, а третю – Дмитрові Фартушняку – за багаторічні дослідження маловідомих сторінок історії Великої Вітчизняної війни на Новоархангельщині, створення у Підвисокому історичного музею та публікацію серії історико-краєзнавчих нарисів у періодиці.

Валентина
Миколаївна
СІДЕНКО

Народилася 29 липня 1959 року в м. Кіровограді у робітничій родині. Закінчивши середню школу № 13, вступила на геолого-географічний факультет Одеського університету ім. І.Мечникова. Здобувши диплом з відзнакою, повернулася в Кіровоград, викладала географію в СШ № 9.

Але відчуваючи потяг до дослідницької роботи в галузі природи, у 1984 році перейшла на роботу у відділ природи обласного краєзнавчого музею, де з захопленням займалася вивченням природних умов краю, питаннями збереження флори і фауни, становлення природно-заповідних територій нашого регіону. Починаючи з 1991 року, стала постійним учасником польових експедицій міжвідомчої комплексної лабораторії наукових основ заповідної справи Інституту ботаніки НАН України.

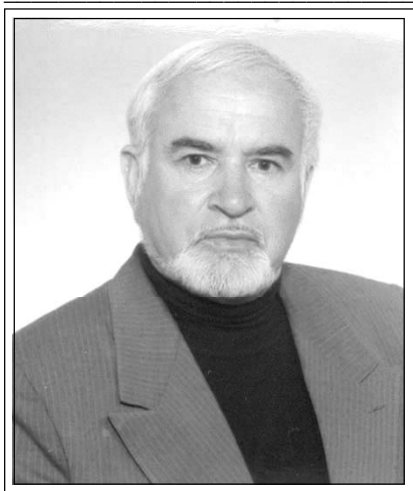
За десять років експедиційних досліджень за її участі обстежено сотні збережених у первісному стані природних ділянок, складено каталог природної флори краю, списки рідкісних та “червонокнижних” видів рослин і тварин, запропоновано до надання статусу заповідних десять об’єктів природного середовища.

Ці дослідження В.М.Сіденко продовжила, працюючи провідним спеціалістом в апараті Держуправління

екобезпеки в Кіровоградській області. Тоді ж у обласних газетах “Кіровоградська правда” й “Народне слово” вона опублікувала серію статей під рубрикою “Червона книга Кіровоградщини”.

1995 року В.М.Сіденко була запрошена на викладацьку роботу на новостворений природничо-географічний факультет педагогічного інституту. Викладаючи і працюючи над дисертацією, вона водночас брала активну участь у підготовці монографії “Заповідні куточки Кіровоградської землі” – як у проведенні польових досліджень, так і в написанні низки розділів цієї книги, удостоєної премії імені В.Ястребова.

2003 року Валентина Миколаївна захистила кандидатську дисертацію на матеріалах досліджень флори і рослинності Добровеличківсько-Олександрівської геоботанічної зони. Нині вона – доцент кафедри географії та геоекології педуніверситету. Систематично виступає у фахових виданнях з питань географічного аналізу флори лісостепової частини області, класифікації степової рослинності нашого регіону, основних засад створення регіональної екологічної мережі.

Борис
Григорович
КОКУЛЕНКО

Народився 1 жовтня 1939 року в місті Кіровограді. Батько його загинув у 1941 році, і матері було важко підняти п'ятеро дітей. Навчався у 12-й школі, а 1955 року був зарахований вихованцем військового оркестру парашутно-десантного полку. Водночас став учасником ансамблю танцю “Ятрань”. З того часу й пов'язав своє життя з хореографічним мистецтвом.

Деякий час працював професійним танцюристом, під час військової служби танцював у ансамблі пісні і танцю Уральського військового округу.

З 1968 року Б.Г.Кокуленко працював балетмейстером-постановником Народного ансамблю танцю “Юність” Кіровоградського педінституту, потім – державного ансамблю пісні і танцю “Козаки Поділля” Хмельницької облфілармонії, ще пізніше – музично-драматичного театру ім. М.Л.Кропивницького. Закінчив філологічний факультет педінституту, був учителем хореографії.

Працюючи балетмейстером-постановником, вчителем хореографії, Борис Григорович не був просто повторювачем традиційних або винахідником нових танцювальних рухів, а постійно цікавився їхньою мотивацією, природою, походженням, витоками. Далі більше – як і чому народна розвага стала сценічним дійством? Так поступово він захопився

дослідженням природи й історії танцю, а оскільки наш край має величезні надбання в розвитку цього виду мистецтва, він заглибився передусім у вивчення саме цих надбань.

Так трапилося, що 1996 року, коли Борис Григорович уже “захворів” цією темою, він прийшов за порадою і підтримкою до мене, бо я в той час працював заступником голови федерації профспілок області і був куратором роботи профспілкових культосвітніх закладів, тобто опікувався й танцювальними колективами, в т.ч. й Заслуженим ансамблем танцю “Ятрань”. Ідея Б.Г.Кокуленка мене захопила, але мій профорган уже не міг підтримати її фінансово, тому я звернувся до тодішнього заступника міського голови М.С.Чигрина. І він теж з розумінням це сприйняв, дав відповідні доручення, Бориса Кокуленка навіть зарахували в штат міськвідділу культури (щоправда, з зарплатнею у 40 грн. (!)), і він поринув у пошуки.

Вони були доволі плідні – вже у 1998 році він зібрав величезний матеріал і створив експозицію історії хореографічного мистецтва краю, яка наступного року експонувалася в приміщенні театру ім. М.Кропивницького. А паралельно Борис Григорович свої пошуки, розвідки й дослідження викладав на папері, і 1999 року побачила світ його “Степова Терпсіхора” – видання – на той час – унікальне й ексклюзивне не лише для області, а й для цілої України.

Ці його здобутки були відзначені премією імені В.Ястребова. У подальші роки він послідовно продовжує свої пошуки та дослідження і завдяки цій його послідовності й настирності ми вже маємо зародок першого і поки що єдиного в Україні музею хореографічного мистецтва зі статусом державного. Тобто ця ідея – музей хореографії – вже не тільки біль і мрія Бориса Кокуленка, а й предмет турботи державних установ. Щоправда, на сьогодні ентузіазму Б.Кокуленка більше, ніж потуг чиновників, але ж крига скресла.

Борис Григорович на сьогодні є членом Національної хореографічної спілки України, має звання заслуженого працівника культури України, систематично виступає в пресі, видав солідну монографію з історії хореографії “Там, де Ятрань”.

Дмитро
Іванович
ФАРТУШНЯК

Народився 7 жовтня 1922 року в селі Давидівці Голованівського району. Закінчив Підвисоцьку середню школу, навчався в Одеському індустріальному інституті. Навчання перервала війна. Дмитро Фартушняк захищав Одесу, а потім брав участь у Кишинівській, Будапештській, Віденській, та Празькій військових операціях. Удостоєний близько двох десятків високих нагород.

У повоєнний час в уподобаннях Дмитра Івановича історія взяла гору як наука і далі він навчався уже не на інженера, а на історичному факультеті Одеського держуніверситету. Водночас вчителював у Перегонівці та Полонистому і захопився краєзнавчими пошуками.

Особливого розмаху його пошуково-дослідницька робота набула з переходом 1953 року в Підвисоцьку середню школу. Цією роботою він зумів зацікавити широкий актив – учителів, учнів, небайдужих односельців.

Завдяки наполегливим і послідовним пошукам з історії села і краю було зібрано величезну кількість експонатів – старовинних знарядь праці і предметів побуту, розповідей старих людей, вивчено і систематизовано речові джерела, документи, пам'ятки – і внаслідок цієї роботи в 1967 році створено й обладнано історичний музей, для якого місцева

влада надала 3 кімнати в будинку культури та кошти на оформлення. Понад 2 тисячі експонатів, які ілюструють історію краю від найдавніших часів до сьогодення, розмістилися на 42 стендах.

Дмитро Іванович зі своїми ентузіастами дослідив одне з найбільших в Україні поселень трипільської культури – Володимирівське. Тут виявлено понад 200 жител, посуд, крем'яні ножі, кам'яні зернотерки, глиняні статуетки та інші реліквії давнини.

Велике місце в пошуковій роботі зайняла тема Великої Вітчизняної війни. Саме в районі Підвисокого, у межиріччі Ятрані й Синюхи, у серпні 1941 року потрапили в оточення 2 наші армії (65 тисяч бійців). Ті трагічні події описані в документальній, мемуарній та художній літературі, а матеріал для цього давали часом саме пошуковці Дмитра Фартушняка. У його музеї зібрані спогади учасників і свідків тих подій, біографічні довідки про сотні полеглих воїнів. Увічнено в музеї й пам'ять загиблих 249 односельців.

Створений Дмитром Фартушняком музей здобув звання народного, а Дмитро Іванович став заслуженим працівником культури.

За створення музею та численні публікації з історико-краєзнавчої тематики Д.І.Фартушняк був удостоєний премії імені В.Ястребова.

2001 рік

Конкурсна комісія з присудження премії імені В.Ястребова за час свого існування частково оновлювалась і на 2000 рік у її складі з'явилося кілька краєзнавців – лауреатів цієї премії (Л.В.Куценко, О.В.Чуднов, Ю.М.Матівос, С.І.Шевченко). Враховуючи набутий досвід, комісія ініціювала внесення низки змін до положення про премію, які сприяли б більшій об'єктивності у визначенні переможців.

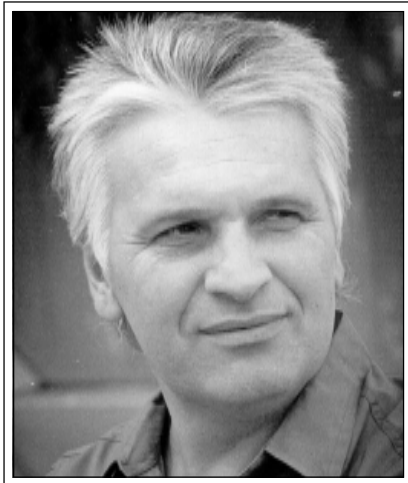
Найважливіші з них були в тому, що роботи мали подаватися не індивідуально (авторами), а колективами – установ, організацій, навчальних закладів, громадських об'єднань, окрім того, до них додавалися дві рецензії фахівців. До того ж, коли премія запроваджувалася, видавнича справа в області робила лише перші кроки, тому приймалися на розгляд як серії публікацій у ЗМІ, так і рукописи. Тепер же, коли поліграфія стала на ноги, положення передбачало подання – переважно – книжок.

Засновник премії – обласна рада – знайшла ці пропозиції слушними і на своїй сесії 26 червня 2000 року затвердила нове положення. Тож у 2001 році висунення кандидатур на присудження премії здійснювалося на оновлених засадах.

Представлено було 6 авторів: Володимир Босько і Олена Іванова з Кіровограда, Федір Плотнір із Нової Праги, Григорій Перебийніс з Малої Виски, Любов Шкірай із Захарівки Світловодського району та Микола Цимаховський з Добровеличківки.

Першій премії був удостоєний відомий уже на той час краєзнавець Володимир Босько за велику кількість цікавих історичних розвідок, що систематично публікувалися в "Народному слові".

Другу премію здобув теж відомий краєзнавець, бібліофіл та колекціонер з Нової Праги Федір Плотнір за історико-краєзнавче видання "Петриківські бувальщини", а третю – маловискивець Григорій Перебийніс за книжки-дослідження "Школа над Виссю" та "Мала Виска".

Володимир
Миколайович
БОСЬКО

Народився 14 лютого 1950 року в м. Кіровограді. Закінчив тридцятую школу, працював робітником на шпагатно-вірвовочній фабриці. У 1969-1971 роках служив у Радянській армії, причому частину терміну служби перебував у спецконтингенті в Арабській Республіці Єгипет, нагороджений медаллю.

Після армії навчався на філологічному факультеті Кіровоградського педінституту. Вчився гарно, диплом отримав з відзнакою. Водночас захоплювався мистецтвом, і коли після інституту дізнався про вакансію старшого наукового співробітника картинної галереї (тоді вона була філіалом обласного краєзнавчого музею), відразу ж попросився на цю роботу. Пізніше став заступником директора з наукової роботи обласного художнього музею.

Тоді ж почалася його краєзнавча робота – з дослідження в архівах історії художнього життя Єлисаветградщини, потім – обстеження культових споруд області з метою виявлення та постановки на облік пам'яток релігійного мистецтва. Вивчав також творчість сучасних художників краю. Першою авторською роботою В.Боська став путівник “Кіровоградська картинна галерея”, потім він упорядкував каталоги “Барви

З іменем Володимира Ястребова
степу”, “Єлисаветград 1913 – Кіровоград 1988”, персональної виставки Г.Гнатюка, що експонувалася в Києві та ін.

Захопившись архівними дослідженнями, звернув увагу й на інші (окрім мистецтва) проблеми. Саме він першим дослідив і оприлюднив моторошні матеріали архівів Єлисаветградського концтабору 1920-1921 років та про вилучення церковних цінностей із храмів нашого краю. За кращі публікації державницького спрямування Володимир Миколайович у 1994 році став лауреатом премії імені В.Винниченка, заснованої газетою “Народне слово”.

Того ж року він був запрошений завідувачем відділу редакції цієї газети і працював на цій посаді впродовж 8 років. За цей час опублікував сотні статей історико-краєзнавчої тематики, в тому числі, дослідження “Зустрічі з іконами нашого краю”, “Єлисаветградська епопея “артільного батька”, “Єлисаветградська муза Афанасія Фета”, нариси про видатних уродженців краю Л.Троцького, Г.Зінов’єва, П.Крестоносцева, Ф.Козачинського, П.Похитонova, С.Данишевського, О.Самсонова, М.Гродекова, Г.Емануеля. Він вів у газеті історико-краєзнавчі рубрики: “Фасади старих будівель”, “Історичний календар”, “Забуті імена”, “Світочі віри землі Єлисаветградської” та ін.

Саме цей його доробок був удостоєний 2001 року премії імені В.Ястребова.

З 2002 року В.М.Босько працює методистом з преси Кіровоградського обласного інституту післядипломної освіти ім. В.Сухомлинського. Водночас підготував і у 2004 році – до 250-річчя м. Кіровограда та 65-річчя утворення області – видав біографічну енциклопедію “Визначні постаті степової Еллади”, яка містить відомості про більш, як 1000 визначних особистостей – наших краян або пов’язаних з нашим краєм. Нині він завершує роботу над другою частиною цієї книги.

Федір
Миколайович
ПЛОТНІР

Народився 3 жовтня 1918 року у Новій Празі (нині Олександрійського району) у селянській родині. Рідний край свій він любить з дитинства і, як сам визнає, ще малим хлопцем любив слухати розповіді старших, розпитувати, просив батька, щоб як кудись їде, брав і його з собою. То ще з дитинства, з шкільних років знав свій родовід: його далекий пращур по батьковій лінії був козаком Платнірівського (плотнір – це зброяр) куреня, у часи Коліївщини діяв в одному з повстанських загонів, а після поразки поселився у Петриківському зимівнику.

Федору пощастило ще до війни закінчити десятирічку, згодом він навчався в Тулі у збройно-технічному училищі, став офіцером. Війна для нього склалася вкрай трагічно: у жовтні 1941 тяжко поранений, з пробитими легенями потрапив у полон. Побував він у кількох концтаборах на території Білорусі, а коли в'язнів повезли до Німеччини, – утік. З великими труднощами й опухлими ногами дістався рідного краю. Та невдовзі потрапив у облогу й був відправлений у Бухенвальд, а у квітні 1945 перевезений до Дахау. Звідти його й звільнили війська союзників.

Повернувшись у Союз, був направлений у так званий фільтраційний табір (в Уфу). І хоча цей табір він пройшов, шлях до кар'єри був для нього закритий. Але він і не рвався до неї, працював – де доведеться, добре, що багато чого вмів. Головне для нього було в іншому, бо як сам говорив, пройшовши тяжкі поневіряння, по-справжньому зрозумів, що значить для нього рідний край, рідна Нова Прага та її люди, особливо гостро відчув любов до минулого і сучасного, пов'язаного з рідним селищем, до його людей і визначних місць.

Це почуття залишилося в ньому невичерпним на все життя, і хоч якими б справами він займався, – на першому плані завжди були пошуки. І завжди його скромні статки йшли на придбання старожитніх речей, чи книг, особливо рідкісних. Його бібліотека й сьогодні могла б прикрасити кабінет ученого високого рівня.

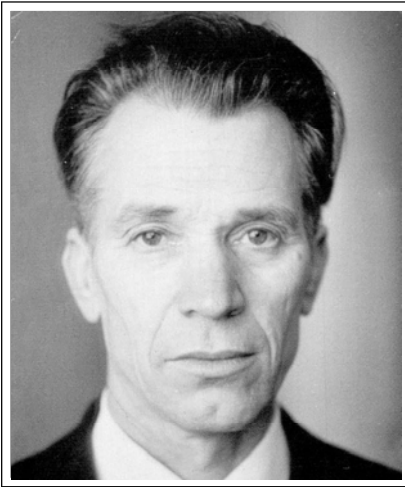
У своїй Новій Празі Федір Миколайович дослідив річки й річечки, вулиці й шляхи, зокрема чумацькі, колодязі й криниці, церкви і ярмарки, позаписував легенди й бувальщини, біографії і діяння визначних людей. Невблаганний час майже й сліду не залишив від колишніх хуторців, але завдяки Ф.Плотніру маємо пам'ять про один із них – Секретарівку, де колись жили батьки славетного вченого Дмитра Чижевського. А чого варті його знахідки про кінно-поштову станцію на околиці Нової Праги, де зупинявся О.Пушкін, про шаблю Наполеона, яка дивом потрапила в ці краї, про місцевий “будинок з мезоніном”...

А яке щастя було для нього відшукати ту степову балку, в якій колись Семен Климовський заснував свої Припутні і творив там невмирущі пісні і філософські трактати. Але щастя для краєзнавця – не тільки знайти, а й розповісти іншим про цю знахідку так, щоб вони теж захотіли її побачити. Це теж йому вдалося і певно, ще щасливішим він був, коли на цьому святому для українців місці у жовтні 2003, якраз на Покрову, зібралися тисячі людей на свято козацької пісні, присвячене пам'яті Семена Климовського і зініційоване “Нашою Україною”.

Про свої пошуки Ф.М.Плотнір постійно розповідав у публікаціях в пресі, а потім узагальнив частину з них у книжці “Петриківські бувальщини”, яка й була відзначена премією імені В.Ястребова.

До всього Федір Миколайович є ще й благодійником. За свої кошти він встановив пам’ятний знак у так званому Новопразькому “Бабиному Яру” – на місці масового розстрілу німцями євреїв. А коли Німеччина почала виплачувати колишнім оstarбайтерам компенсації за їхню каторжну роботу на Рейх, він частину належних йому коштів вклав у перевидання книжки-дослідження Г.Нудьги про С.Климовського “Козак. Філософ. Поет”, частину пожертвував на поповнення фондів краєзнавчого відділу обласної наукової бібліотеки імені Д.Чижевського, а ще частину – на видання ще двох своїх книжок, які доповнюють першу.

Нині Федору Миколайовичу 87, він уже погано бачить і погано чує, і йому вкрай важко вести пошуки й дослідження, але популяризатором історичного краєзнавства він залишається все таким же невтомним.

**Григорій
Миколайович
ПЕРЕБИЙНІС**

Народився 19 січня 1922 року в с. Новокосянтинівці (нині приєднане до с. Мануйлівки) Маловисківського району у багатодітній селянській родині.

До Великої Вітчизняної війни встиг закінчити Мануйлівську семирічку, середню школу та Новомиргородське педучилище. Служив у війську, а як демобілізувався у 1946, то й пов'язав своє життя зі школою. Почав в Улянівській початковій, згодом перевели в Мануйлівську семирічку, а у 1948 році вже призначили завучем Лозуватської семирічної школи. Ще через рік довірили директорство в Олександрівській семирічці. Навчаючи, і сам учився і в 1952 році закінчив Одеський педінститут.

Того ж року переведений на роботу в райвно. А 1960 року Григорій Миколайович очолив Маловисківську середню школу № 3, якою керував упродовж 22 років. Керував уміло, розумно, цілеспрямовано, завдяки чому школа стала широко відомою не лише в області, а й у всій Україні. У ній діяли учнівські наукові товариства, проводилося багато цікавих заходів, учні постійно відзначалися в предметних олімпіадах і виходили зі школи гармонійно розвиненими особистостями.

Зрозуміло, здобув визнання й директор: досвід школи та

його особисто узагальнювався, він став незмінним учасником наукових та науково-практичних конференцій – від районних до міжнародних. Його обрали науковим кореспондентом науково-дослідного інституту педагогіки АН України, присвоїли звання заслуженого вчителя України.

При цьому практично все своє свідоме життя Григорій Миколайович поєднує педагогічну роботу з краєзнавчою. Ще п'ятикласником його прийняли до шкільного історичного гуртка і те дитяче захоплення перетворилося на справу всього життя.

При підтримці колег та школярів створив музеї історії Маловисківської СШ № 3, СПТУ № 16, музей історії рідного краю, музей Макаренка і Сухомлинського; взяв участь у створенні музеїв історії села Мануйлівки, цукрового заводу та районного історико-краєзнавчого музею. Для цього музею він зібрав понад 2 тисячі експонатів. Провів обширні пошуки матеріалів про перебування у Малій Висці Юрія Кондратюка (у подальшому – великого вченого в галузі космонавтики), зібрав 356 експонатів, що стосувалися його діяльності, взяв участь у створенні фільму про нього.

Впорядковані архіви Г.М.Перебийноса складають 250 папок, а перелік публікацій займає кількадесят сторінок. Та сьогодні акцентуємо увагу передусім на двох книжках – “Школа над Виссю” та “Мала Виска”, які були відзначені премією імені В.Ястребова.

А ще в його доробку “Сучасники В.Сухомлинського”, “Енциклопедія Маловисківщини”, “Маловисківщина у роки Великої вітчизняної війни”, “Історія Маловисківської райлікарні”, “Історія Маловисківського спиртового заводу”, нариси “Маловисківський район” та “Мала Виска” в “Енциклопедії сучасної України”, а також – близько 300 сторінок у четвертому томі Книги Пам'яті, а це близько 1600 загиблих, чиї прізвища встановлено особисто Григорієм Миколайовичем.

Нині Г.М.Перебийносу виповнилося 83 роки – вік доволі поважний, проте своєю історико-краєзнавчою роботою він продовжує займатися з молодечим запалом та ентузіазмом.

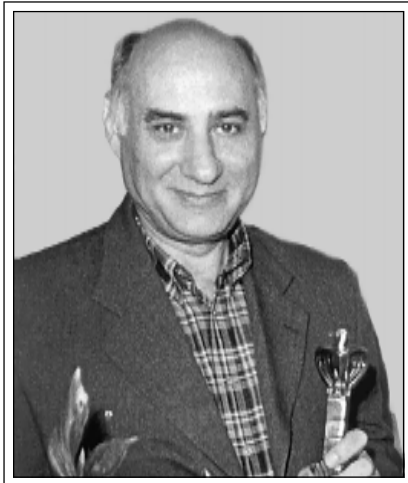
2002 рік

На здобуття премії імені В.Ястребова цього року номінувалися роботи: “Олександрівка” Василя Білошапки і Бориса Кузика, “Театр Марка Кропивницького...” Володимира Шурапова з Кіровограда, “Місто над Бугом-рікою” Олексія Павличука з Гайворона, альбом листівок “Тут ми живемо й співаємо” ще одного гайворонця Віктора Земнорія, серія збірок кіровоградки Антоніни Корінь, “Формування топонімії середньої Наддніпрянщини” кіровоградського студента Сергія Гайдука та “Станційні пасторалі” Григорія Гусейнова з Кривого Рогу.

Зауважу до речі, що цього року серед претендентів на здобуття премії було двоє наших земляків, які нині в області не проживають – співавтор “Олександрівки”, нині москвич Борис Кузик та уродженець Помічної, а нині криворіжець Григорій Гусейнов. Примітно й те, що твори їхні (хоч і про наш край і у нас поширились) видані були не в Кіровограді і вигідно вирізнялись високим рівнем поліграфії.

Можливо, цей фактор теж вплинув на розподіл місць, бо таємне голосування присудило першу премію Григорію Гусейнову, а другу – Василю Білошапці й Борису Кузику. Третьою був удостоєний Володимир Шурапов.

З цього року лауреатам – відповідно до рішення сесії обласної ради від 11.01.2002 – разом з премією і дипломом почали також вручати нагрудний знак “Лауреат обласної премії” та скульптуру “Степовий орел”.

Григорій
Джамалович
ГУСЕЙНОВ

Народився 23 серпня у м. Помічній Добровеличківського району. Мав він тяжке дитинство, бо його батько азербайджанець Джамал, який побував у фашистському полоні й переніс сухоти, а потім, хворий і обезсилений, прибився без документів на ст. Помічна, де й зустрівся з майбутньою матір'ю Григорія, був у тій системі під постійною підозрою.

Тож пізніше Григорій напише такі вистраждані й щемкі рядки: “Міцно потовчені життям, ніби зерно в кам'яних жорнах, жити мої майбутні батьки повинні були в цьому світі тихо і непомітно, наче миші, весь час почуваючи за собою якусь довічну провину... Їхнім хрестом було лишитися без певного майбутнього, без надії, без снів і свят. Без сьогодні і вчора. Без церкви і Бога. Без правди. Без власного дому”.

Але попри те, ще в тому ж таки дитинстві полюбив Григорій рідний край і був настільки до нього небайдужим, що ще школярем самостійно вирушив із своєї Помічної у мандри аж на Хутір Надію, аби подивитися на місця, де жили Корифеї. І таки ж дістався, і всотував у себе враження від тієї обсадженої дубами степової оази, над якою, здавалося, ще витали тіні безсмертних братів Тобілевичів та їхніх побратимів.

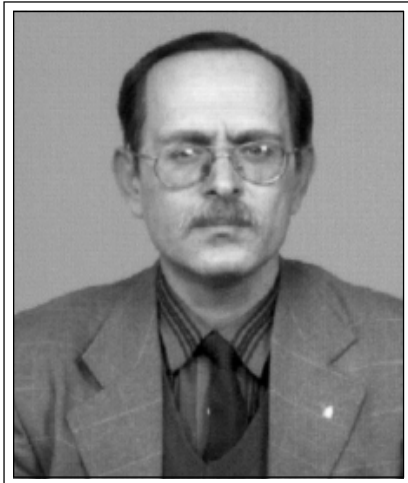
Г.Гусейнов закінчив факультет української філології Одеського державного університету, спробував робочого хліба – був теслею і залізничником, але знайшов себе як журналіст і письменник. Він працював у районних газетах Одещини й Миколаївщини, а 1993 року випустив книжку “Незаймані сніги” – зворушливі й високохудожні розповіді про різних цікавих людей станції Помічної та рідного йому пристанційного містечка.

Переїхавши на Криворіжжя, Григорій став одним із засновників газети оголошень. Ця суто ділова газета почала приносити прибуток, а спрямували його на створення і видання часопису “Кур’єр Кривбасу”. Очолив журнал у березні 1994 року, Г.Гусейнов вивів його до числа найпопулярніших й найавторитетніших в Україні. Як вважає наш відомий літературознавець професор Г.Клочек, – “...з’явився в “Кур’єрі” – то впадеш в око фактично всій українській літературній еліті, ...бо арбітрує тут Григорій Гусейнов зі своїм бездоганим художнім чуттям”.

Зрозуміло, що редагувати такий журнал, то є великий клопіт і робота забарна. Але Григорій Гусейнов знаходить час ще й для плідної праці на теренах документальної прози. У 1995 році він опублікував книгу “Чаша ювеліра Карла Фаберже”, а 1999 – “Станційні пасторалі (сповідь дитинства)” – одну з кращих книжок в українській прозі тих років, книги, сповненої доброти, глибоко співчутливої, а тому і всепрощаючої любові до людей, які щойно пережили страшну війну і тепер поволі, попри всі обставини, прагнуть надати своєму життю якоїсь людської гідності.

Закономірно, що саме цей твір здобув найвищу оцінку конкурсної комісії – і першу премію імені В.Ястребова. Григорій Джамалович продовжує плідну дослідницьку й популяризаторську роботу в новому масштабному творі “Господні зерна” у восьми томах.

Він є лауреатом літературної премії імені Івана Огієнка та премії “Благовіст”, а також журналістської премії імені В.Винниченка газети “Народне слово”.

Василь
Вікторович
БІЛОШАПКА

Народився 25 серпня 1959 року в Макіївці Донецької області. Там навчався в школі, закінчив Луганський педагогічний інститут. Працював робітником, співробітничав у газетах.

З 1982 року – в Олександрівській СШ № 1, через рік перейшов кореспондентом-організатором районного радіомовлення, потім – майже 10 років – у редакції районної газети (зав. відділом, відповідальний секретар, заступник редактора). Член Національної спілки журналістів України, закінчив журфак вищої партійної школи.

Все свідоме життя захоплюється історико-краєзнавчими пошуками, геральдикой, нумізматикою. Досліджував історію розвитку районного радіомовлення в Україні, географію нашої області, історію і природу Олександрівського району, поселень козацької доби і перебування Богдана Хмельницького в наших краях, топоніміку області тощо. Вивчає життя і діяльність Л.М.Мацієвича, М.А.Грабовського, І.І.Фундуклія, сім'ї Раєвських. Багато писав про свої пошуки і знахідки, брав участь у створенні кімнати-музею Левка Мацієвича, народного музею с. Головкивки на Черкащині, створив більше 20 експозицій в Олександрівському

районному краєзнавчому музеї, у якому він ось уже кілька років працює.

Василь Вікторович брав участь у підготовці “Книги скорботи” по Олександрівському району, він автор низки статей, нарисів, розвідок з питань краєзнавства, географії, геральдики у багатьох колективних збірниках та наукових виданнях, зокрема, “Стояв гетьман під Бірками”, “Північна частина Олександрівського району в складі Київського воєводства”, “Отаман Пилип Хмара – борець за волю України”, “Нові дослідження пам’яток козацької доби” тощо.

Він незмінний учасник наукових та науково-практичних історико-краєзнавчих конференцій. В.Білошапка – член Українського геральдичного товариства і є автором або співавтором гербів і прапорів Олександрівського району, Олександрівки та сіл Антонівки, Трилісів, Бовтишки.

Найбільш успішним з проектів Василя Білошапки є підготовлені й видані у співавторстві з Борисом Кузиком книги “Олександрівка. Погляд крізь віки”, що вийшла 2001 року і відзначена премією імені В.Ястребова, “У плині часу. Енциклопедія Олександрівщини” (2002) та “Олександрівський меридіан: люди, події, час” (2003). Всі вони видані українською та російською мовами й здобули високу оцінку громадськості.

Борис
Миколайович
КУЗИК

Народився 19 жовтня 1958 року в смт Олександрівці. Там же з золотою медаллю закінчив середню школу і вступив на навчання у Ярославське військово-фінансове училище, пізніше з відзнакою закінчив фінансову академію при уряді Російської Федерації.

Служив у Збройних силах СРСР, а потім – Росії, в т.ч. в центральному апараті міноборони РФ. Займався розробкою і впровадженням механізму ціноутворення на високотехнологічну продукцію, брав участь у розробці програм озброєнь та конверсії і реконструкції військово-промислового комплексу. Був начальником Головного управління військово-технічного співробітництва Росії із зарубіжними країнами. Згодом займався цією ж проблемою (ВТС) на посаді помічника Президента Росії з питань промислової політики.

З 1998 керує діяльністю промислового холдингу, у сфері якого задіяно більше 70 оборонних підприємств.

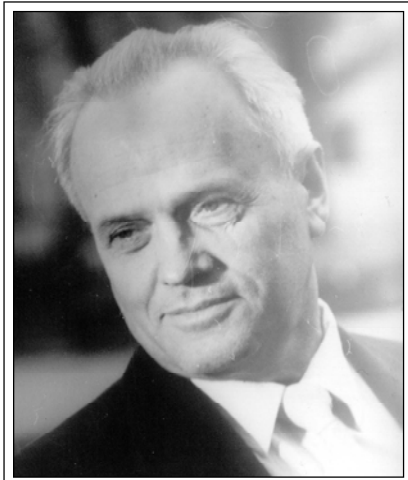
Має генеральське звання і високі наукові титули – доктор економічних наук, професор, член-кореспондент АН Росії, заслужений діяч науки Росії, лауреат державної премії РФ у галузі науки і техніки. Є автором понад 200 наукових праць –

З іменем Володимира Ястребова
монографій, підручників, навчальних посібників. Член спілки письменників Росії.

Займається доброчинною діяльністю, зокрема фінансово підтримує монастирі та будівництво храмів у Росії й Україні.

Постійно підтримує активні і різнобічні зв'язки зі своєю малою батьківщиною – Олександрівщиною. Систематично буває тут, допомагає рідній школі, ветеранським організаціям, закладам культури і охорони здоров'я.

Разом з Василем Білошапкою підготував до видання книги “Олександрівка. Погляд крізь віки” (удостоєна Ястребовської премії 2002 року), “У плині часу. Енциклопедія Олександрівщини”, “Олександрівський меридіан”. Всі три вийшли на двох мовах – українській та російській. У співавторстві з Надією Стаценко створив англomовний навчальний посібник “Олександрівка, мій рідний край”, а також з Людмилою Литвин – “Олександрівські університети”.

Володимир
Петрович
ШУРАПОВ

Народився 3 жовтня 1928 року в Зінов'євську (так тоді називався Кіровоград) у бідній робітничій родині. Навіть провулок, на якому тоді стояло 5 дворів над Інгулом, називався Бідним (пізніше став Річним). У школу бігав на правий берег по Піковському (тепер – Островський) мосту. Звичайно, що приміщення тієї школи не збереглося.

Під час війни жвавий підліток уже працював, освоїв цілу низку робітничих професій – токара, слюсара, муляра, коваля, моториста, водія. Як прийшло звільнення, подався на Донбас відбудовувати шахти. Закінчив школу ФЗН, працював на будові, пізніше на будівництві у Підмосков'ї, а ще пізніше – шоферував у Москві.

1949 року повернувся в Кіровоград, працював, закінчив середню школу. Уже відчував потяг до художнього слова та інтерес до історії, тож вступив на історичний факультет Одеського державного університету ім. І.Мечникова. Ще будучи студентом, постійно виступав у засобах масової інформації, писав сценарії загальноуніверситетських масових заходів і був їх режисером-постановником. В університеті ж дізнався про В.Ястребова, та не просто дізнався, а захопився і уважно вивчив усі його твори, які знайшов в університетській бібліотеці.

Повернувшись на Кіровоградщину, почав працювати в Кіровоградській районній газеті. І ось тут, зустрічаючись з людьми, вивчаючи їхні – часом трагічні – долі, посправжньому заглибився в краєзнавство. Його пошуки й розвідки, опубліковані й неопубліковані, допомогли у створенні перших громадських музеїв у Високих Байраках, Аджамці, Бережинці, у його подальшій роботі, коли брав участь у підготовці тому “Історії міст і сіл УРСР. Кіровоградська область”, коли писав свої художні твори.

Пізніше Володимир Петрович працював у райкомі партії, в Кіровоградській студії телебачення, в облвиконкомі (був помічником голови обласної ради), але історико-краєзнавча тема залишалася в його творчому житті на чільному місці.

Коли ж у 1993 році він перейшов керівником літературно-драматичної частини театру ім. М.Кропивницького, то, цілком зрозуміло, захопився історією нашого театру. Починаючи з 1998 року побачили світ його розвідки й дослідження “Кіровоградський обласний музично-драматичний театр ім. М.Кропивницького”, “Про що мовчить сцена”, “Театру Марка Кропивницького – 120”, “Синьйор Монтеккі”, “Мельпомени рік благословенний або Знак долі” і, безперечно, найґрунтовніша серед них книга “Театр Марка Кропивницького: минуле і сучасне”, яка й була удостоєна премії імені В.Ястребова.

У творчому доробку В.Шурапова книга про О. Петрова “Єлисаветградський Сусанін” (у співавторстві), а також переклад десяти п’єс різних авторів для нашого театру, кілька оригінальних п’єс, понад 150 пісень, написаних на його слова різними композиторами, кілька прозових і поетичних збірок. Але історико-краєзнавчу тему він продовжує плідно розробляти. Його краєзнавчі нариси, що прозвучали в радіожурналі “Криниця”, удостоєні 2004 року обласної журналістської премії.

У 2005 році до 60-річчя Перемоги вийшла його нова книга “Земний уклін тобі, солдате”, написана у співавторстві з Р.Федосєєвою.

2003 рік

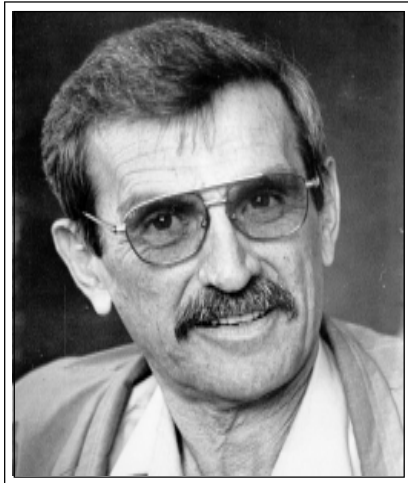
Цей рік був ювілейним – премія імені В.Ястребова присуджувалася вдесяте.

Цього разу творчі спілки, державні установи, навчальні заклади та громадські організації висунули на здобуття Ястребовської премії 13 претендентів. Зазвичай серед них було найбільше кіровоградців: Микола Хомандюк та Володимир Мощинський (співавтори), Валентина Лісняк, Олег Попов, Костянтин Врадій, Роман Ляшенко, Анатолій Крятенко; місто Олександрію і район представляли Анатолій Кохан і Юрій Біланюк (співавтори), Антон Пономаренко, Віталій Перевізняк, Онуфріївку – Тетяна Бобрик, Гайворон – Олексій Павличук.

Географія була, таким чином, не широкою, зате великим – тематичне розмаїття: історико-краєзнавчі нариси, радіо- та теленариси й фільми про видатних людей і видатні події, літературознавчі розвідки, етнографічні та топономічні дослідження.

Першою премією обласна конкурсна комісія відзначила телевізійний фільм Миколи Хомандюка і Володимира Мощинського “Незгасимий вогонь Холодного Яру” – про боротьбу і трагічні долі холодноярських повстанців за волю України. Другу премію було присуджено Олегу Попову за радіопрограми і збірки пісень “Пісенне перехрестя” та посібники з етнографії.

Третьої удостоївся студент педуніверситету Роман Ляшенко – поки що наймолодший серед лауреатів – за наукову розвідку “Динаміка урбанонімії м. Кіровограда”.

Микола
Васильович
ХОМАНДЮК

Народився 1 жовтня 1945 року в селі Горбівці Глибоцького району на Буковині у селянській родині. Закінчивши школу, працював у рідному селі – спочатку в колгоспі, потім учителював.

Ще з шкільної лави його вабила сцена і 1963 року він вступає до театральної студії Київського академічного театру ім. І.Франка. Завершивши навчання, працював у Львівському театрі юного глядача, служив у збройних силах, після служби знову повернувся у свій ТЮГ. Ролями та увагою обділений не був, проте хотілося більшого. І молодий актор М.Хомандюк переходить у Дрогобицький музично-драматичний театр. Там виявився затребуваним – зіграв більше десятка ролей, але романтична натура кликала його в мандри.

Потрапив аж на Далекий Схід – у Хабаровськ, де у крайовій філармонії функціонував драматичний ансамбль, який обслуговував українську діаспору Приамур'я, Хабаровського та Приморського країв. Ця сторінка біографії запам'яталась Миколі численними радісними і приязними зустрічами з нашими земляками, відірваними від материкової України і спраглими за рідною мовою і рідним мистецтвом.

Повернувшись в Україну, працював у Ніжинському драмтеатрі, згодом навчався на режисерському факультеті Харківського інституту мистецтв, закінчив його у 1979 році. Був режисером у Мукачевому, Фергані, а потім приїхав у Кіровоград – режисером театру ляльок.

Наш край Микола полюбив відразу, а коли потрапив на Хутір Надію, то був просто зачарований – тому з радістю прийняв пропозицію працювати в цьому музеї. П'ятиріччя роботи на Хуторі Надія було надзвичайно плідним для нього як у плані збагачення знаннями та знайомствами з цікавими людьми, так і в сенсі втілення низки власних ідей. Власне, з цього часу затятого театрала, члена національної спілки театральних діячів України, можемо вважати краєзнавцем.

Творчо-пошукову роботу він продовжив і в Києві, в Центральному проводі Всеукраїнського товариства “Просвіта”, брав участь у підготовці й проведенні першого Всесвітнього форуму українців, встановив зв'язки з багатьма відомими українцями закордоння.

Через хворобу М.В.Хомандюк змушений був повернутися на Кіровоградщину, і тут, як він сам вважає, доля посміхнулася йому запрошенням у жовтні 1994 року до обласної державної телерадіокомпанії.

З величезного доробку Миколи Хомандюка варто особливо виділити його талановито втілені проекти “Передзвін віків”, “А стіл один для прадіда й онука (Арсен Тарковський)”, “Конвалія на граніті” (про трагічну долю поетеси з Гайворонщини Г.Берізки) і, нарешті, “Незгасимий вогонь Холодного Яру”.

Саме ця його робота у співавторстві з В.Мошинським була відзначена премією імені В.Ястребова. Телефільм з успіхом пройшов на низці загальноукраїнських телеканалів, його демонстрували обласні ТРК майже всієї України, він мав гарну пресу та лауреатство на Сочинському кінофестивалі. Величезне враження справила стрічка на учасників її презентації у Київському будинку вчителя під час третього Всесвітнього форуму українців.

Володимир
Миколайович
МОЩИНСЬКИЙ

Народився 16 лютого 1952 року в м. Кіровограді.

Закінчив у 1969 році середню школу № 27, працював художнім керівником у клубі ім. Крюкова, пізніше – артистом оркестру в театрі ім. М.Кропивницького, закінчив Кіровоградське музичне училище. Захоплювався фото- та кінолюбительством, що й привело його спочатку на “Червону зірку”, де був фотолаборантом і водночас фотокореспондентом багатотиражки, а пізніше – в обласний клуб-лабораторію кінолюбителів при облпрофраді. Тут розкрилися його здібності не лише як оператора, а й режисера. Будучи режисером народної самодіяльної кіностудії “Обрій” (з 1981 року), він створив кілька документальних кінофільмів про визначних людей та визначні події краю.

Деякі з цих стрічок з успіхом пройшли на Всеукраїнських та Всесоюзних конкурсах і фестивалях, а один з фільмів демонструвався на ЦТ. В.Мощинський став дипломантом цих конкурсів та лауреатом трьох Всесоюзних фестивалів народної творчості.

На Кіровоградське телебачення Володимир Миколайович був запрошений у 1986 році, коли вже мав першу категорію режисера і навчався в Ленінградському

державному інституті культури на кінематографічному факультеті, який закінчив у 1989 році.

В ОДТРК він почав асистентом режисера, згодом став режисером, а з 1989 року – головним режисером. У 1999 році він став заступником генерального директора з творчої роботи, нині має посаду першого заступника генерального директора.

Саме на телебаченні у повній мірі розкрився таланти В.Мошинського – режисера, автора або співавтора цілої низки високохудожніх фільмів. Зокрема – історико-краєзнавчого характеру.

Серед них – “Місто над сивим Інгулом” пізніше, разом з В.Панченком, “Голгофа Володимира Винниченка”, що демонструвався в кінотеатрах і на телебаченні, а у 1995 році був відзначений премією ім. В.Винниченка Українського фонду культури; ще згодом – стрічка про Припутні, де творив поет і філософ С.Климовський, та про людей, які відкрили нащадкам цей хутір – Федора Плотніра і Григорія Нудьгу. У його доробку також телефільми про Миколу Зерова, Симона Петлюру, Арсена Тарковського.

І нарешті – остання за часом виходу, але, гадаю, не остання у його творчості, по-справжньому резонансна робота – “Незгасимий вогонь Холодного Яру”, створена разом з М.Хомандюком і відзначена премією імені В.Ястребова.

**Олег
Володимирович
ПОПОВ**

Народився 1 січня 1953 року в м. Олександрії. Ще дитиною бабусі Ганна й Катерина ввели його у чарівний і мудрий світ звичаїв, обрядів, традицій рідного народу. Будучи школярем, захоплювався збиранням народних пісень, співаних у рідному краї, а з п'ятого класу почав пробувати власні сили у віршуванні, дописував у місцеві газети.

Закінчивши 1970 року середню школу, вступив на філологічний факультет Кіровоградського педагогічного інституту. Студентом брав участь у роботі літературної студії "Сівач", співав у хоровій капелі, грав у театральній студії, друкувався в газетах, вів на обласному радіо молодіжну програму "Молодь Кіровоградщини".

Після закінчення інституту Олег Володимирович вчителював у Онуфріївському та Олександрійському районах, потім був заступником директора СШ № 15 м. Олександрії. Звідти був запрошений на роботу в апарат обкому партії, де пропрацював 6 років, закінчив вищу партійну школу.

З 1992 року О.В.Попов – на викладацькій роботі в педагогічному університеті. Підготував курс лекцій з усної

народної творчості, українознавства та методики його викладання, ініціював та керував проведенням низки фольклорних та українознавчих конференцій. Він послідовно займається дослідженням українського фольклору та етнографії, збирає краєзнавчі матеріали, є автором чотирьох навчально-методичних посібників з народознавства ("Грайлик", "Джерельце", "Стежина", "Перевесло").

О.В.Попов має в своєму творчому доробку понад 150 пісень і як пісняр веде активну роботу з пропаганди української народної та авторської пісні. Фольклорні джерела він широко використовує у розробці сценаріїв та постановок значної кількості масових заходів від університетського до обласного масштабу, серед яких "Калиновий спів", "Молюсь за тебе, Україно", свято козацької слави з конкурсом авторської пісні ім. С.Климовського. Брав участь у підготовці творчих звітів майстрів мистецтв і художніх колективів області у м. Києві. Причому третій звіт проводився за його сценарієм.

Він започаткував обласні щорічні радіофестивалі дитячої та юнацької пісні "Пісенне перехрестя", за матеріалами яких видано 3 збірники пісень та компактдиск. Ця робота поцінована присудженням йому у 2002 році премії імені В.Винниченка газети "Народне слово", а 2003 року – премії імені В.Ястребова.

Олег Володимирович нагороджений знаком "Відмінник освіти України", Почесними грамотами міністерства освіти і науки та міністерства культури України, обласної державної адміністрації та обласної ради.

Роман
Олександрович
ЛЯШЕНКО

Народився у місті Кіровограді 5 вересня 1980 року і є на сьогодні наймолодшим лауреатом премії імені В.Ястребова.

Певно, під впливом мами Ольги Федосіївни, вчительки української мови, він, ще навчаючись у середній школі № 34, захопився краєзнавчою темою, зокрема проявив неабиякий інтерес до вивчення топонімів рідного міста.

Шкільне навчання Роман успішно поєднував з навчанням у Кіровоградському відділенні Малої Академії Наук (секція – мовознавство). Завершуючи навчання в МАН, здійснив дослідження “Мікротопоніми міста Кіровограда”, за яке був відзначений дипломом III ступеня.

Вивчення власних назв міста він продовжив, навчаючись на філологічному факультеті педагогічного університету. Закінчуючи університет у 2002 році, подав дипломне дослідження з української мови “Динаміка урбанонімії міста Кіровограда”, яким подивував, а, може, навіть вразив своїх професорів – настільки воно було глибоким і серйозним.

Роман Ляшенко опрацював понад 1100 одиниць фактичного матеріалу, який стосувався міста від XVIII до початку XXI століття, і зробив це кваліфіковано, виявивши, як підкреслив професор В.Лучик, добре знання фахової

літератури, володіння методами лінгвістичного дослідження, знання позамовних чинників, а також уміння вести самостійну роботу.

Роман Ляшенко виявив і чітко проаналізував процеси й особливості урбанонімії, показавши, що вони є – у значній мірі – штучними й політизованими, тому часто мінялися залежно від суспільно-політичних обставин та ідеологічних переконань місцевої влади.

Відзначивши високий науково-теоретичний рівень дипломного дослідження, керівники диплому ініціювали висунення його на здобуття премії імені В.Ястребова, керівництво ВНЗу підтримало ідею і зробило подання, а конкурсна комісія знайшла це дослідження гідним пошанування премією.

Нині Р.Ляшенко навчається в аспірантурі і продовжує досліджувати мікротопонімію Кіровограда.

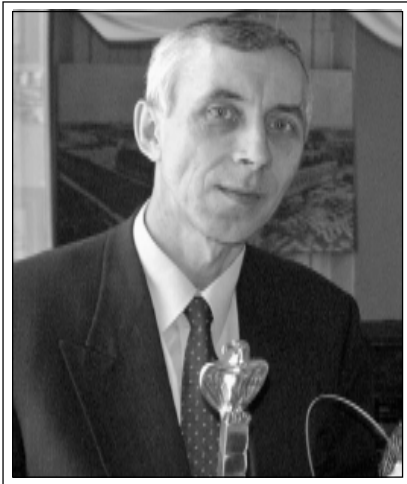
2004 рік

На здобуття краєзнавчої премії імені В.Ястребова цього року були представлені 11 авторів, які подали 18 книг, один компакт-диск, 36 публікацій у періодичній пресі, матеріали наукових конференцій та 4 рукописи краєзнавчих праць.

Обласний центр представляли: Роза Федосєєва (Турбай), Олег Бабенко, Борис Чижов, Костянтин Врадій та колектив обласної універсальної бібліотеки ім. Д.Чижевського; місто Олександрію – Надія Жахалова та Анатолій Кохан; місто Світловодськ – Владислав Журавський; місто Малу Виску – Сергій Сіренко, місто Київ – уродженець Онуфріївського району Анатолій Пивовар. Була і несподіванка – вперше в історії на нашу краєзнавчу премію був представлений іноземець: федерація профспілок області подала книгу серба Любивоє Церовича “Серби в Україні”.

Першій премії був удостоєний Анатолій Пивовар за дослідження “Поселення задніпрських місць до утворення Нової Сербії в документах середини XVIII століття”, другу премію конкурсна комісія присудила краєзнавцю-науковцю Олегу Бабенку за низку видань та досліджень з історії української культури, третю – Розі Федосєєвій (Турбай) за книгу “Єлисаветградський Сусанін (Осип Петров: погляд крізь роки)”.

Номінанти, які не стали лауреатами, вперше отримали привітання та письмові подяки обласної ради.

Анатолій
Васильович
ПИВОВАР

Народився 4 квітня 1958 року в селі Деріївці Онуфріївського району. Саме в той час там велися розкопки знаменитого Деріївського могильника, що, як і частина рідного кутка села – Колодівки, – вже понад 40 років перебуває під водами штучного моря.

Дитинство і шкільні роки Анатолія пройшли (у зв'язку з переїздом батьків) у селі Червоній Кам'янці Олександрійського району, яке стало йому другою батьківщиною й початком шляху в самостійне життя.

Після строкової служби в армії Анатолій Пивовар закінчив економічний факультет Київського державного університету імені Т.Шевченка, потім – аспірантуру Інституту економіки Академії Наук України, а в 1987 році захистив дисертацію кандидата економічних наук.

Працював на наукових та керівних посадах в установах Академії Наук та її президії, міністерства праці, у Вищій атестаційній комісії України, на колективному заводі “Росинка”. З 1996 року працює в апараті Верховної Ради України.

Поряд з дослідженнями в галузі економіки Анатолій Васильович почав захоплюватися краєзнавством. Спочатку

були публікації на цю тему в періодичній пресі, а у 2003 році – як наслідок глибоких досліджень – вийшла книга “Поселення Задніпрський місьць до утворення Нової Сербії в документах середини XVIII століття”.

Для підготовки цієї книги А.Пивовар провів велику дослідницьку роботу в Інституті рукописів Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського, Центральному державному архіві України, в архівах Москви і Санкт-Петербурга. Результатом стала винятково цінна джерелознавча праця, яка допомагає знайти відповіді на багато питань адміністративно-територіального та церковного устрою Задніпров’я, відомості про поіменний склад його жителів, правові відносини, звичаї, тогочасну народну мову.

Включені до книги документи дають підставу стверджувати, що перші поселення на землях колишнього Дикого поля та його масове заселення здійснювали саме українські козаки, найперше – запорожці. Воістину безцінними документами є духовний заповіт Тихона Волевача, засвідчений рукою Б.Хмельницького, справа про передачу 1752 року спадкоємних ґрунтів під Криловом, що належали Данилу Апостолу, у володіння його, а також документи, що проливають світло на питання про землеволодіння Б.Хмельницького та ін.

Книга А.Пивовара, таким чином, розкриває картину життя наших предків – корінних українців, які володіли своєю землею, відвойовували її у степу, обживали, створили свій господарський і суспільний лад, свої звичаї й культуру.

Закономірно, що автор цієї книжки став лауреатом премії імені В.Ястребова.

Олег
Олександрович
БАБЕНКО

Народився 26 грудня 1968 року в місті Світловодську.

Його батьки завжди були свідомими свого національного коріння і в часи тотальної русифікації – тим більше у вщерть зрусифікованому місті – виховували синів Олега й Володимира українцями, прищеплювали їм власні чесноти – чесність і порядність, великодушність і безкорисливість, внутрішню свободу і незалежність. З вдячністю згадує Олег Олександрович і своїх шкільних вчителів, які допомагали плекати рідне слово, поглиблювали любов до історичного минулого народу, а народний університет Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, що діяв при школі, сприяв розвитку краєзнавчих зацікавлень, які стали основою усвідомленої необхідності подальшого пізнання малої батьківщини.

Навчання на філологічному факультеті педагогічного інституту, спілкування, а згодом і творча співпраця з видатними українознавцями М.К.Смоленчуком, С.Г.Барабаш, Л.В.Куценком, В.Є.Панченком завершило формування його особистості і як людини, і як філолога-літературознавця та краєзнавця. Його громадянському становленню сприяла й активна участь у громадському житті ВНЗу: комсорг факультету, голова студентського осередку

З іменем Володимира Ястребова
товариства української мови ім. Т.Шевченка, голова Спілки студентської молоді інституту, активіст обласної організації УТОПІК.

Закінчивши інститут, О.О.Бабенко упродовж десяти років працював викладачем кафедри української літератури рідного ВНЗу, розробив і читав академічні курси “Історія української літератури”, “Український фольклор”, “Етнографічне музеєзнавство”, “Історичне краєзнавство”.

Водночас він вів дослідження українського фольклору, з літературного та історичного краєзнавства, творчості І.Карпенка-Карого та проблем розвитку вітчизняної драматургії, історії та теорії музейної справи.

О.Бабенко зробив важливу для сьогодення справу – дослідив творчість не поцінованого у свій час, а нині вже й трохи призабутого Миколи Смоленчука, частковим підсумком цих досліджень стали 2 його книжки (“Із степів полинових: фольклорні записки М.Смоленчука” та “Із сивого покоління: М.Смоленчук – людина, письменник, вчений”). Олег Олександрович повернув практично із забуття драму І.Карпенка-Карого “Гандзя”, його ж перу належить перший і поки що єдиний в Україні “Короткий словник музейних термінів”. Всього ж у доробку О.Бабенка більше п’ятдесяти публікацій наукового та навчально-методичного характеру, понад 20 з них є окремими виданнями.

Ставши лауреатом премії імені В.Ястребова, О.О.Бабенко продовжує активну історико-краєзнавчу та громадську роботу. Він закінчив Національну академію державного управління при президентів України, є заступником голови обласної організації УТОПІК, депутатом Ленінської районної ради і головою постійної комісії цієї ради з гуманітарних проблем та духовного відродження, заступником голови топонімічної комісії при виконкомі Кіровоградської міськради.

Роза Григорівна
ФЕДОСЕЄВА
(Турбай)

Народилася 31 березня 1929 року в селі Аполенівка на Харківщині.

Трудовий шлях почала в роки Великої Вітчизняної війни, працювала в колгоспі, брала участь у післявоєнній відбудові народного господарства, очолювала сільську комсомольську організацію. Учасниця Великої Вітчизняної війни. У 1954 році закінчила історичний факультет Харківського держуніверситету.

З 1956 року упродовж майже 20 років Р.Г.Турбай очолювала відділ фондів обласного краєзнавчого музею. Завдяки її глибокій фаховій підготовці, ерудиції та ентузіазму фонди музею незмірно збагатилися, при тому не тільки кількісно, а і якісно. Бо, скажімо, при комплектуванні фондів з історії театру Роза Григорівна не просто добирала матеріали, а зустрічалася особисто з І.Мар'яненком, Арс.Тарковським, А.Кресалом (зятєм І.Карпенка-Карого) та іншими діячами театру і соратниками корифеїв. Розробляючи тему внеску Кіровоградщини у розвиток вітчизняної культури і мистецтва, вона відшукала безцінні реліквії стосовно творчості Нейгауза, Шимановського, Ерделі, Селіванова, Мейтуса, Микитенка, Добровольського та багатьох інших.

Величезний її внесок у формування фондів майбутнього художнього музею (на той час – картинна галерея, філіал краєзнавчого музею). Для збирання експонатів – творів художників-земляків вона виїздила в Москву й Ленінград, Київ і Одесу. При особистій зустрічі П.Покаржевський передав Кіровограду 130 робіт, саме через неї передала місту значну кількість художніх полотен О.Осьмьоркіна його дружина.

На початку 60-х років Р.Г.Турбай взяла активну участь у створенні перших громадських музеїв у селах Високі Байраки, Бережинці, Аджамці, Кальниболоті та ін., величезний її особистий внесок у збирання матеріалів для створення музею Ю.Яновського у Нечаївці.

Роза Григорівна водночас вела помітну громадську роботу – навчала екскурсіводів по місту і області, допомагала їм у розробці тематики екскурсій, читала лекції у народному університеті охорони пам'яток історії і культури та по лінії товариства “Знання”. Водночас вона систематично виступала з історико-краєзнавчими публікаціями в періодиці.

Особливе місце у творчості Р.Г.Турбай займає вивчення життєвого шляху великого співака Осипа Петрова. Ще знайомлячись з працями В.Ястребова, вона зацікавилася його повідомленнями про життя і творчість цього видатного нашого земляка, а потім і захопилася цією темою. Упродовж майже сорока років вона “по зернятку” збирала матеріали в Полтаві, Харкові, Москві, Петербурзі, Одесі. Працювала в музеях, архівах, консерваторіях, зустрічалася з визнаними мистецтвознавцями. Підсумком цих пошуків і досліджень стала її книга (у співавторстві з В.Шураповим) “Єлисаветградський Сусанін (Осип Петров: погляд крізь роки)”.

Р.Г.Федосеєва (Турбай) була удостоєна премії імені В.Ястребова саме за цю книжку, але безперечно те, що ця нагорода є проявом глибокої вдячності їй за внесок у розвиток краєзнавства на Кіровоградщині.

2005 рік

У рік ювілею В.М.Ястребова на здобуття краєзнавчої премії його імені висунуто твори дванадцяти авторів.

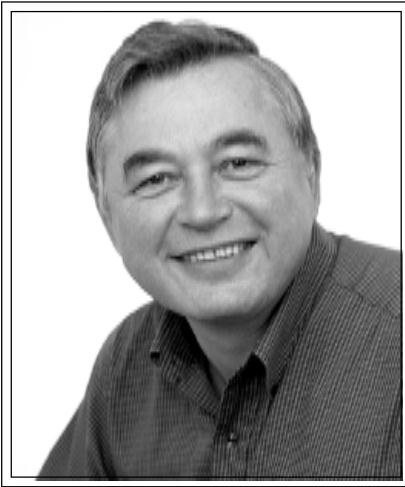
Обласна організація Національної спілки письменників України представила на здобуття премії нині киянина, але нашого земляка Володимира Панченка, історико-культурологічне товариство "Ойкумена" – теж нинішню киянку, але теж нашу землячку Ірину Омельчук, обласна державна телерадіокомпанія – тележурналістку Ніну Даниленко, обласна організація УТОПІК – ветерана педагогічної праці Бориса Хижняка. Ще одного освітянина – Віталія Постолатія – представив на премію КДПУ ім. В.Винниченка.

Обласний краєзнавчий музей зробив подання на Олександра Чуднова, який уже є лауреатом премії імені В.Ястребова, але відзначений був за публікації в ЗМІ, а нині представлявся за створення електронної краєзнавчої енциклопедії.

Серед номінантів 2005-го також олександрієць Анатолій Кохан, світловодський краєзнавець Владислав Журавський у співавторстві з Миколою Ковальчуком та гайворонці Олексій Павличук і Олександр Комірний.

Обласний художній музей висунув на премію художницю з Новгородки Ларису Зоріну за альбом ілюстрацій до казок, записаних самим В.Ястребовим. Відмічаємо, що вперше на краєзнавчій карті "світиться" Новгородка і вперше ж номінується представник образотворчого мистецтва.

Першу премію конкурсна комісія присудила Володимирі Панченку за книгу "Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості. Книга розвідок та мандрівок", другу – Владиславу Журавському та Миколі Ковальчуку за природно-краєзнавчі дослідження "Скарби Чорного лісу" та "Степ і ліс". Третьої удостоїлися теж співавтори – гайворонські краєзнавці Олексій Павличук та Олександр Комірний за книгу "Гайворонщина – перлина Подільського краю".

**Володимир
Євгенович
ПАНЧЕНКО**

Народився 2 вересня 1954 року в с. Демидівці Любашівського району на Одещині. Навчався у Демидівській восьмирічці, середню освіту здобув у райцентрі, а 1970 року вступив на філологічний факультет Одеського держуніверситету ім. І.Мечникова. Ще школярем, а потім і студентом захоплювався поезією, його вірші друкувалися в обласних газетах і мали гарні відгуки. Але під завершення університету захопився літературознавством. Закінчив аспірантуру, захистив кандидатську, а у 1979 році був прийнятий до Спілки письменників України.

Працюючи ще в Одесі, В.Панченко поступово став нашим краєзнавцем – дослідником творчості Юрія Яновського, монографія про якого вийшла 1988 року, коли Володимир Євгенович перейшов уже в наш педагогічний інститут. У той час він вів активну громадську діяльність, був обраний народним депутатом України.

Водночас на початку дев'яностих він заглибився у дослідження творчості нашого видатного земляка Володимира Винниченка. Йому пощастило побувати у французькому містечку Мужен, де 17 останніх років свого життя мешкав В.Винниченко, і привезти звідти багаті

матеріали, які не лише поповнили фонди нашого музею, а й стали основою документального фільму “Голгофа Володимира Винниченка”, створеного 1993 року разом з В.Мошинським. На мій погляд, за цей фільм він уже тоді мав би стати лауреатом премії імені В.Ястребова, але саме В.Панченко очолював тоді журі цієї премії і відповідно до положення не мав права номінуватися. Тим часом стрічка здобула премію Українського фонду культури.

З того часу тема Володимира Винниченка стала домінуючою у творчості В.Панченка. Він написав про нього “Євангеліє чужих піль”, “Будинок з химерами”, захистив докторську дисертацію про творчість В.Винниченка 1902-1920 років у генетичних і типологічних зв’язках з європейською літературою. За цикл статей про В.Винниченка В.Панченко відзначений премією імені О.Білецького.

А книга “Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості. Книга розвідок і мандрівок” удостоєна нині премії імені В.Ястребова.

**Владислав
Васильович
ЖУРАВСЬКИЙ**

Народився 7 липня 1937 року в місті Токмаку на Запоріжжі. На початку п'ятдесятих сім'я переїхала в Олександрію, де Владислав закінчив середню школу. Працював у системі комунального господарства. Ще школярем відчув цікавість до історії краю, та оскільки цей інтерес мав літературне спрямування, вступив на філфак педагогічного інституту ім. О.Пушкіна. Навчаючись, був активним учасником обласного літературного об'єднання, дописував у місцеві газети.

Після закінчення інституту вчителював на Дніпропетровщині й Кіровоградщині, але гору взяв потяг до творчості і від 1963 року В.Журавський – у журналістиці. У 1972 році очолив Світловодську міськрайонну газету "Наддніпрянська правда" і був її редактором до 1999 року. Член Національної спілки журналістів України та Всеукраїнської спілки краєзнавців. Більше 20 років був головою Світловодської міськрайонної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, при якій діяв єдиний в області народний університет.

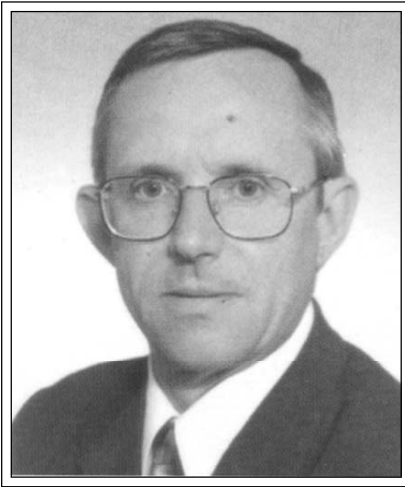
На сьогодні В.Журавський один з найбільш досвідчених і відомих в області краєзнавців. Його захоплення дослідженням історії рідного краю вилилося не лише у численні публікації в періодиці, а й у цілу низку монографій і

книг-досліджень. Серед них “Світловодськ”, “Іванівка (Янів)”, “Світловодськ: місто і люди”, “Скіфські старожитності Світловодська”, “Тясминське городище” та ін. В.Журавський брав участь у підготовці тому “Історії міст і сіл УРСР. Кіровоградська область”.

Упродовж кількох останніх років Владислав Васильович з величезним ентузіазмом та інтересом заглибився у вивчення історії лісів у нашому краї та проблем сучасного лісорозведення і господарювання. Він зібрав з цієї проблематики величезний матеріал, об’їздив усі лісові господарства області, зустрівся особисто з сотнями лісівників. Накопичених матеріалів, як вважає В.В.Журавський, вистачило б на цілу серію книг про ліс та його творців.

Дві з них – “Скарби Чорного лісу” та “Степ і ліс” (друга – у співавторстві з М.М.Ковальчуком) уже побачили світ, і автори заслужено відзначені премією імені Ястребова.

Перу В.В.Журавського належать також кілька поетичних збірок.

**Микола
Михайлович
КОВАЛЬЧУК**

Народився 24 червня 1948 року в місті Чигирині на Черкащині. Згодом сім'я переїхала в село Деріївку Онуфріївського району нашої області, де він закінчив із золотою медаллю середню школу.

Який життєвий шлях обрати, питання не було, бо ще з дитинства Микола полюбив рідний край, особливо ж ліс, тож після школи він став студентом лісогосподарського факультету Української сільськогосподарської академії.

Академію закінчив з відзнакою у 1971 році і більше тридцяти років присвятив розвитку лісової галузі. Тривалий час він працював на Дніпропетровщині – спочатку лісничим, згодом – начальником відділу обласного управління, а потім – упродовж 20 років – директором Дніпропетровського держлісгоспу. Працюючи, навчався, і 1976 року закінчив аспірантуру рідної академії.

У 1997 році М.М.Ковальчук повернувся на Кіровоградщину, одержавши призначення на посаду генерального директора Кіровоградського державного лісогосподарського об'єднання. На цій посаді яскраво проявилися його організаторські здібності, творчий пошук та ініціатива, які сприяли низці позитивних зрушень у діяльності

лісогосподарських колективів та об'єднання в цілому. 1998 року його обрали депутатом обласної ради.

У 1999 році М.М.Ковальчук був висунутий на державну службу – став заступником голови обласної державної адміністрації, водночас здобув ще фах економіста – магістра фінансів. Перебуваючи на цій посаді, він не поривав зв'язків з колегами-лісівниками і не лише тому, що був куратором галузі, а й тому, що любов до лісу залишилась в його душі, як і турбота про його розвиток.

Саме в цей час, будучи значною мірою відірваним від практичної роботи з лісорозведенням, він заглибився у вивчення історії лісів нашого краю. Він виступив з низкою публікацій на цю тему в періодичній пресі, а згодом ініціював утворення творчої групи з написання книги про минуле і сучасне лісівників Кіровоградщини. Ця книга “Степ і ліс” побачила світ у 2004 році, а цього року М.М.Ковальчук разом з В.В.Журавським удостоєний за неї премії імені В.Ястребова.

**Олексій
Андрійович
ПАВЛИЧУК**

Народився 26 серпня 1950 року в селі Тирлівці Бершадського району на Вінниччині у селянській родині. Закінчив у рідному селі восьмирічку, а потім – середню школу в райцентрі Шляховому. У Гайсинському медичному училищі здобув фах фельдшера, але потяг до журналістської роботи виявився сильнішим, і він став літературним працівником Гайсинської районної газети “Трибуна праці”.

У 1971-1973 роках проходив строкову військову службу на Далекому Сході та Уралі.

З 1974 року – в Гайвороні. Спочатку працював у редакції районної газети “Гайворонські вісті”, а з 2002 року – в редакційно-видавничому центрі “Гайворонщина”.

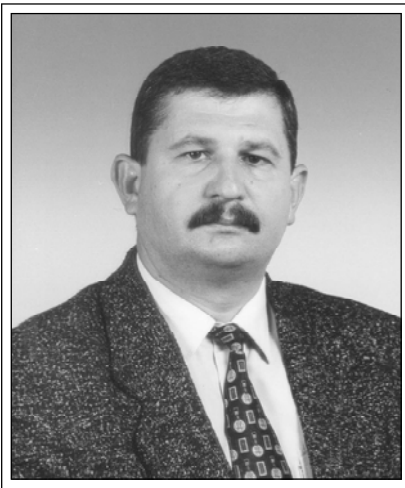
Закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т.Шевченка, член Національної спілки журналістів України та Всеукраїнської спілки краєзнавців.

Перебуваючи в своїх журналістських справах у селах району, захопився краєзнавчими пошуками й дослідженнями. При цьому йому вдалося мало не в кожному селі знайти однодумців серед людей, закоханих у рідний край та його історію, які активно допомагають йому відроджувати сторінки призабутого з часом славного минулого Гайворонщини.

Про свої пошуки і знахідки О.Павличук систематично дає

розповіді в обласних, всеукраїнських та зарубіжних періодичних виданнях. Його багаторічні дослідження узагальнені в книжках “Місто над Бугом-рікою”, “Православні храми Гайворонщини” та “Гайворонщина – перлина Подільського краю” (у співавторстві з Олександром Комірним). Цей доробок О.А.Павличука відзначений премією імені В.Ястребова.

О.Павличук є автором матеріалів про місто Гайворон та Гайворонський район для четвертого тому Енциклопедії сучасної України, який нині готується до друку.

**Олександр
Іванович
КОМІРНИЙ**

Народився 1 лютого 1963 року на Черкащині.

У 1984 році закінчив історичний факультет Кіровоградського педагогічного інституту ім. О.Пушкіна і з того часу працює в місті Гайвороні.

О.І.Комірний був переможцем обласного конкурсу “Учитель року-1999”, визнаний лідером районної рейтингової програми “Люди Прибужжя”, обирався делегатом другого Всеукраїнського з’їзду педагогічних працівників. Він є лектором обласного інституту курсової перепідготовки педагогічних кадрів, керівник районного методичного об’єднання вчителів історії та правознавства, має звання вчитель-методист, відмінник освіти України, активний учасник обласних та районних краєзнавчих конференцій, семінарів та педагогічних читань. Він постійний автор публікацій у газетах і журналах на педагогічні та краєзнавчі теми.

Його творчий пошук у праці є гарним прикладом для учнів, багато з яких ставали переможцями або призерами обласних та Всеукраїнських олімпіад і конкурсів з історії, краєзнавства та правознавства. Окремі роботи його учнів публікувалися в історичних збірниках кращих учнівських творів України.

Особисто Олександр Іванович найбільш плідно працює

в царині досліджень процесів розвитку капіталізму в південно-східному Поділлі після 1861 року, зокрема – становлення і розвиток цукроваріння, започаткування і розвиток залізниці тощо. Його дослідницькі матеріали входили у збірники обласних науково-практичних історико-краєзнавчих конференцій.

Особливо успішною виявилася співпраця О.І.Комірного з визнаним краєзнавцем О.А.Павличуком, підсумком якої стало видання книги “Гайворонщина – перлина Подільського краю”, за яку вони удостоєні премії імені В.Ястребова.

Деякі висновки

Аналізуючи сучасний стан краєзнавчої роботи в області, можна говорити про певний ренесанс, адже за час незалежності окремими виданнями, публікаціями в пресі, радіо- і телевізійними програмами та фільмами, системою Інтернету оприлюднено матеріалів з цієї проблеми більше, ніж за всю історію нашого перебування в складі СРСР. Водночас кардинальні зміни відбулися й у змісті видань, бо краєзнавці заговорили, нарешті, не про партійне керівництво колективізацією, індустріалізацією, освітою, культурою тощо, а, власне, про саму історію – справжню, незаангажовану, про нашу археологію і етнографію, фольклор і природу, святині і традиції. А ще – про відомих і славних людей краю.

Безперечно, що велику позитивну роль у цьому процесі зіграло заснування в області премії імені В.Ястребова. Зрозуміло, що якби цієї премії й не було, то лави краєзнавців все одно поповнювалися б, бо все більше людей приходять до усвідомлення свого історичного коріння і своєї достатності, повертаються до своїх джерел і святинь, до своєї історії й своєї правди у своїй хаті.

Та при цьому запровадження премії виявилось дуже своєчасним, актуальним і важливим, бо по-перше, піднесло престиж історико-краєзнавчої роботи, – краєзнавці отримали публічність і справжнє поцінування своїх зусиль; по-друге, повернення із забуття Володимира Ястребова і його подвижницької праці задля народу, серед якого опинився і який полюбив, є прекрасним прикладом того, як треба цінувати минуле й доносити його до спільноти; а по-третє, змагання за здобуття премії спонукало краєзнавців

до більш солідного й глибокого підходу в аналізі та дослідженні матеріалів і процесів історичного минулого і сьогодення, а також професіоналізації своєї роботи.

За 12 років існування премії лауреатами стали 42 краєзнавці, бо, як певно помітив уважний читач, не кожного року було саме 3 лауреати (як передбачено положенням), а більше, бо були випадки, коли у одного твору 2 автори, або коли голосуванням журі визнавалося двоє рівних претендентів. Це сорок два найкращих.

Але ж номінувалося вдвоє-втричі більше: подань за ці роки було понад 105, авторів – 87 (а якщо мати на увазі, що у низки творів були авторські колективи, то й кількість авторів перевищить сотню), а враховуючи, що у багатьох авторів номінувалося по декілька творів, то й їхнє число сягне сотні. Сприймаються ці показники як великий позитив, що засвідчує, як багато у нас людей, не байдужих до минушини своєї малої батьківщини, налаштованих на пошуки і дослідження, щоб донести до свідомості земляків нашу історію як вагому складову історії народу, показати непересічність нашого краю.

У загальному доробку наших краєзнавців помітно переважають нариси з історії міст і сіл області. Якщо, дасть Бог, наші історики все ж колись упритул займуться створенням нового тому (замість того, що вийшов 1972 року) історії міст і сіл Кіровоградщини, то початок цієї роботи, можна сказати, вже покладено: Кіровоград і Олександрівка, Голованівськ і Новомиргород, Гайворон і Мала Виска, Нова Прага і Вільшанка, Знам'янка і Світловодськ, Калантаєве й Грушка, Хащувате й Клинове, Іванівка та Захарівка...

Не менш плідними видаються дослідження нашими краєзнавцями багатющих літературно-мистецьких надбань краю. Вони зуміли знайти і донести до громади

З іменем Володимира Ястребова
нове слово про плеяду наших корифеїв українського театру, про Ю.Яновського і Є.Маланюка, В.Винниченка і М.Вороного, Ю.Драагана і М.Смоленчука, про історію розвитку хореографії та образотворчого мистецтва на Кіровоградщині.

Значно менше у загальному доробку творів з етнографії та етнології, археології, охорони природи краю. Ще менше, на жаль, досліджень і публікацій з історії розвитку освіти, конфесійно-релігійного життя, медицини, спорту, журналістики, видавничої справи тощо.

Засмучує також незаймана цілина в краєзнавчих пошуках і дослідженнях цілої низки районів області. Чи то не вистачає ентузіазму, чи уваги, чи розуміння проблеми – важко сказати, але залишається сумним фактом, що за часи незалежності не те що на лауреатство ніхто не спромігся, а навіть не був представлений з Бобринецького, Знам'янського, Кіровоградського, Компаніївського, Новоукраїнського, Петрівського, Ульяновського та Устинівського районів.

Щоб не завершувати розмову на цій сумній ноті, хочеться висловити сподівання, що широке відзначення в області 150-річчя Володимира Миколайовича Ястребова дасть новий поштовх розвитку краєзнавства. А приклад його подвижницької діяльності пробудить ентузіазм багатьох патріотів нашого краю.

А ще премії імені В. Ястребова ми маємо завдячувати як чудовій першій ластівці, бо хоч у народі й кажуть, що одна ластівка весну не робить, але в нашому випадку вона її зробила. В тому сенсі, що наша обласна рада вслід за цією премією заснувала ще п'ять:

- у галузі освіти – імені В. Сухомлинського;
- літературну – імені Є. Маланюка;

- у галузі архітектури, геральдики й декоративно-вжиткового мистецтва – імені Я.Паученка;
- обласну журналістську премію (шкода – без імені);
- у галузі образотворчого мистецтва – імені О.Осьмьоркіна.

А встановлення таких відзнак для поцінування творчих людей краю, безсумнівно, робить справжню весну в духовному житті нашої спільноти.

ЗМІСТ

Слово до читача.....	3
Н. Бракер. Володимир Миколайович Ястребов.....	4
О. Босий. Де захований і кому потрібен “меч-кладенець” національної культури.....	25
О. Чуднов. Бібліографія творів В. Ястребова.....	37
Про премію імені Володимира Ястребова.....	53
Лауреати обласної краєзнавчої премії ім. В.Ястребова.....	55
Ярош Віктор Петрович.....	56
Куценко Леонід Васильович.....	58
Шепель Федір Олександрович.....	60
Чуднов Олександр Вікторович.....	63
Матівос Юрій Миколайович	65
Керімова Ніна Володимирівна	67
Проценко Іван Сергійович.....	69
Піддубний Сергій Васильович.....	72
Шевченко Сергій Іванович	74
Аболмасова Ольга Павлівна	76
Юрченко Анатолій Микитович.....	78
Бондар Василь Васильович	81
Босий Олександр Георгійович.....	83
Ножнов Михайло Михайлович.....	86
Рябошапка Олександр Антонович.....	89
Биков Віктор Іванович.....	91
Бурдіян Борис Гаврилович.....	93
Бокій Нінель Михайлівна	96
Солгутовський Леонід Ізрайлович.....	98
Кизименко Петро Миколайович.....	100
Сіденко Валентина Миколаївна.....	103
Кокуленко Борис Григорович.....	105
Фартушняк Дмитро Іванович.....	107
Босько Володимир Миколайович.....	110
Плотнір Федір Миколайович	112
Перебийніс Григорій Миколайович.....	115

Гусейнов Григорій Джамалович.....	118
Білошапка Василь Вікторович.....	120
Кузик Борис Миколайович.....	122
Шурапов Володимир Петрович.....	124
Хомандюк Микола Васильович	127
Мощинський Володимир Миколайович.....	129
Попов Олег Володимирович.....	131
Ляшенко Роман Олександрович.....	133
Пивовар Анатолій Васильович.....	136
Бабенко Олег Олександрович.....	138
Федосєєва (Турбай) Роза Григорівна.....	140
Панченко Володимир Євгенович.....	143
Журавський Владислав Васильович.....	145
Ковальчук Микола Михайлович.....	147
Павличук Олексій Андійович.....	149
Комірний Олександр Іванович.....	151
Деякі висновки.....	153

Історико-краєзнавче видання

Янчуков Станіслав Миколайович

З іменем Володимира Ястребова

Українською мовою

Редактор Олег Бабенко

Комп'ютерний набір Наталя Янчукова

Верстка Андрій Тараненко

Підписано до друку 16.05.2005.

Формат 60х84^{1/16}. Папір офсетний. Гарнітура Arial. Друк офсетний.

Ум. друк.арк. 9,3. Наклад 1000 прим. Замовлення 010.

Комунальне підприємство „Центрально-Українське видавництво”

Україна, 25006, м.Кіровоград, вул. Тимірязєва, 69.

Тел.: (0522) 24-48-51, 24-25-96.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції від 27.12.2004 р., серія ДК № 2051

Надруковано в КП „Центрально-Українське видавництво”

Україна, 25006, м.Кіровоград, вул. Тимірязєва, 69.

Тел.: (0522) 24-48-51, 24-25-96.

